JULIJE ZEYER

MARIJIN VRT

ROMAN

14000

ŽUPNI URED
SV. KUZMA I DAMJAN
KUZMIOA

JULIJE ZEYER:

MARIJIN VRT

SLIKA NA OMOTU OD MAKSIMILIJANA VANKE

JULIJE ZEYER

MARIJIN VRT

ROMAN

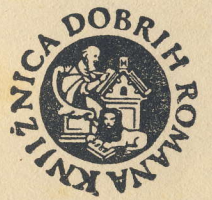

KNJIŽNICA DOBRIH ROMANA
UREĐUJE DR JOSIP ANDRIĆ
IZDAJE HRV. KNJIŽ. DRUŠTVO SV. JERONIMA
DEVETNAESTO KOLO * 1935. * KNJIGA 73.

JERONIMSKA KNJIGA ČETIRISTA OSAMDESET DEVETA

TISAK TISKARE NARODNE PROSVJETE U ZAGREBU, TRENKOVA UL. I

PRISTUP I ZAZIV

Zdravo, blago svih milosti, Marijo, pred kojom se poklonio anđeo! U dubokoj poniznosti i u drhtavoj bojazni dižem ruke k Tebi, Ti čisti izvore ljubavi, svoje nevrijedne i slabe ruke s toplom molbom, da smijem na čas ući u mistički čarobni vrt Tvoga života, pun nebeskih mirisa, o tajanstveni, sveti stane, u koji je ušao Stvoritelj. Sjaj slave Tvoje sjajniji je od svakoga svijetla, a mi grešnici stanujemo u sjeni.

O Tvom dolasku, zvjezdani Cvijete na grmu čovječanstva, razmišljao je Duh Božji odmah za prve zore budućega svijeta, Ti kruno svega, što je Bog stvorio! U razini Tvoje čistoće, o rajski Ljiljane, tajanstveno se ogledavalo Trojstvo, Ti mirisna Ružo, u dolini suza i ljudskih muka, Ružmarine s miomirisom mirodija!

Zdravo, Majko Riječi! Kako pun je čara, kako srce osvaja, kako dušu nosi u visine vrt Tvoga života! Kako divno tamo strše paome Tvoje uzvišenosti, kako se tamo grimizno rumeni cvijeće Tvoje ljubavi, kako orošeni suzama bliješte čempresi Tvojih žalosti, kako rosi čarobnost sa smokvinih stabala Tvoje slatkosti! Kako osute cvijecima svetih smiješaka poput zvijezda sjaju tiha stabla jabuke Tvoje krasote! I kako se loza Tvojih svetih radosti puna čara diže do grana cedara Tvoje uzvišenosti i do krošanja lipe Tvoje milosti pune utjehe, koja je lijek naših duša te ih čuva od smrti, o Zagovornice ljudi, Gospodarice anđela!

Kako je krasni vrt života Tvoga sav obasjan zrakama Božjega veličanstva! A ipak je pun tra-

gičnih sjena! Ali ne kao onaj raj, gdje je Eva griješila, tragičan je samo po Tvome trpljenju, po Tvojim bolima, što se dižu čak do neba, o lozo, lozo, koja si nosila sveti grozd, što nam je dao vino Svoje krvi za vječni lijek naših grijeha. O kad bismo se vinom te krvi opili do ludovanja za križ!...

Tvoj je raj svetohranište Božje ljubavi, a Ti si sjajna vrata iz kristala, koja vode u raj, izgubljeni po Adamu, ali povraćeni nam opet po Sinu Tvome!...

Tako Ti Tvoga velikoga smilovanja, Majko Isusova, o ne brani mi, da se u poniznosti svojoj sakrit u prah smijem zaustaviti kod praga vrta Tvoga ja, nevrijednik pun grijeha, o ne brani mi, da smijem pjevati o Tvojoj svetoj slavi onima, koji čeznu, da slušaju o Tebi!

Tražio sam stope Tvojih koraka dugo u davnim predajama, koje su poput mile dragocjenosti baštinila pokoljenja ljudi jedno od drugoga. Svaki glas o Tebi bio mi je skriveni izvor, gdje je duša moja pila utjehe. Stare pjesme o Tvojoj slavi slušao sam s tihim zanosom, i davni slavospjevi o Tebi budili su u mojoj unutrašnjosti slatku jeku, priviđenja blaženih, sne apokrifa, tajne prošlih apokalipsa, i sve je to poput tajanstvenog oblaka tamjana, što se diže iz napola zapuštenih hramova, prolazilo mojom glavom, javljalo se kao zvonjava dalekih zvona kroz sumrak. Sve, što sam pio iz vrela davnih kazivanja, proživio sam u duši u tihoj samoći, kad je svijet bio bijel od napadanoga snijega, a nebo sivo od zimske tmurnosti. Sve je bilo tako pusto u ovom životu bez radosti, samo Ti si mi sjala svojim sjajem, Zvijezdo jutarnja, o Zvijezdo sjajna nad tamnim morskim valovima ovoga svijeta!

A vani je proljeće, i ja evo ovdje stojim i sadim jednostavan vrt, koji ima da bude slika vrta života Tvoga, sadim ga prema onom, što odzvanja mojom dušom. Kako su jadne moje mladice, neugledni pupovi, kako je tužan cijeli taj moj vrt! Procvjetao je na rubu voda moje duše, i razina je ta blatna i zamućena grijehom!

O Sjaju divniji od svakoga sjaja, rasvijetli taj moj siromašni, pusti vrt i daj mu vlage svoga smilovanja! Gle, suh je kao duša, koja se bori na zemlji, ta ovlažila ga je tek jedna kap krvi, ona kap krvi, koja mi je kapnula iz srca, kad ga je slatkom ranom ranila strijela moje ljubavi prema Tebi, Marijo, i prema Isusu!

U ime Boga milosrdnoga!

Ja, neznatni i ubogi, počinjem govoriti o najvećim stvarima. Ja, koji sam nebrojeno puta podlegao iskušenju i grijehu, počinjem govoriti o stvarima najsvetijima.

U ime Krista, koji se smilovao!

U ime Duha, koji posvećuje!

ZAHRADA MARIÁNSKÁ

I.

Iz daljine je svitao dan, kojim su se imali napuniti vjekovi, izlazio je osvit Kraljevstva, ali dan još nije bio došao. Zemlja i nebo i pokoljenje ljudsko drhtalo je u tajanstvenom očekivanju. Glas proroka grmio je poput bure, koja se bliži, a zagonetno dozivanje Sibila tutnjilo je stoljećem. Ali sat, kad je imao da dozrije plod vjekova i pradavnih obećanja i kad je imala da se ispuni sudbina Izraela, nije još bio došao, dapače ni sat cvjetanja budućega ploda; samo grana, na kojem je imao da izraste plod taj, rasla je puna čara u svojoj svetoj krasoti u času svitanja dana, koji se bližio.

A u ono je doba pod Horebom u tihom blagoslovenom kraju živjela obitelj, koja je izašla iz plemena Jesseta, koji je bio otac kralja Davida. Od pokoljenja baštinjena je u tom plemenu čežnja za rođenjem obećanoga Mesije. U grudima tih ljudi nije utrnula najsvetija nada, da će se dogoditi ono, što je Bog obećao na usta proroka, nada, da će iz njihova roda izaći zvijezda, o kojoj je Bog govorio već u sumraku davnih vremena Abrahamu, svomu prijatelju. I s nadom i čežnjom rasao je od pokoljenja do pokoljenja plamen zanosa, po kojem su oni ljudi bili veliki u poniznosti svojoj i u svom plemenitom siromaštvu. Radeći u vinogradima, obrađujući zemlju, pasući stada svoja na tihim njivama pod gorom bili su često zaneseni Duhom tako, da su kidali odjeću svoju sa prsiju, jer im se činilo, da su im se prsa tako širila i nadimala žarkom molitvom za spas Izraela i

cijelog ljudskog pokoljenja, te ih je odjeća njihova previše stezala. Pogibali su od svete žeđe. Ti si ih, Bože, često vidio, kako ustaju za tihih noći te izlaze pod Tvoje nebo, koje se bljeskalo od zvijezda, i kako traže tamo orošenim pogledom, nije li se već rodio znak u bezdanim azurnim krilima, Tvoj znak, da se spasenje čovječanstva bliži ispunjenju.

I prema Horebu uzdizali su se često njihovi pogledi puni čežnje. U onim dubokim pećinama na sunčanim proplancima živio je zbor pustinjaka, essenske braće, i njihov im je savjet bio poput zakona, jer su ti pustinjaci bili sveti u pokori i puni blagosti u slatkoj krotkosti.

I dogodilo se, da je u ono doba živio Eliud, pravedan čovjek iz plemena Jessetova, pobožan iznad svih ostalih. I žena se njegova zvala Ismerija, a kći njihova Ana, jedino dijete. Već u djetinjstvu je svom Ana bila odvedena u hram, u sveto mjesto u Jerusalemu, i posvećena Bogu. Bilo joj je petnaest godina, kad joj je majka umirala. Tada je otac doveo kćer svu u suzama k postelji svoje žene, a Ismerija se digne i klikne ugledavši svoju kćer:

»Evo posude izabrane od Gospoda za velike stvari! Zavjetovala se Bogu, ali Bog je ne će u svome hramu, nego je odredio drugi put njenu životu. Bog hoće, da bude majka.«

Ana je prekrižila ruke i bila nijema u svom velikom iznenađenju, ali Emromo, baka njena i mati Ismerijina, ona Emromo, koja je potjecala iz Mara u pustinji i kojoj ime u hrvatskom jeziku znači: Mati uzvišena, šapne Eliudu:

»Duh se njen već mrači od blizine smrti, te možda Ismerija ni ne zna, što njen jezik govori!«

Ali oči Ismerije, koja je bila na umoru, jako zasjaše, lice joj je sjalo poput mjeseca u ljetnoj noći, pa prihvativši majku svoju Emromo za ruku progovori ovako:

»Ne bunca moj jezik i duh moj nije zamračen. Pogled moj vidi u veliku daljinu, premda oko sebe ne vidim jasno, te zemaljske stvari gube običan svoj oblik... Vidim bijeli sjaj, koji je, kao da dolazi nešto nepoznato čovjeku... U bijelom tom bljesku vidim pojave pune veličanstvene ljepote... Sagibaju se nada mnom, a za njima se valja budući vijek... Ali na mojim ustima leži pečat... Već odlazim. Ne vežem Anu nikakvim zavjetom, jer ti mi u dubini srca svoga ne vjeruješ, osjećam malu vjeru Tvoju! Ali obećaj mi, o majko krasnih dana, što sam ih sretno proživjela na svijetu, samo to, da ćeš iza moje smrti otići gore na Horeb, kako si to činila prije udaje svoje i prije udaje moje, i da ćeš ondje poslušati savjet starca proroka. On neka odluči o sudbini moje Ane, kako je odlučio o sudbini mojoj i tvojoj, kad si iz Mare išla k njemu kroz žutu pustinju, isušenu znojem... Samo to mi obećaj!«

I Emromo joj je svečano obećala, da će učiniti, što želi, a kći njena položi bijele tanke svoje ruke, drhtave od smrtne borbe, Ani na glavu i blagoslovi je. I tako je umrla.

Kad su je pokopali i kad se plač za njom nije više javljao u kući Eliudovoj, tada uze Emromo svoju unuku za ruku i podupirući se o nju i o dugačku palicu svoju dala se s njom na put i uspinjala se gore na Horeb.

Gora je sva bila u čaru proljeća. Bjelina cvjetova na drveću miješala se s blijedim tekućim zlatom dana i u dubokim sjenama vrtova pojavljivale su se objema hodočasnicama veličanstvene pojave proročkih staraca i priproste pojave mladih njihovih učenika, pune mladenačke jedrine. Sva su braća bila obučena u odjeće bijele poput snijega. Oblaci golubova, bijelih kao i ti pustinjaci, letjeli su zrakom i otpočivali na granama drveća. Uzduh je u tim visinama bio tanak, modrikast i pun mirisa.

U uvalama pećina bile su tamne špilje, kojima su na pragu sjedjeli mnogi od braće za svojim po-

slom : neki su tkali, drugi kopali, a neki su išli po gaju i sabirali ljekovite biljke. Tihi jaganjci išli su krotko za ljudima, sigurni, da im ne prijeti nož, jer essenska braća nikad nisu oskvrnuli ruke svoje krvlju bilo kakvog stvorenja. Blagosiljali su životinje kao i ljude, drveće kao i zemlju i bistra njena vrela. Činilo se, da iz njihove osobe izlazi sjaj ljubaznosti i dobrote. Oči su im imale poseban čar, pogled se njihov nije zaustavljao na vanjštini stvari, nego je išao dalje i prodirao dublje, a ni budućnost nije bila sakrivena tom pogledu, pa je zato svijetlo tih očiju bilo slično osvitu zore.

S prijaznim su smiješkom svi pozdravljali staricu Emromo i Anu, a jedan između braće upita :

»Koga si, ženo, došla da tražiš ?«

»Glavu vaše općine, starca Arkasa,« odvrati Emromo.

»Nisi li ti, Emromo, punica Eliudova ?« upita drugi pustinjak.

»Pogodio si,« odgovori ona. »Odakle me poznaješ ?«

A kad on nije ništa odgovorio, upita ga ona :

»Gdje je Arkas ?«

»U špilji,« reče, »gdje je boravio nekad Ilija. Povest ću te onamo, hodi !«

Uspeli su se gore po kamenim stepenicama sve do male ravnice, gdje je pod stabaljem stajao velik okrugao stol od kamena, i reče starac :

»Budi naša gošća, ženo, jer je baš došlo vrijeme, da se nasiti tijelo. Gle, u dugim se redovima skupljaju braća k svagdanjoj gozbi ljubavi.«

I dolazili su polagano u bijelim svojim odjećama te su se ozbiljno, tiho postavili oko stola od kamena. Bili su šutljivi, ali je unutrašnja radost radi čistoga života bez grijeha jasno govorila iz njih. Starac, koji je vodio Emromu, govorio joj je :

»Ja sam najstariji od sviju prisutnih. Arkas, naša glava, ne će danas doći među nas, na njegovu

sam dakle mjestu ja. Arkas je danas zaduben u molitve. San mu je objavio tvoj dolazak i njegovu svrhu.«

Emromo se tomu veoma začudila, ali je šutjela i postavila se s Anom poput ostalih k stolu. I nato sva braća podigoše oči k nebu, da ih upru onamo, kuda je čeznula duša njihova, a i ruke su pružili prema nebu, jer su bile čiste : nikad ih nije ukaljao doticaj onoga, što uprlja čovjeka, odvratni dobitak. Tako su dakle stajali zadubeni u nijemu molitvu, da bi im gozbe, koje su svaki dan zajednički slavili, postale duševnim gozbama.

Zatim polegoše svi oko stola na bujnu travu. Emromi i Ani odrediše kao gošćama počasna mjesta. Kod jela nije posluživao nikakav rob, kao u domu kraljeva i bogataša ovoga svijeta, samo su iz poštovanja prema starosti mladići obavljali službu kod stola, raznosili kruh i čistu vodu, koja je izvirala iz tajanstvene dubine pećina. Gošćama su davali tu vodu sa slatkim sokom, da ih tako počaste. Starac je lomio kruh i blagosiljajući ga dodavao je sol. Vjetrić je slatko šumio po drveću i ptice su tiho pjevale, golubovi su gukali, a pčele su muklo zujale. Kao da je pjesma mira prolazila cijelom gorom ! A s pjesmom drveća, ptica, vjetra i pčela miješao se pobožni pjev braće iza dovršene gozbe, te se tako hvala sviju dizala k nebu, a Gospodinov se dah poput daška vjetra spustio u pobožne duše i kao jeka toga daha drhtala je slatka ljubav u srcu sviju te se jednim žarkim ujedinjenim valom dizala iz grudiju ljudskih opet mistički k duhovnim visinama, kao što se diže oblak tamjana s oltara. A kad je prestao taj drhtaj zanosa pun svetoga mira, reče nakon šutnje starac ženi Emromi :

»Hodi gore k pećini i progovori s Arkasom !«

Stazom isklesanom u pećini išle su Emromo i Ana sada sve više i više, i najedamput postade zrak tanji, prozirniji i bistriji u jasnoj čistoći. Gdje nije bilo drveća, mogao je pogled slobodno

bluditi dolje širokim krajem. Dizao se tamo niz za nizom modrih gora pod zlatnim obzorjem. Emromo je opazila, da je Ana kao u snu gledala dolje na zemlju, koja je sva utonula u šutnju i tišinu. Kako je krasna bila djevojka u tom duševnom zanosu! Bilo je, kao da joj se duša, koja je dosad bila uspavana pod čelom djeteta, budila. Činilo se sada, da je zalepršala krilima. Emromo se zagledala u one njene oči, koje su se ljeskale poput čistog dijamanta, te nehotice upita:

»Što se to događa s tobom, dijete?«

A Ana odgovori priprosto:

»Ne znam, što me obuzima. Duh je ušao u mene. Mogu li ja znati, odakle dolazi?« I sva u zanosu doda: »U ušima čujem topot velikih koraka. Jesu li to koraci moje bliske sudbine?«

A starac, koji ih je vodio, nasmiješi se sanjivo i reče zamišljeno:

»Gospodin stupa po gorama, a dolje u nizini diše Njegova zemlja. Sluh duše tvoje to čuje.« Zatim stane i reče: »Evo špilje!«

I stadoše na njenu pragu. On ode, a Ana se, kao da ju je najedamput uhvatila besvjestica, podupre o korijenje masline, koja je stara, sva pocrnjela i iskrivljena rasla kraj špilje, širila grane daleko i puna bila ptičjih gnijezda i bijelih golubova.

Emromo uđe sama u polutamnu špilju.

Arkas je stajao u sjeni, samo mu je do nogu drhtala zraka sunca poput zlatne zmije. Bijelo mu je bilo odijelo, bijele su mu bile kose i bijela njegova brada. Pojava se njegova pričinjala kao svijetla sjena u polutami pećine. Na prsima mu je gorjela zlatna ploča optočena dragim kamenjem, koji su svjetlucali poput zvijezda u sumraku. To je bio simbol (znak) anđeoske ljestvice. Plamtio je tu topaz kao znak kerubina, sardoniks je označivao zbor serafina, sa prijestolja je govorio jaspis, beril je značio knezove, a rubin arhanđele, smaragd anđele, krizolit je bio znak gospodstva, safir zborova, a oniks vlasti. A u najdonjem je redu gorio

hijacint, agat, ametist, te su značili prazne stolice, na koje će zasjesti jednom oni, koji su zabludili...

Arkas je stajao nijem, ni da se maknuo. Koprena mu je zastirala čelo i visjela na oči, koje su gledale u neodređenu daljinu i u kojima su se odražavale neopsežne daljine i tajanstvene dubine. Emromo se pokloni i reče:

»Sa strahom podižem, posvećeni oče, glas svoj i ruku, koja moli. Nije me k tebi dovela vlastita volja ni ćudljivost ni radoznalost, nego volja jedne pokojnice. Objavljuju ti se sveta ukazanja, pa ti je po Božjem nadahnuću poznato, iz kojega roda potječe onaj, kojega čekamo za spas svijeta. Kažu, da ti jedini od sviju ljudi znaš, kada će doći čas, za kojim cijele vjekove žeđa Izrael. Zato sam došla. Reci, hoćeš li mi odgovoriti na moje pitanje?«

Arkas je samo polako kimnuo glavom, ali je šutio. A Emromo je govorila dalje:

»Bila sam u mladosti jedna od onih žena, koje cijeli svoj život u čistoći posvećuju Bogu, od onih žena, koje se odriču slatke ljubavi prema stvorenjima, da traže bez prestanka ljubav prema Stvoritelju, i jedino tu ljubav, za koju je duša sposobna samo onda, kad je čistu uhvati Duh s takvom snagom, da može neposredno primati zrake samoga božanstva, one zrake, iz kojih izvire samo čista spoznaja. O toj sam ljubavi i o toj spoznaji snivala u djetinjstvu... Ali mati me je moja dovela ovamo i posavjetovala se s tobom, te sam po tvojoj odredbi pošla za muža i odrekla se svojih milih zavjeta... Upoznao si u meni tada, da sam jedan od korijenova, iz kojih će izrasti dub, kojemu će na grani izaći onaj božanski cvijet, što će čovječanstvu donijeti spas... Čitav je vijek minuo odonda. Poznaješ li me još, starče, koji prkosiš toku vremena?«

Arkas kimne glavom, a žena je zatim govorila tiho ovako dalje:

»I Ismeriji, kćeri mojoj, naložio si, da pođe za muža. Vratila se u prah... A sad evo pred špiljom stoji unuka moja, njena kći. I ona hoće da se posveti Bogu... Ali kad je umirala kći moja, naložila mi je, da dovedem Anu do tebe. Ti treba da odlučiš o njenoj sudbini. Da li da ocvjeta u posvećenoj samoći i pruža Bogu miris cvijeća duše svoje, ili je Bog zove, da sjedne k ognjištu muža, posvećena odabranome materinstvu? Kad je dovedem pred tvoje lice, reci, hoće li pasti riječ proročkoga savjeta iz tvojih ustiju, koja su tako čvrsto zatvorena?«

I treći put je Arkas kimnuo glavom. I izađe Emromo, da uvede unuku svoju Anu. I sva rumena i drščući u zbunjenosti ušla je Ana u špilju s poniknutim pogledom, pod bijelom koprenom.

I gle, planula je najbjeljim svijetlom cijela pećina, a Ana uplašena kao od nenadana požara pade na koljena. Ali Arkas priđe k njoj, tijelo mu je snažno podrhtavalo, a suze radosti padale su mu iz očiju. Noge su mu klecale, te je uzeo dugu palicu, da se podupre o nju. Bila je to nekoć Aronova palica. No tek što je se dotače, gle, izraste iz nje u tren ruža, sjajna kao jutarnje svijetlo proljetno. I obuzme ga neizmjeran zanos, te otvori usta i klikne glasom zvučnim poput čiste kovine:

»Riječ Boga, koji vlada sudbinom svijeta, pala je u moja prsa, i duh mi zapovijeda, da usta moja najave i proglase buduće stvari. Znajte, da se čas bliži! Evo preda mnom izabrane posude! Kao što je iz ove palice procvjetala čudesna ruža, tako će iz tebe, Ano, izaći zvijezda takva sjaja, kakav još nije zasjao na nebu od onog doba, kad je Gospodin lebdeći nad vodama zapovjedio svijetlu, da rasvijetli noć. O sate bliskoga spasa, budi blagosloven! Čovječanstvu već sjaji zora! Ustani, Ano, i idi. Bog je s tobom i bit ćeš slavljena u budućim vremenima...«

Tu ušuti časkom, a onda nastavi tišim glasom:

SUSRET JOAKIMA I ANE U JERUSALEMU
Naslikao Giotto

ROĐENJE BLAŽENE DJEVICE MARIJE
Naslikao Giotto

»Vidim blagoslovenu dolinu. U njoj je bijeli grad, malen poput lastavičjega gnijezda. Ime grada znači cvijet i granu. Svijet za nj danas ne zna, ali ime će njegovo jednom napuniti svijet, te ne će biti ni kuta ni zakutka, kuda svete njegove riječi ne bi prodrle u budućnosti. U tome ćeš gradu živjeti, a tamo će jednom živjeti i onaj, koji će doći, da spasi svijet... Gle, sad opet vidim drugu dolinu, koja je poput mora cvijeća! Bijeli tamo ljiljani sjaju i buja tamo mirisna mješavina cvijeća! Lastavice lete zlatnim uzduhom, a ptice, koje slađano pjevaju, njišu se tamo po granama. Ljupki obrisi modrih gora obuhvataju tu dolinu, kao što okvir obuhvata dragocjeni dragi kamen u prstenu. Tom dolinom koraca mladi muž, skroman je njegov pogled, čista je njegova duša, a srce puno topline... Siromašan je i priprost. Pase stado svoje po poljima. Na prstu mu sja modrikast kamen, koji razgoni utvare i nečiste sne. Taj će prsten, Ano, jednom biti tvoj zaručni prsten...«

Tako je govorio Arkas u špilji, pun duha kao zdenac vode... I blagosiljajući položi ruke na prignutu glavu djevojke. Zatim kimne Emromi, koja uze unuku svoju za ruku, te izađoše zajedno iz špilje. Kao u sanjama silazili su s gore...

II.

Eliud se žaleći za svojom ženom preselio iz doma svoga u Nazaretu u dolinu Zebulonsku, gdje je imao velike pašnjake, na kojima su mu njegovi ljudi pasli brojna stada. U kući mu je u Nazaretu bilo tužno: svuda su mu oči tražile njegovu pokojnu Ismeriju, a nigdje je nisu našli. Udario je dakle šator svoj u onoj dolini. Ana je išla sa svojim ocem te je stanovala s njim u polju punom cvijeća pod niskim šatorom s tamnim zavjesama iz devine dlake. Proljeće je bilo prekrasno,

nebo puno sjaja, uzduh pun ptičjega cvrkuta. Polje je bilo cijelo kao jedan smijeh.

Jednom je uveče Ana pošla da nabere cvijeća. Na humcima su stajali visoki ljiljani i pričinjali se, kao da su posuti večernjim žarom, koji je gorio poput grimiza u dugim prugama na zlatno-zelenom nebu. Imala je tog mirisnog cvijeća već skoro snop te se koracajući laganim korakom sagibala nad njihovim čaškama, da udiše bogat njihov miris, kad najednom padoše dvije duge sjene na stazu. Podignuvši glavu ugleda Ana pred sobom starca, koji se podupirao o ruku mladića. Bio je to Matthat, rođak i susjed Eliudov. A onaj mladić bio je sin njegov Joakim.

Ana pozdravi starca s ljubaznim smiješkom i pogleda mirno u mladića. Pomalo ga je prepoznavala: kao djeca igrali su se zajedno, ali kasnije ga Ana tolike godine nije viđala.

»Joakime!« klikne sad sva radosna pozdravljajući ga sa sestrinskom nježnošću.

A on je šuteći gledao u nju sa sanjivim smiješkom, zatim zatvori oči i spusti malo glavu sav u neprilici poput djevojke. Uto se Matthat opre i o ruku Aninu i Joakimovu te tako stajaše pokraj njih.

Tihi je vjetar lelijao visoku i bujnu travu, sunce je kao crvena iskra zapadalo za goru, a ljubičaste sjene polile su obronke, te su se samo još vrhovi sjali u ružičastome sjaju. Matthat je razgovarao s Anom o njezinu ocu i spominjao prošla vremena. Tako se i Ana sjećala svojega djetinjstva i spominjala Joakimu davne njihove igre, stare pjesme, koje su nekad zajedno pjevali, pa dječje njihove pustolovine, što su ih provodili tu na livadama ili u maslinovim gajevima tamo malo dalje pod gorom.

Tako dođoše do potoka, koji je šumorio i koji se bio razlio od proljetnoga bujanja. Kamenje je stršilo iz njegove pjene i činilo most prema drugoj obali, koja je bila strma i sva obrasla anemonama. Joakim pomogne najprije ocu, da prijeđe, a zatim pruži i Ani pomoćnicu ruku. Kad je Ana skočila na drugu obalu, kako je mahnula rukama, ispusti nabrane ljiljane, a Joakim ih stane sabirati. Tu mu sklizne veliki zlatni prsten s ruke i pade Ani do nogu. Djevojka ga brzo digne i pruži Joakimu. Modrikasti je kamen sjao u zlatnoj kovini poput čarobnoga plamena. Ana se nehotice zagleda u prsten, a Joakim joj reče:

»Taj kamen razgoni utvare i nečiste sne. To je dragocjenost, koja je u rodu našem mnogo puta baštinjena.«

U tom se trenu lastavica, koja je tiho letjela tuda, dotače krilima o sagnuto Anino lice, te djevojka podigne pogled i ugleda nad sobom stablo, kojemu su se na granama njihale sitne ptičice. A unaokolo su se u daljini dizale silhuete visokih modrih gora. U duši se Aninoj tajanstveno javi nešto kao jeka glasa onoga starca u pećini na Horebu, koji je rekao: »Gle tihu dolinu, kao more je cvijeća... Lastavice lete tamo zlatnim uzduhom... Ljupki obrisi modrih gora obuhvataju tu dolinu... Tuda koraca mladi muž, skroman je njegov pogled, čista je njegova duša... Na prstu mu gori modrikasti kamen, koji razgoni utvare i nečiste sne... Taj će prsten jednom biti tvoj zaručnički prsten...«

Djevojci je bilo, kao da sanja, i ćutjela je tako nekako svečano raspoloženje, kao kad sudbina pristupi čovjeku, te joj je srce zadrhtalo kao od nekakva straha. A Joakim će uzimajući prsten iz njene ruke tiho:

»Što mi tu dragocjenost daješ, to ima za me veliko značenje!«

Više joj nije rekao, a Ana nije ništa pitala, nego je zamišljeno pošla k šatoru svoga oca u slatkom sumraku.

Tri dana iza toga, kad je popodne stajalo već po njivama, dođe Matthat sa svojim sinom do šatora Eliudova, gdje su bili s radošću pogošćeni.

Zatim su oba muža sjela u sjenu smokve, koja je drijemala u znoju nad žuborom potoka, i tu zatraži Matthat od Eliuda kćer njegovu za ženu sinu svome Joakimu. Premda je Matthat bio siromah, pozdravi Eliud sav radostan tu ženidbu, jer je Matthat potjecao ne kao on iz roda Jessetova, nego su preći Mathattovi potjecali pače od onih, koji su još za vremena Mojsije i sudaca u Israelu nosili kovčeg zavjetni na svojim ramenima bilo u ratu ili u miru od mjesta do mjesta, kuda je lutao izabrani narod, najprije po pustinji, a onda po zemlji Kanaanu. Spomen na te muževe bio je čašćen s velikim poštovanjem. Nešto od one tajanstvenosti, koja se dizala i spuštala iz stupa oblaka na šator nad škrinju zavjetnu, kadgod je Mojsija ulazio onamo, da govori s Gospodinom, baštinjeno je od pokoljenja do pokoljenja u tim porodicama, kojih su preći dugo vremena nosili škrinju zavjetnu. Nešto od onih sunčanih zraka, što su kao žarkim plamenom gorjele na krilima kerubina, koji su klečali mirno jedan prema drugome na škrinji zavjetnoj, prodrlo je tada u prsa onim muževima te je još u srcima kasnijih njihovih potomaka poticalo sveti zanos; i nešto od onog štovanja naroda, koji bi stajao na ulazima svojih šatora i sagibao se, kada se na kovčeg zavjetni spuštao stup od oblaka, prešlo je i na kasnije unuke nekadanjih nositelja kovčega zavjetnoga, i nešto poput traga sjajne slave resilo je njihova imena, koja su ostala u predaji, a ta je slava bila kao odraz onog radosnog slavlja, što ga je narod izraelski slavio tada, kada su se silhuete kerubina, što su resili kovčeg zavjetni na putovanjima, u ona davna vremena ukazivale na sjajnome nebu u doba žetve, u sjaju sunca na smiraju, u zlatnom kliktaju, što se širio u miru nad blagom dozrele žetve...

Eliud je dakle rado obećao kćer svoju Joakimu. I tako uđoše oba muža natrag do šatora, te se Eliud porazgovori s Anom i dovede je pred lice Matthatovo, a Joakim pristupi djevojci, koja

je podigla svoje ozbiljne, orošene oči prema njemu, i reče joj:

»Ovim si mi prstenom vjerena po zakonu Mojsijevu, po zakonu Israelovu. To je onaj prsten, koji si mi digla i pružila, kad mi je skliznuo s prsta na strmoj obali i pao među anemone. Ono mi je bio znak određenja, kad si mi ga pružila, jer je ova dragocjenost bila kroz stoljeća vjerenički prsten u našem rodu, te mi je bilo, kao da si me sama bila izabrala.«

»Neka bude volja Božja i volja moga oca!« Ana će tiho i ogleda se sanjarski po dolini, koja je drijemala u poplavi bijeloga sjaja podnevnoga, te joj je bilo, kao da opet stoji u špilji i sluša Arkasa, i znala je, da se ništa, što se s njom događa, ne zbiva nikakvim slučajem, nego da svu njenu sudbu ravna volja, svetija od ljudske.

Još iste godine slavila se svadba Ane u Nazaretu. Joakim nije imao vlastitoga doma te se preselio u kuću svoje nevjeste. Eliud mu ju je darovao, pa su mu onamo iz kuće rođaka po davnim običajima doveli nevjestu. Ana se pod vijencem sa srebrenastom koprenom sva sjala od mirne ljepote svoje, a mlade su njene djeveruše noseći upaljene svjetiljke u ruci mahale nad njom dugim mirtinim grančicama. Ulice su odzvanjale od zvukova bučne glazbe, kad se približavala nevjesta. No najednom zašuti bez ikakva povoda sva buka i zavlada čudnovata tišina, a nitko nije znao, zašto ni kako. I u dubokoj toj šutnji, u tišini tople noći zadrhtaše najedamput kao iz daljine nepoznati glasovi, čisti i ljupki, slatki i sanjivi, a riječi psalma kralja Davida, koje su najavljivale dolazak Mesijin, širile su se veličanstvenim mirom noći poput lepršanja krila:

»Reče Gospodin Gospodaru mome: Sjedni mi o desnu, dok ne položim neprijatelje tvoje za podnožje nogama tvojim! Sa Siona poslat će Gospodin žezlo tvoje moći govoreći: Vladaj usred neprijatelja svojih!... U dan boja svoga vidjet

ćeš narod svoj pun dobre volje, u dan, kad se vojska tvoja bude sakupila u svetome sjaju. Plod riječi tvoje bit će kao rosa iz krila rane zore. Ti si svećenik, koji ćeš prinositi žrtve na vijeke po redu Melkisedekovu! Tako je prisegao Gospodin i ne će požaliti!...«

Tako se orilo u visinama azurnog uzduha, a srce je Anino zadrhtalo u nadzemaljskom uzbuđenju. Otkuda su ti glasovi dopirali? I jesu li se te proročke riječi javljale radi nje? Neizrecivo slatka opojnost ju je svu obuzimala i dušom su joj prolazile neizmjerne slutnje. Srce joj je tako silno udaralo, da joj je nestajalo daha. Čežnja ju je obuzimala za Mesijom, kao što oluja hvata trstiku u pustinji, i blaženi osjećaj, da je izabrana da sudjeluje u velikom događaju spasenja svijeta, bio je tako snažan, da se Ana gotovo onesvijestila. Dakle je doista čas već bio blizu! Udarao je već na vrata budućnosti! Ana je bila sumrak, u kojem će planuti zora velikoga dana!

I ona pruži ruku Joakimu, koji je stajao na pragu kuće, da je pozdravi. Jedno se zagleda u drugo. Čelo im je bilo čisto poput ljiljana, a pogled im je sjajući poput zvijezda bio zastrt sanjarskom zamišljenošću. Pružili su jedno drugom ruke u svetoj ozbiljnosti i u anđeoskoj stidljivosti. Ne tijela, nego duše su im drhtale jedna drugoj ususret. Mirno uđoše u kuću, i nad kućom se razastrla nebeska vedrina u onoj čistoj krasoti svojih drhtavih zvijezda, a zemlja je drijemajući kao iza sna disala balzamovim dahom...

III.

Siromašan je bio Joakim, kad je ušao u dom tasta svoga, ali s njim je bio Gospodin, koji ga je blagosiljao i umnažao sve, što je bilo njegovo: stada su njegova rasla na širokim pašnjacima, a žetve su na njegovim poljima bile kao pravo

čudo. Ali Joakim nije ljubio gomilanje zemaljskoga blaga i ruka mu je bila otvorena, pa što je u nju padalo, iz nje je opet teklo u one ruke, koje su se pružale k njemu za pomoć. Sav svoj prihod i sve ono, čim ga je opskrbljivao Bog, dijelio je Joakim svake godine u tri jednaka dijela: prvi je davao udovicama, sirotama i siromasima, drugi je darivao hramu u Jerusalemu, a tek ono, što bi preostalo, odredio je za svoj dom i za svoje prijatelje i rođake.

Kućom je njegovom vladao mir Božji, te su Joakim i Ana živjeli u čistom braku i pobožnosti i u tihoj sreći. Samo jedno im je mutilo radost života, koja je drukčije bila tako potpuna: što nijesu imali djece. Već im je mladost tako prošla i ocvjetala je njihova sjajna ljepota, te se teška sjeta spustila Ani u dušu i glava joj je u žalosti padala na prsa. Kao što svećenik lijeva ulje pred oltarom, tako je i Ana dan na dan izlijevala dušu svoju u molitvama pred Gospodinom u dubokoj čežnji i nadi, koja ju je poput mirisa uvijek opajala, da je određena za velike stvari. Ta kao obećanje zvučilo je ono nekad iz Arkasovih ustiju, da je pozvana izvršiti poslanje. Bog joj je sam usadio u dušu njene molitve i žeđu njenu, da se ispuni ta molitva, od koje joj je izgaralo srce i koja ju je palila u nutrini kao rastaljena kovina. Zar je nevrijedna postala, da bude majka i da bude ubrojena među pređe Mesijine? Zar još nije imao da se bliži čas? Ah, zar je sva ta nježnost, što se u njoj tako žarko budila, imala da se raspline i da ugine kao sjeme, koje nikada ne može da nikne? I sva svladana padala je u suzama na zemlju i ljubila tu zemlju, to tajanstveno krilo, koje rađa bez prestanka u tišini život. I opet, opet je potajno zazivala Boga — ali pred Joakimom je šutjela i nije mu otkrivala teške svoje tuge, kao što je i Joakim, koji je također potajno trpio, potiskivao svoje uzdahe pred Anom.

Tako je prošlo vrijeme, te je već oboje prestalo da se nada. Ali nisu se ipak prestali moliti, te se na njivi i u polju i u kući duša njihova uvijek dizala k Bogu.

Tako je dakle prolazilo vrijeme.

Jednom se međutim dogodilo, da je Joakim donio običnu svoju žrtvu u hram, te mu jedan od svećenika hladno reče :

»Čini se, da se tvoja žrtva ne sviđa Bogu. Zašto je brak tvoj bez djece ? Iz doma si Davidova, od tvoje bi se dakle djece mogao roditi Mesija. Možda si zgriješio velikim grijehom, pa ti je zato Bog uskratio djecu. Uzmi dakle svoju žrtvu i otiđi iz hrama.«

Kad je to onaj svećenik nepromišljeno izrekao, palo je nešto kao groza na sve, koji su stajali blizu, te su ga se stali kloniti. Premda je bio bez krivnje, ipak nije Joakim rekao ni riječi na svoju obranu, već je izišao iz hrama. Stao je pred vratima i zaogrnuo plaštem svoje lice. Nije se htio vratiti u Nazaret. Bio je osramoćen te nije htio sramotu svoju da donese pod krov, gdje je živjela žena njegova. I pobježe u pustinju te tamo udari svoj šator. Punih četrdeset dana nije se gotovo ni dotakao jela ni vode te je neprestano razmišljao, čim je to mogao uvrijediti Boga i nije li ipak na njemu nekakva krivnja.

A ljudi su došli k Ani i ispripovjedili joj, što se dogodilo u hramu. Nato se Ana povukla u svoje odaje i sjela na zemlju kao udovica u žalosti i posula sebi pepelom glavu. U toj je žalosti Ana bila punih četrdeset dana. A kad je to vrijeme prošlo, javi joj se u srcu opet neka čežnja, da vidi Božji svijet, jasno nebo i drveće, što šumi. I izađe Ana iz svoje sobe s upaljenom svjetiljkom i pođe u tihi vrt, koji je cvao iza kuće. Vani još nije bilo tamno, bilo je slatko veče, srebrni sumrak.

Ana sjedne pod jedno stablo : bila je to smokva i među njenim su granama drijemale ptice u svojim gnijezdima, te bi od časa na čas tiho za-

cvrkutale, kao da svoju djecu uspavljuju. Tu su Anu opet oblile suze. Dojmila je se ta ptičja nježnost, te je tiho objesila srebrnu svjetiljku na smokvinu granu i sklopila ruke bez riječi. Već se bojala moliti se Bogu, kad volja Njegova očito nije htjela čuti njene prošnje. I u nijemom odricanju spustila joj se ponizno glava na grudi. Bilo joj je, kao da ju je najednom obuhvatio tajanstveni dah, i kose su joj se stale ježiti, te se počela ogledavati po vrtu napola u besvijesti, tako neobičnoj, tako čudnoj. I najednom ugleda, kako sve zrake svjetiljke, koja je jako zasvijetlila, padaju na lovorov grm na protivnoj strani i kako se slijevaju u određeni oblik tako čudnim, neviđenim načinom. I gle, najednom se tu stvori lik : nekakav mladić u bijelu ruhu stajao je u vrtu. Sjaj bjelji od snijega sjao mu je oko čela i imao je krila od blještavih rubina. A ipak je ta sjena bila, premda joj je sjajem zasjenjivala oči, sjena prozirna, jer je Ana kroz igru njegovih boja jasno vidjela obrise lišća lovorova grmlja iza njega i ružičasto cvijeće oleandra, koji su rasli iza lovora kraj zdenca. Ana je uprla svoj pogled u prikazu, a srce joj je udaralo od straha. Oči su joj se širile i krv joj je grozničavo kolala. Ugodan glas ozva se iz te sjene govoreći :

»Tvojim je suzama kraj i zanijemjet će tvoj plač. Uzmi palicu u ruku i idi u Jerusalem. Tamo u hramu žrtvuj dva goluba. Kada iza žrtve izađeš, srest ćeš pod lukom Zlatnih Vratiju svoga muža i vratit ćeš se s njim ovamo. Bog je s tobom.«

Tako je govorila prikaza, a kad su joj riječi zamuknule, nestane je u zraku poput jutarnje maglice na suncu. Samo je bijeli sjaj drhtao cijelim vrtom, a tiha se pjesma, kao da pjeva tisuću iza sna probuđenih slavuja, širila poput daška večernjom tišinom. Zatim nasta nijema tišina, sjaj ugasnu, a sumrak postade taman. A Ana ustade kao omamljena i otetura u svoju sobu. Tamo pade iznemogla na postelju i zadrijema.

I u snu joj se opet ukaza ona prozirna sjena u svojoj snježnoj bjelini: stade pred njom pišući nešto na stijenu. Ana se odmah probudi. I gle, na stijeni je nešto svjetlucalo poput krijesnice: bila je to riječ, koju je anđeo napisao, bilo je to samo ime: M a r i j a. Ali anđeoske je prikaze nestalo.

Drugoga dana dade se Ana, odjevena u bijelu haljinu i zagrnuta bijelom koprenom, na put u Jerusalem, kao što joj je bilo naloženo, te je žrtvovala u hramu prema anđelovu nalogu dva bijela goluba. A kad je nakon svoje žrtve odlazila iz hrama i došla pod luk Zlatnih Vratiju, ugleda ondje Joakima, gdje stoji kod stupa iz mramora, koji je imao oblik isklesane paome. Ona stane te nije smogla riječi od radosti, a Joakim reče:

»Hvala Gospodinu Bogu mome! Nije to bio varavi san, koji mi je naložio, da odem iz pustinje i da dođem amo, gdje ću tebe, Ano, ugledati pod lukom Zlatnih Vratiju!«

I zagrliše se Ana i Joakim i podigoše oči k nebu. I gle, opet ugleda Ana sjajnu prikazu anđelovu, kako lebdi nad njima i polaže ruke svoje na glave njihove, a zrake, koje su izbijale iz njega, činile su kao neki sjajan oblak oko njih, kao da su bili obasjani sjajem dijamanata. I izađoše tako držeći se za ruku ispod luka Zlatnih Vratiju i hvaleći Boga odoše natrag u Nazaret, gdje ih je čekao tihi njihov dom s ljubaznom sjenom svojih odaja i stari vrt pun rascvalih smokava, terebintâ i margaranâ.

Tako su živjeli opet zajedno u sreći i nije bilo sjenke u dušama njihovim. Ana je imala obećanje anđelovo te je bila sebi svijesna svoje zadaće. I dođe dan, kada Ana reče Joakimu:

»Već se ispunilo, što je poslanik Božji tada obećao u vrtu. Cvijet će procvasti na palici Aronovoj. Bez ljage je začet plod, nad kojim će se obradovati zemlja i nebesa.«

Kad se navršilo vrijeme, dogodi se, da je Ana bila sama u svojoj odaji i da je kroz otvorena vrata Joakim čuo njezin glas, gdje ga zove, te kad je dobrzao, gle, bila je opet sva kao u zlatnom oblaku, kao tada pod lukom Zlatnih Vratiju. Klečala je na svojoj postelji i podigla prema svijetlu sjajem obasjano dijete, koje je bila porodila, i privinula ga k srcu svome i pokazala Joakimu njegovo lice, te i on i Ana zaplakaše od radosti i hvalospjev se njihov podiže iz odaje u stari vrt i visoko prema nebu. A kada se spustila noć, vidjela je Ana opet ime »M a r i j a« plamenim slovima napisano na stijeni, i duh se njen zanese u veliko priviđenje: Vidjela je cijelo nebo, njegovu neizmjernu dubinu, i bilo je puno anđela, koji su se svi klanjali njezinu djetetu. I vidjela je cijelu široku zemlju i cijelo more sa svim otocima: i kopno i voda pozdravljali su njeno dijete. I vidjela je nutrine bijelih hramova iz mramora kraj modrih voda i sred šumnih gajeva, i vidjela je, kako se zlatni kipovi i slike svih bogova u njima ruše na zemlju, da se sva zemlja tresla od njihova pada. I vidjela je, kako Sibile ogrnute crnim koprenama ustaju kao iz mrtvih, kako od starosti gotovo okamenjene s mukom idu i lutaju po noći, i čula je, kako se nad topotom njihovih kao od kovine teških koraka ori njihov glas na sve četiri strane svijeta:

»Čas je blizu! U današnji se dan rodila ona, iz koje će izaći Riječ, koja je bila od početka i koja će biti do vijeka! Bliži se čas! Bez ljage se rodila Djevica, koju će blagosiljati cijeli svijet!«

I Ana svladana veličinom svoga priviđenja klone u duboku besvijest, a kad je opet došla k svijesti, pruži dijete svoje Joakimu i šapne:

»Marija!«

I dadoše dakle djetetu to ime, najslađe u govoru ljudskom.

IV.

Zvijezda, koja sjajno svijetli na tmurnome moru ovoga života, bila je dakle izašla iz bijele zore, Marija bez ljage začeta rodila se, ona Marija, koja je bila određena, da kao Djevica u sebi jednom nosi Riječ, kao što je netaknuti onaj grm u pustinji nosio čisti oganj, pred kojim je Mojsija ležao na licu slušajući u svetome strahu Božje zapovijedi. Zvijezda je dakle bila već izašla iz bijele zore, a čovječanstvo to nije znalo čameći od vjekova u tami. Potop grijeha svijeta i rimskoga mahnitanja valjao se širom zemlje sve dalje i dalje — samo jedno je srce klicalo od radosti i zahvaljivalo Bogu presretno znajući, da dolazi spasenje budućnosti: bila je to Ana. Ali Ana je šutjela. Ta to je bilo tako veliko i slatko, imati s Bogom zajedničku tajnu! I gdje da je i uzela riječi, koje bi bile kadre izreći veličanstvo te zbilje, koja se ne da obuhvatiti? Ana je šutjela, i neizmjerna se njena zahvalnost pokazivala samo u tom, kako se svetom brigom brinula za dijete. Kao što sunce nad pomlađenom prirodom, koju oživljuje, sjajući razmišlja i hrani je svijetlom svojim, tako se Anino materinstvo, usidreno u duši, bez nagona samoljublja neprestano prinosilo kao žrtva u žaru ljubavi, koja je viša od zemaljske, tim svijetlom, koje nije stvoreno.

A dijete je raslo i bilo milije od sve smrtne djece, što se od početka sviju vremena rodila na zemlji. I tko je to divno dijete vidio, bio je obuzet udivljenjem: ali kako je neizmjernoj i svetoj zadaći već od početka sviju vremena bila određena, dakako da nitko nije mogao slutiti, pa ni samo dijete Marija, koja je kao putnica iz krila vječnosti doduše bila sva puna duhovnoga svijetla, ali je ipak još živjela u djetinjskoj nesvijesnosti. Neizreciva je bila Marijina ljepota. Kao što se loza u slatkome mirisu privija uz stablo, tako se i njena nježnost privijala k ljubavi majke svoje Ane.

A oči su joj plamtjele kao zlatne svjetiljke pred oltarom, koje hrani nebesko ulje. Glas joj je bio kao zvukovi harfa, i smiješak je njezin naviještao, da u nježnim grudima bije srce, slično kandilu, iz kojega se bez prestanka diže dim Bogu ugodnih mirisa. Na čelu joj je sjao pečat, koji ju je označivao kao kćer vječnoga svijetla, i bilo je časova, kad je i to dosad još djetinje čelo govorilo o tom, kako se za njim kriju tajne duboke poput nebeskoga svoda.

O Marijo, ti izvore svetih tajna, koje se ne dadu obuhvatiti!

Kad su djetetu bile otprilike tri godine, dogodilo se jednom, da ju je Ana zabavljena u svome kućanstvu ostavila nasamu u vrtu iza kuće, a kada se onamo vratila po nju, nije našla dijete ni tamo ni u kući, pa ju je obuzeo velik strah, te je otrčala, da je traži u susjedstvu. Ali nitko nije vidio djeteta. Sva u strahu izašla je Ana na koncu iz grada, da je traži u polju, i tu na svoju radost doista ugleda Mariju, kako sjedi na brežuljku pod grmom rascvalih ruža, te pritrči k njoj i reče joj s blagim spočitavanjem:

»Zašto si me tako uplašila, Marijo? Zašto nisi ostala u vrtu?«

A dijete je zamišljeno gledalo u daljinu, po bijelome putu, koji je vodio iz Nazareta prema svetome gradu Jerusalemu, te reče:

»Ja ne znam, majko, zašto sam i kuda sam išla. Taj me je bijeli put zvao, da pođem tamo daleko. Kuda on vodi, ne znam, ali me je mamio. A nisam bila ni sama: dva su čovjeka išla neprestano sa mnom. Bili su bijeli i sjali su se nekako i hodali po zraku. Oni su me vodili za ruku. Kad si ti došla, otišli su. Gdje su?«

Ana se nato zabrinula. Sjela je do Marije i u dnu duše stala razmišljati te će napola tiho:

»To je dječja naivnost. Iz nje govori puka mašta. Ili je to nešta više? Govori li možda iz tih djetinjih usta Bog neke važne stvari?«

Uto zašušti u travi lagan korak, i pred Anom se stvori mala djevojčica, nešto starija od Marije: bila je tužna, blijeda, bolješljiva, a oči su joj se ukočeno upirale u prazninu, ravno u sunce, koje je već zalazilo za gore, i tužni njen pogled nije bio zasjenjen žarkim zrakama, jer je bila slijepa. U neprestanoj svojoj noći dijete je često palicom pipalo naokolo i čuvši sada čovječji glas upita:

»Ima li koga ovdje? Neka mi kaže, kako je daleko još grad Nazaret. Usnila sam, da ću tamo progledati. I išla sam, išla. Dolazim izdaleka, i Bog me je čuvao. Ljudi su me uvijek izveli na put, kad sam ih pitala, a dali su mi i jesti, a psi nisu lajali, kad bi me vidjeli, nego su dolazili k meni, kada sam sjedjela pored puta, te su se mazili oko mene. Kako sam rado dijelila s njima kruh, što su mi ga ljudi davali u svojoj darežljivosti!«

Tako je govorio slijepo djevojče te umorno sjede pod ružin grm, a dijete Marija je zagrli i poljubi žarko u oči i privije se uza nj. A djevojče, koje je bilo slijepo od poroda, najednom krikne i stane klicati od radosti, jer joj od cjelivanja djeteta Marije progledaše slijepe oči te stadoše s divljom slašću upijati u se čar boja, sklad obrisa, cijelo čudo Božjega stvorenoga svijeta. Prije slijepa, a sada sa zdravim vidom baci se u prah i stane hvaliti Boga i ljubiti haljinu djetetu Mariji i nježne joj noge, bijele poput ljiljana, kličući:

»Ti si više nego li smrtno dijete! Bog je s tobom! Ti si sama svjetlost!«

Ani je srce drhtalo u grudima. Kako joj je eto Bog odgovorio na njeno pitanje! I privine oba djeteta k sebi k svojim prsima i uze ih za ruke te reče:

»Veče se spušta, hodite pod krov.«

Marija pođe, ali reče majci svojoj:

»Ovaj me put još uvijek privlači, da idem po njem.«

»Sad je kasno,« Ana će, »hajde sada kući.«

I kao uvijek dijete je rado poslušalo.

Kad je Ana kod kuće sve pripovijedala Joakimu, reče joj on:

»Sve je jasno. Obećali smo Gospodu, da ćemo Mu posvetiti Mariju. Došlo je eto vrijeme, da je odvedemo u hram, i zato, dok smo nas dvoje šutjeli, onaj joj je bijeli put, koji vodi u Jerusalem, sam progovorio i pozvao ju, da pođe po njemu.«

Sutradan je Ana dakle sazvala rođake svoje, te se Marija oprosti od njih, a zatim se dadoše Joakim i Ana s djetetom na put u Jerusalem. Ana je sjedjela na magarici držeći dijete na krilu, a Joakim je stupao pokraj njih.

U svetome gradu sazove Ana djevice sionske, koje zapališe svjetiljke svoje te mašući procvalim grančicama i pjevajući povedoše Mariju u pratnji sve do hrama. A Ana stupajući s Joakimom reče:

»Samo da se dijete ne bi ogledalo za nama! U nježnoj je dobi, lako bi je mogla obuzeti želja za nama, pa će s plačem tražiti, da je opet odvedemo kući.«

I dok je ona tako govorila, dođe pratnja pred sam hram, te uđoše u predvorje, a vrata se hrama, do kojih je vodilo petnaest stepenica, otvoriše, te se na njima pojavi veliki svećenik. Nato prestanu djevice pjevati i postave svjetiljke na pod. Nastade tišina. Dijete Marija se nasmiješi i pođe brzim korakom prema vratima gore, tamo se ogleda na svoje roditelje, kimne im glavom i pobrza zatim s vedrim smiješkom u naručaj velikome svećeniku, koji ujedamput sav uzbuđen reče Mariji:

»Gospodin je uzvisio ime tvoje na vijeke vjekova!«

»Amen!« kliknuše djevice podno stepenica.

I uđe Marija u hram, kao da ulazi u dom oca svoga.

Tako je Mariji započeo nov život. U posvećenoj sjeni hrama Boga živoga prolazilo je tiho njeno djetinstvo, a duh joj je dobivao svijest o svom boravku na zemlji. I poput jutarnje magle

padali su nesvijesni sni i mutne predodžbe nježnoga djetinjstva, a krasna joj se duša razvijala kao ruža mistička u sjaju Božje istine. I u njenoj su nutrini stale izvirati one duboke vode milosti, koje su iz djevice učinile izvor sviju kreposti. A počeo je izvirati u njoj i izvor smilovanja, koji se ne će iscrpsti, iako cijelo čovječanstvo izmoreno grijehom ovlažuje u njem suhe svoje usne.

Marija je živjela u hramu tiho kao golubica na hrastu u gaju posvećenih stabala u Hamri. I kao što joj je s neba dolazila hrana duše, tako je svaki dan dolazio sjajni anđeo donoseći joj i hranu tijela, te je u svojoj hladnoj sobici, punoj mirisa kao bašča, svaki dan na prozoru našla svježega voća, koje je rodilo na rajskim poljanama, i to je bila njezina jedina hrana. Sve ostalo što su joj ljudi donosili, razdijelila je uvijek među siromahe.

I učila je Marija tkati i šiti od svetih žena, koje su neprestano živjele u hramu, i ruke su joj bile spretne, spretnije od onih, koje su je učile. I sve su se žene čudom čudile i govorile, da se takvo dijete, kao što je Marija, dosad još nije rodilo. A Marija je učila i čitati iz svetih knjiga, te je doskora znala čitati bolje nego ikoji od učitelja, i svi su joj se zakonodavci čudili. I psalme je pjevala tako zlatno, kao što u šumi pjeva drozd. Molitva joj je uvijek bila pjesma, a pjesma molitva. I bila je ponizna, do ganuća ljubazna, puna sućuti i čista kao zraka sunca, i svaka joj je riječ bila pravi balzam. I bila je mila poput procvale mirtine grančice, i pogled je u njene oči zasljepljivao, premda je čisti čar njenih očiju bio sanjiv kao mjesečev sjaj. I biti blizu nje, gledati je, bilo je, kao kad onaj, koji je umoran u pustinji, počiva kraj bistre vode, koja se nikad ne zamućuje, ili kao da boraviš u prijatnome vrtu, punu mirisa.

Tako je u sjeni hrama rasla i napredovala Marija.

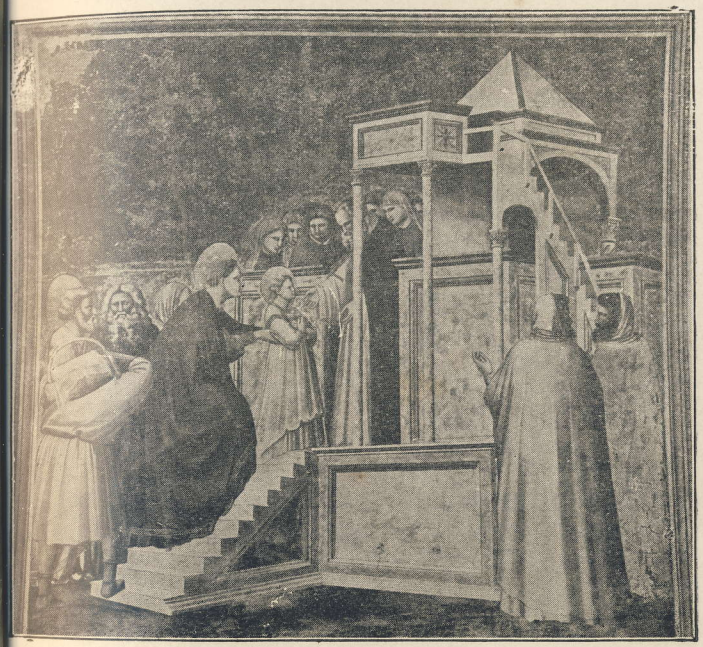

JOAKIM I ANA DOVODE MARIJU U HRAM
Naslikao Giotto

ZARUKE MARIJE I JOSIPA
Naslikao Giotto

V.

Kad je dijete odraslo do djevojke, vijećali su svećenici i zakonodavci o njenoj budućnosti i poslali dva pouzdanika njenim roditeljima, da im reknu ovo:

»Došlo je već vrijeme, da odlučite, što da dalje bude s Marijom. Ona je vaša kći i baštinica, jer nema braće, sav će dakle imetak vaš biti njezin i s njim blagoslov i veliko obećanje, kojega su dionici potomci Davidovi. Vrijeme je dakle, da joj sami izaberete muža iz potomstva Davidova.«

Ana se zamislila i zadubla u uspomene svojih proročanskih vizija te je bila sva smetena. Ta uvijek joj se činilo, da Marija treba da živi bez muža, a ipak joj se samo po sebi činilo jasno ono veliko obećanje, da će iz ove njezine kćeri izaći Spasitelj. I nije znala, kako da razumije tu zagonetku, pa reče:

»Neka bude volja Božja, ali po svojoj ja volji ne bih Mariju udala.«

»Dobro si rekla, Ano,« Joakim će, »neka bude Božja volja. Bog će nam zastalno dati znak, kako da činimo, u to se pouzdaj.«

I s time se složiše glasnici te se vratiše k onima, koji su ih poslali. A i Ana se dade na put, te je pohodila kćer svoju u hramu i rekla joj sve, o čemu su se posavjetovali, i to, što se prema tome imalo dogoditi. Marija je sve to slušala u čudu te reče bezazleno:

»Bogu sam se zavjetovala i znam, da je Bog uslišao moj zavjet. Kako dakle mogu pripadati mužu? I što da radim, da tebe poslušam, a ipak da ostanem vjerna sama sebi?«

»Sam će Bog pokazati put,« Ana će.

Dotle su svećenici bili razaslali glasnike po svem Izraelu i pozvali sve potomke roda Davidova u hram u određeni dan. I skupilo ih se jedanaest, pa su im zakonodavci razložili, da je naslje-

dna kći iz loze Davidove odrasla do djevojke i da je došlo vrijeme, da se zaruči za muža iz njihova roda, koji je bio i njezin rod. A među mladoženjama bio je i neki visoki i nada sve krasni: zvao se Agab i potjecao je iz grada Betlehema. Bio je pobožan i duša je njegova čeznula za Mesijom i za njegovim dolaskom, pa videći sada, kako je po svijetlome hodniku među stupovima u predvorju hrama s majkom svojom stupala Marija pod koprenom u djevičanskoj dražesti, čista kao bijeli cvijet, i ne znajući, da je sveta ta posuda od vjekova bila određena, da bi slavom djevičanskoga materinstva vladala nad anđelima u svijetu iznad zvijezda, ne znajući to reče Agab u duši svojoj:

»Kad bi Bog dao, da budem izabran za nju! O, kad bih smio srce svoje, koje je čisto, njoj darovati na vijeke! Osjećam jasno i znam, da ću se zauvijek odreći sviju žena, ako ona ne bude mojom.«

Uto naloži veliki svećenik, da sebi svaki potomak Davidov otkine grančicu i da svaki svoju označi imenom svojim. A onda odredi, da se grančice polože pred oltar, pa će izabrani vjerenik biti onaj, iz čije će grančice za vrijeme molitve procvasti cvijet.

Svi su se nato žarko molili Bogu, da znakom izjavi svoju volju. I gle, nijedna između grančica nije procvala. Razočarani svi su šutjeli. Uto se pojavi čovjek, pristar već, u predvorju i reče, da je zakasnio, da je i on potomak Davidov i siromašan tesar, te da se sada hrani radom ruku svojih nedaleko Samarije. I upita, zašto su ga amo pozvali. A svećenik mu razloži i naloži, da grančicu, koju je slučajno držao u ruci i kojom je zasjenjivao putem oči, položi pred oltar. Ali tesar, koji se zvao Josip, reče:

»Starim već i živim dosad bez žene, pa sam bez žene htio i umrijeti. Moje srce pripada Bogu i duša moja i cijeli život moj. Eto dakle i sami vidite, da mi nije određeno, da budem muž Marije iz Nazareta.«

I položi svoju grančicu pred oltar, a svećenik se pomoli. Josip je stajao mirno u tihoj poniznosti i sklopivši oči nije gledao ni prema oltaru, kuda su svi ostali s radoznalošću upirali pogled. No najednom zaori klicanje udivljenja: gle, grančica je procvala bijelim cvijetom poput sjajne zvijezde, te je ispunila mirisom cijeli prostor, i bijela je golubica lebdjela nad oltarom, a uzduhom su se širili neki zvuci, kao da je zasviralo mnogo harfa. Nato svećenik reče:

»Josipe, ti si izabran! Bog te blagoslovio!«

I svi su se čudom čudili, a najviše Josip sam, koji reče svećeniku:

»To je čudno! Ta star sam već i siromašan! Doduše jesam iz plemena Davidova, ali slava je moga roda prošla poput sjaja bisera, koji je zgažen u prahu. O, zacijelo nisam određen, da je opet uskrisim!«

Tako je govorio Josip, a svećenik mu odgovori:

»Nije radi te kraljevske slave Bog izabrao dom Davidov. Sva je slava pusti dim, pa ni kraljev grimiz nema značenja pred Bogom, nego samo grimiz ljubavi, kojim se rumeni srce čovjeka. I zato je na proročka usta Bog govorio, da će onda doći spas u rodu Judinu, kada žezlo bude oduzeto od Jude. Rod je Davidov već pun grijeha, te je na teret ne samo Bogu, nego i ljudima, kao što svaki zna. Nije ga dakle Bog po zaslugama, nego po milosti blagoslovio. Oduzeo mu je žezlo, ali mu nije oduzeo obećanja, da će spas doći iz njega. Ono je obećanje sve, a žezlo nije ništa. Što je dakle Bogu tvoje siromaštvo i to, da je prošla nekadanja slava Davidova? Što žezlo Judino? Što kruna?«

Dok je svećenik to govorio, izašla je u predvorje Ana s Marijom, te Ana reče:

»Neka bude volja Gospodnja!«

A Joakim, koji pristupi k njima, doda:

»Po zakonu ti dajem kćer svoju čistu kao zvijezda na nebu.«

I stajala je tu Marija stidljiva poput ljiljana pod vedrinom nebeskom, a Josip pogleda na nju pun dobrote te reče Joakimu i Ani:

»Vjerim se s njome zato, što tako nalaže Gospodin. I bit će mi Marija kao kći, i čuvat ću je od svega zla i ući ću s njom u sveti brak, naime u spoj duše bez tijela.«

To reče Josip, pa dade prsten svoj Mariji, i tako su se vjerili. A Ana odvodeći Mariju reče:

»Sada će Marija poći u dom svojih roditelja. Idi u miru i dođi za godinu dana po svoju nevjestu!«

Agat, koji je stajao postrance, uze svoju grančicu i prelomi je te reče tiho duši svojoj:

»Tako je slomljena mladost moja! Tako je prekinut život moj! Ali u žalosti je mojoj neizreciva slatkoća. Prodrla je u mene zauvijek zraka čistoće.«

I ode u svetom odricanju, ode na Horeb, gdje je primljen među braću.

VI.

S Marijom je išlo još pet djevica — pet njenih mladih drugarica — iz hrama u Nazaret, a prije odlaska rekao im je svećenik:

»Odlučeno je, da će biti tkan nov zastor za hram Gospodnji, pa vama predajem, tebi, Marijo, i tvojim drugaricama, da za taj zastor predete svilu, bisos, hijacint, šarlah, lan i kraljevski brunat.«

Sefora, jedna između djevica, odvrati:

»Zadaću primamo s radošću, ali molimo, odredi nam, što koja da prede.«

»To odlučite među sobom kockom,« reče svećenik.

I sjedoše djevice pod paomu i baciše kocku, te Mariju zapade zadaća, da prede brunat. I nasmijaše se djevice u bujnom raspoloženju svoje mladosti, pa će Sefora:

»Marija je najmlađa između nas, a ipak joj je dodijeljena najglavnija zadaća. Prest će kraljevski grimiz, pa zar nije ona možda kraljevna među nama?«

I smijući se stadoše se Mariji klanjati i klicati:

»Zdravo, djevice kraljevska!«

Uto ih najedamput obuze kao čudom duboko poštovanje, te im se činilo, da iz Marije izlazi nadzemaljski sjaj, i svaka je u svom srcu jasno čula glas, koji joj je govorio:

»Riječ vaša, koju izustiste u šali, istina je i proroštvo, jer pred vama stoji kraljica djevica i anđela.«

Smijeh zamukne, i djevice se pokloniše ozbiljno još dublje, ali Marija je to u svojoj priprostoj poniznosti još uvijek držala šalom i primala s tihim smiješkom. A dotle su već bile pripravljene mazge, pa se Joakim i Ana dadoše s kćeri svojom i družicama njenima na put u Nazaret, rodni grad.

Marija je provodila sada svoje dane u roditeljskoj kući u svetoj jednostavnosti i u tihom radu i u žarkoj ljubavi duše prema Bogu. Predući brunat za zastor hrama sjedala je u sjenu na pragu svoje uzane sobice, bijele, priproste, ispunjene mirisom narda, što je dopirao iz vrta, koji je bio sav poplavljen zelenim sumrakom visokih i starih stabala. Bilo je sanjivo proljeće, pradavna zemlja pokazivala je vječno mladu nježnost. S praga druge sobice mogla se kroz drveće vidjeti široka pruga obzorja s obrisima modrikastih gora. U kakvom je sjaju tamo gorio veličanstveni zapad sunca! Koliko je ondje bilo razasuto zlata i grimiza!

I predući brunat zadubljivala se Marija sanjarski u sjaj neba, u misli o Mesiji, za kojim je duša njena neiskazano žarko čeznula, a u sanjarenju je svome često zamišljala ono bljeskavo treptanje večernjega kraljevskoga plašta, kojim će knez mira jednom zaogrnuti cijeli svijet. Kada će doći Onaj, koji je tako željno očekivan?

Jednom je u najdubljem uzbuđenju podigla svoje suzama punim čežnje zalite oči prema nebu, a duša je njena, prije nego njena drhtava usta, šaptala ovako:

»Hoće li, Bože, oči moje vidjeti Onoga, koji će nas kao kralj, pomazani od Tebe, spasiti? O kad bih u svojoj poniznosti smjela moliti, da mi odgovoriš kakvim znakom!«

I kod toga je cijelo biće njeno drhtalo, i u svojoj je poniznosti bila sva uplašena, što je bila previše smiona njena žarka, nehotična molitva. Marija se digne. Odloži vreteno i uzme posudu, da zagrabi vode za one ljiljane, koji su mirisali u sobici pred drvenom mrežom prozora i sada ožednili. Kad je došla do zdenca, ugleda tamo nešto dalje gdje stoji nepoznata žena oprijevši se o neko stablo. Bila je vrlo visoka stasa. Gusta koprena zastirala ju cijelu od glave do pete i vukla se za njom po travi, a kroz nabore koprene pokazivale su se neodređene crte nepomičnoga lica, kao da je isklesano iz kamena. Oči te žene plamtjele su grozničavo, ali duge njene bijele vlasi padajući joj preko koljena podavale su tom inače sablasnom liku neku veličajnost.

Marija pozdravi sva iznenađena nepoznatu ženu i zagrabivši vode podigne posudu prema starici nudeći joj, da pije. Tuđinka međutim mirno mahne rukom odbijajući da pije, te reče glasom tihim, dubokim, koji se činio, kao da dolazi iz krila zemlje:

»Ne žeđam za vodom... Ima još i druga žeđ, a ti je znaš: žeđ za časom spasenja sviju naroda. Taj čas, u koji ima da se ispuni obećanje Božje, već je na pragu sadašnjosti. Čula sam teški korak njegova dolaska. Očekivanje raste svakim trenutkom sve grozničavije i ubrzava kucaj pobožnih srdaca, a srce pobožnih srdaca u Izraelu jesi ti, Marijo!«

Našavši se u čudu na te riječi Marija će bez ikakve smetenosti:

»Otkuda meni takva hvala? Nikad te nisam vidjela, tajanstvena ženo, a ni ti mene, pa otkuda znaš za moje misli i moje ime?«

Ispod koprene se javi prigušeno i razvučeno i svečano glas, koji je govorio:

»Prije nego što si bila začeta u utrobi matere svoje, znala sam za tebe. Prije nego što si izašla iz krila žene, znala sam za tebe. Već tada si bila posvećena, već onda si bila naznačena kao blagoslovena među ženama.«

Marija se veoma prepade tih riječi. Obuzeo ju je dosad nepoznati zanos. Bilo joj je, kao da joj duša leti uvis, sve do ponora visine najviših nebesa, ali poniznost se njena opirala tim riječima slavospjeva, i sva oblivena rumenilom prošapće drhtavim glasom:

»Nemoj me osramotiti neizmjernom hvalom. Što znače riječi tvoje i tko si ti?«

Tuđinka nije marila za ta pitanja, već je dalje govorila pod onim stablom u večernjem rumenilu, koje je trnulo, u sumraku, koji se spuštao:

»Zemlja dršće od radosti u svojim pradavnim temeljima, jer će po njoj doskora stupati Onaj, koji dolazi u ime Gospodnje! Nastat će kraljevstvo, koje će potrajati na vijeke vjekova! I cijeli će se svemir napuniti dubokim, svetim, najslađim mirom! Božji će proroci slomiti mač burne svoje govorljivosti, jer će sve biti ispunjeno proročanstvom. O sveti mire Božji! Janjad i vukovi, kozlići i tigrovi past će na jednoj njivi, i lavovi će mirno prolaziti uz svinje, i puko će ih dijete moći voditi... Vidim to dijete gdje leži u jaslicama... O radujte se, djevice sionske, jer gle, jedna između vas, svete ljepote, kraljica, izabrana je među ženama. Onaj, koji je stvorio zemlju i sva nebesa, dat će joj, da bude dionica beskonačnoga blaženstva: svoj će stanak imati u njoj i bit će začet u njoj onaj sveti, slatki mir!...«

Sto je tajinstvenih glasova šaptalo: »Amen, Amen« sivom baščom, a Marija klanjajući se svetim tajnama stupi korak bliže tuđinki i upita je tiho:

»Reci, tko si i zašto sa mnom tako govoriš?«

Glasom, koji je već bio izmoren, reče sada strana putnica:

»Razumjet ćeš brzo riječi, koje ti je rekla starica vjekova, Sabata, sibila (proročica) židovska. Usne svetije nego moje sve će ti razjasniti.«

Rekavši to kimne joj proročica rukom i ode korakom polaganim, ali velikim, i izađe iz vrta i iščezne u tami, koja se spuštala... A iz tame nebeske izađe tiho bijela, velika zvijezda i zagleda se svečano u oči Mariji...

Cijelu noć i cijeli naredni dan bila je Marija u takvu uzbuđenju duše, kakvo nikada dotad nije poznavala: bilo joj je, kao da živi mimo zemlju, nekim nepoznatim životom uznosila se kao u sjaju, koji ju je opajao kao nekim mirisom; bilo joj je, kao da stoji pred zastorom, iza kojega se nalazi sveta i duboka tajna, i bilo joj je, kao da očekuje, da će se zastor raskinuti i da će ona licem u lice stajati pred velikim ukazanjem. A ipak je u njoj ujedno bio takav mir, veći nego što ga može dati zemlja i život čovječji. Mir sigurnosti i istine bez sumnja. I sjećajući se Sibile i njenih riječi bilo joj je, kao da se probudila iza sna, s dojmom toga sna, ali s dojmom neodređenim, dojmom sna, kojemu manjkaju obrisi, kada pamet uzalud nastoji da ga obnovi. Samo jednoga se jasno spominjala: da je ta čudna žena govorila o Mesiji, o približavanju očekivanoga časa, i da je njeno proroštvo s tim dolaskom spajalo i nju, Mariju. O tome je razmišljala cijeli dan, ali je obavljala svejedno svoje obične poslove, iako u nekom nesvijesnom zanosu, a pod večer je dovršila svoje grimizno predivo i s tihim ga je zadovoljstvom smotala i spremila u škrinju od cedrovine. Zatim je dala svježe vode ljiljanima, koji su u svome

mirisu stajali u staroj posudi pečenoj od gline i koji su malu sobicu, tako bijelu, hladnu, priprostu, prožimali svojim čistim daškom kao anđeoskim. I sjedne ovaj najčišći ljiljan, Djeva Marija, tu na zemlju pored njih na snježni, kod kuće tkani sag i složi ruke odmarajući se i u nesvijesnoj molitvi reče:

»O, Vječni Oče na nebu! Gotovo sa sigurnošću ćutim sada, da se oči moje ne će zatvoriti prije, dok ne ugledaju Onoga, za kojim čezne duša moja i narod moj. O daj, da uzmognem biti ponizna i posljednja sluškinja one, koja bude izabrana, da Ga rodi!...«

U tome joj je času bilo, kao da je najednom primijetila vani neko gibanje, neki dašak u vrtu, i najednom zadrhta cijelom kućom nekakav tajanstveni zvuk. I ogleda se Marija u čudu, jer je bila sama u kući. A dah neki zastruji oko nje, i tu je obuze svijest o nečijoj tajanstvenoj nazočnosti, i to posve nablizu. Na pritvorena vrata, prema kojima je Marija pogledala, prodirala je iz vrta duga zraka sunca, koje se već naginjalo nad bregove, a za njom se najednom podiže nekakav bijeli sjaj, silan kao od požara, ali bez one strahote, i u nezemaljskom tom sjaju ukaže se divan lik. Bio je to mladić, visok, u sjajnoj odjeći, kao da je satkana iz inja, lice mu se sjalo poput sunca, oči kao zvjezdane dubine noćnoga neba, u rukama mu je treperila ljiljanova stabljika s tri cvijeta, krila kao da su mu bila načinjena od duge i blještila su poput sunčanoga blijeska te su ga raširena zaslanjala. I glasom zvučnim poput glazbe harfa progovori on i reče naklonivši se:

»Zdravo, Marijo, milosti puna! Gospodin je s Tobom, blagoslovena si među ženama!«

Marija nije osjetila straha, a njenu dušu obuze dosad nepoznati i nikada slađi mir te uzvišeni zanos. Po nekom nesvijesnom osjećanju znala je, da pred njom stoji Gabrijel, i priklonivši glavu u poniznu strahopočitanju pred arkanđelom čekala

je bez riječi. A onda promislivši, da joj Bog govori na njegova usta, zadrhta od velikoga straha i prekrsti ruke. A anđeo joj je govorio ovako:

»Ne boj se, Marijo, jer si našla veliku milost pred licem Gospodnjim. Začet ćeš i roditi sina i ime će njegovo biti Isus, a bit će nazvan Sinom Božjim i bit će velik Kralj, jer će vladati na vijeke i ne će biti konca kraljevstvu njegovu!«

Kao u nekoj omaglici svijesna sebi svojih svetih zavjeta, da će sačuvati djevičanstvo duše svoje i tijela svoga, reče Marija:

»Kako će to biti, kad ja ne znam muža?«

A anđeo reče klanjajući se:

»Duh će Sveti saći na tebe, i onaj, koga ćeš roditi, bit će od Duha Svetoga i zato će se zvati Sinom Božjim.«

Sad je Mariji bilo posve jasno, da arkanđeo govori o samome Mesiji, i pred veličinom tako neizmjernoga određenja duša joj je drhtala u gotovo nebeskoj radosti i ujedno u smrtnome strahu, te se u strahu misao njena pitala, nije li to samo priviđenje. I Marija digne ruku prema čelu, kao da se hoće iza sna nekoga da probudi. Ali anđeo joj reče:

»O Marijo, ti bdiješ! Čuj znak, po kojem ćeš poznati, da nisi sanjala. I Elizabeta, tvoja draga rođakinja, koja je kao nerotkinja već davno prešla prag mladosti, također će roditi sina. Idi i pohodi je!«

Tako joj je govorio anđeo. Marija se međutim bila sabrala i razumjela cijeli svoj zadatak i znala je, da joj ni na čas nije u dušu doprla sumnja, kad joj je anđeo progovorio, i da je njezin čovječji um samo pomalo shvatao ono, što nitko ne može jasno razumjeti osim onoga, koga je Bog uputio u tu svoju tajnu, te da će od sviju smrtnika jedina ona biti upućena u tu tajnu. To je sad shvatila Marija uzimajući iz Božjih ruku svoj zadatak i poklonivši se u neizmjernoj poniznosti odgovorila je anđelu priprosto ovako:

»Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj!«

Kad je opet podigla glavu, nije više vidjela prikaze, samo je slatki sumrak napunjao sobicu, gdje su ljiljani tiho cvali u bijeloj krasoti. Marija zatvori oči, da zastor njenih vjeđa padne između nje i ovoga svijeta, i duša njena izabrana poleti k Bogu tako nedostiživo visoko, te je bila dionica tako nadzemaljske radosti, kakve nije osjetila još nijedna ljudska duša. Duša joj je bila uznesena takve više nego anđeoska, i ona je cijela bila uronjena u Boga živoga tako, da joj je posvećeno tijelo palo bez daha pokraj ljiljana, jer je i samo bilo kao ljiljan.

VII.

Anđeo nije naložio Mariji nikakve šutnje, ali njegovo je navještenje uznosilo uzvišenu dušu njenu u visine tolikoga zanosa, da se gubila u moru te božanske milosti, da je živjela i disala samo u žaru svoje ljubavi prema Bogu vječnomu te da joj se u svijesti njene nadljudske sudbine i u bezdnu nebeske njene sreće zvuk izgovorene riječi činio, kao da bi njom okrnjila sveti misterij. Cijeli njen um i svaka njena misao ronili su u dubokom snu o neizmjernoj budućnosti, koja tek što nije postala već i sadašnjost, da preokrene doba svijeta, a oči su joj neprestano gledale samo ususret Onomu, koji je već trebao da dođe, da spasi svijet i okruni Izrael. Već ga je vidjela, kako ide u sunčanoj slavi, On, knez mira, sudac vjekova.

Bio je divniji od sunca na nebu, koje obasjava svijet, jer je bio svetiji, i Njegovo je svijetlo prodiralo svaku tamu i napunjalo svojim sjajem neizmjeriva nebesa. I taj će Presveti postati čovjek i nju, Mariju, nazivat će majkom...

Ta ju je pomisao katkada zahvatila poput besvjestice: zemaljska ćutila nisu mogla podnijeti

težinu toga blaženstva, te su se gubila, a Marija je onda padala u slatku tamu besvijesti...

Tada jedne večeri, kad je tako napola usnula i napola bila obuzeta besvjesticom, bilo joj je, kao da se najednom probudila i čula glas iza vratiju, koji je govorio tiho sa sanjivim prizvukom:

»Ti, najčišća među djevicama i puna milosti, o zvijezdo, što sjaš kao čudesni dijamant, neka bude slava imenu tvome na vijeke!«

I kao da je netko tiho pokucao na vrata. A ona sva u čudu reče onako u polusnu:

»Tko to kuca na moja vrata i tko me zove?«

Glas pun nježne glazbe odgovori:

»O ustani i ne pitaj, već otvori! Sin sam najvišega kralja! Prvi sam i posljednji, koji je sišao s nebesa u tužnu pustinju ovih tama! I došao sam, da spasim zarobljene duše, i za to hoću da podnesem smrt, uvrede, krvavo osramoćenje!«

I sva blijeda, ustrašena ustane ona u svome snu, i srce joj je drhtalo od nepoznate muke, a onaj slatki joj je glas izmamljivao suze na oči, te je glavinjajući išla i otvorila vrata. Pod bijelom krasotom zvijezda stajao je tu muž nebeske dražesti, ali lica izmučena i blijeda, krv mu je kapala s čela ispod trnove krune, krv mu je curila iz prsiju i crvenom mrljom mazala njegovu bijelu odjeću. Vlasi su njegove sjale kao zrake, a oči kao more svetih suza. Podiže ruke svoje, kao da blagosilja, a bile su probodene, i zvjezdana je zraka sjala iz rane svake njegove ruke. Tako je časak stajao, zatim korakne polako dalje, a i iz nogu je njegovih, koje su također odsijevale, curila krv, jer su i one, kao i ruke, bile probodene... Stupao je polako i teško. I nestajalo ga je, iščezavao je u noći, koja je tužno uzdisala, a svaki je njegov korak bio Mariji kao udarac u srce... Gledala je za njim sva ukočena i zaplakala gorko, a u duši joj je govorio tihi glas:

»To je sin tvoj! Tvoja radost! Nada tvoja! To je on, koji te je izabrao za majku svoju!...«

I činilo se, kao da joj sedam mačeva probada srce, a bol je bila tako silna, da je Marija probudivši se sada posvema pala na zemlju kraj samih napola otvorenih vratiju i zurila u onu tajanstvenu noć, te joj je bilo, kao da doista u neizmjernoj daljini čuje teški i umorni zvuk tih tužnih koraka, dok nije na koncu posve zašao u šaptu noćnoga lahora...

Marija pade teško na postelju i usne u suzama. A ujutro nije ništa znala o tužnom noćnom ukazanju, te ga se sjetila opet istom onda, kad je vidjela probodene ruke na križu... Ujutro joj je tužni onaj san iščezao iz pameti, ali u duši joj se javljala neka neodređena tuga.

Bilo joj je u kući tužno, pa je izašla na sunce, a kad je doznala, da se mnogi iz Nazareta spremaju toga dana u Jerusalem, odlučila je, da će se pridružiti k njima i da će pohoditi Elizabetu, svoju rođakinju, koja je s mužem svojim, svećenikom Zaharijom, živjela u tihom seocetu u judejskim gorama.

Ta na to je mislila odmah od onoga dana, kad joj je bila naviještena ona velika novost, koja joj je obuzimala čitav život, uzbudila joj do u dno dušu i obuhvatila svu njenu misao. Dala se s radosnim srcem u cijelom blaženstvu na taj put, pa nije u njoj bilo više ni sjenke one nenadane bojažljivosti, što ju je osjetila u snu.

Kako je krasno bilo to mjesto, gdje je živjela Elizabeta! Širio se tu dah mira Božjega i čar neki poput smiješka počivao je na njivama, gdje su kućice tako prijazno drijemale na suncu, kao bijele ovce na paši. Okolo unaokolo bili su po brežuljcima vinogradi, a u pozadini stršile su pećine gora visoko, visoko. Sve do samih kućica sela širio se šumeći sivi maslinov gaj, a bistro vrelo izlijevalo je podno samoga sela blago svoje svježine iz pećine i brzajući prema crvenome moru travâ pjevalo svoju pjesmu šumoreći u zakloništu.

Zaharijina se kuća bijeljela nedaleko od izvora u smokvinu hladu. Kada se Marija tiho približavala, stajala je Elizabeta pred kućom okrenuta licem prema domu, pa se zagledala gore u drvo, gdje je mala ptičica cvrkutala svoju slatku pjesmicu. Elizabeta je slušala snatreći. Marija je bila još samo korak udaljena od visokoga lika svoje rođakinje, a da je ta nije još opazila. Tada se Marija ljupko nasmije i šapne:

»Zdravo, Elizabeto!«

A Elizabeta se silno trgne, kao da se od nečega jako preplašila, i brzo se okrene, a blijedo joj lice plane kao ružičastom zorom, pa iako više nije bila mlada, lice joj je zasjalo unutarnjom ljepotom. I podiže Elizabeta ruke radosno uvis te klikne drhtavim glasom:

»Marijo! Ti? O, blagoslovljena ti među ženama! I blagosloven plod utrobe tvoje! Kako to, da mati Boga moga dolazi k meni?«

Marija zadrhta također, pa će tiho:

»Kako o tom znaš?«

Elizabeta joj u zanosu odvrati:

»Na zvuk tvoga glasa zadrhtalo je od radosti dijete, koje u sebi krijem. O, blažena ti! Što ti je Gospodin obećao, to će se ispuniti!«

Tad obuze Mariju velik zanos, kad je ljudskim glasom opet čula, što joj je anđeo bio navijestio. Zavladala je njom, preblaženom, tolika radost, kakve još nijedno srce dosad nije osjetilo, te je sada napokon prekinula u zanosu onu svoju dugu, tajnu šutnju i kliknula sva radosna ovako:

»Veliča duša moja Gospodina, i obradova se duh moj u Bogu, Spasitelju mojem. Što pogleda na poniženje službenice svoje, jer gle, odsad će me blaženom zvati svi naraštaji. Jer mi učini velike stvari onaj, koji je silan i sveto je ime njegovo. I milosrđe je njegovo od koljena do koljena onima, koji ga se boje. Učini silu rukom svojom, raspršio ohole u mislima srca njihova. Zbaci vladare s prijestolja i podiže ponižene. Gladne napuni

dobara, a bogate otpusti prazne. Zauze se za Izraela, slugu svoga, sjećajući se milosrđa svoga, kako je to obećao ocima našim, Abrahamu i potomstvu njegovu do vijeka!«

Tako je kliktala Marija u radosti svoga materinstva, koje je nosilo spas. Sjaj nebesa izlijevao joj se s lica, a oči su njene bile kao bez dna, pune svetih sanja, i cijela je zemlja drhtala kao u radosti, gore su se tresle i tutnjile, i stabalje je šumilo i klanjalo se, i vode su tekle sa pećina obilnije i žurile se s bujnijim valovima, i uzduh je pjevao kao kakvo glazbalo. I u tom velikom svetom čaru, u toj najvišoj slavi, u tom učestvovanju najviše sudbe na zemlji Marija je bila ponizna kao dijete i slađano krotka kao golubica.

Kad je dovršila svoj zanosni hvalospjev, stajala je tiho u smokvinoj sjeni prema Elizabeti. A Elizabeta je zagrli, te obje majke padoše jedna drugoj u naručaj i cjelivajući se uđoše u kuću... Koliko je onaj niski krov, onaj uski prostor u taj čas obuhvatio u sebi blaženstva, koliko je skrivao dubokih, svetih tajnâ preobraženja!

Cijela tri mjeseca ostala je Marija s Elizabetom, i taj boravak je bio jedna duga, duboka molitva, koja uznosi dušu kao krila. Od početka svijeta nije ni u jednom prostoru bilo toliko radosti, toliko blaženstva i sreće, kao što je bilo za ta tri mjeseca u onoj bijeloj kući pod starim smokvinim drvetom, gdje su ptice pjevale cijeli bogovetni dan i kojemu su kroz grane noću svjetlucale zvijezde. Poput svetohraništa nevidljivoga Boga bila je bijela kuća pod starim drvetom, a Duh Božji bio je neprestano s dušama obiju tih svetih žena, kojima su srca udarala jednakim kucajem u najsvetijoj nadi, u ljubavi prema Bogu, koja je žarila poput plamena požara.

Tako su prošli slatko u dubokoj tišini krasni dani u selu Karim, u kući svećenika Zaharije, u prijatnom tom bijelom gnijezdu, koje se skrivalo u guštari maslina, granata i smokava, za plotom

od visokih kaktusa, koji su se poredali oko kuće kao stražari. Tri puta se mjesec bio promijenio u uštap za vrijeme, što ga je Marija provela kod Elizabete, a dotle se Josip u Samariji dijelio od dosadašnjeg života te se ni ne sluteći, kakav ga čeka zadatak života, spremio u grad otaca svojih, u Nazaret na svadbu s Marijom.

I Marija se vratila kući na poruku majke svoje, a na njoj su se već vidjeli znakovi njena materinstva. Ali ona je bila mirna kao duboko nebo, kad na njem nema ni oblačića. Djevice, koja je bila izabrana za velike stvari, nije se ni izdaleka dotakla pomisao sramote, a svijetla joj je duša bila sva predana Bogu u tako velikom pouzdanju, da nije ni pomislila na to, što bi o njoj mogao misliti svijet, koji joj je iščezavao iz vida i koji u njenu nadzemaljskom životu nije imao većega značenja nego sjena, koju ljetni oblak baca na njivu.

Ali Josip videći je osupne se i velika ga obuze tuga, te je zamišljen sjedio u svojoj sobici i govorio duši svojoj:

»Pravedno sam živio dosad pred Bogom. Što treba sada da učinim, da ostanem pravedan kao uvijek? Kako da je uzmem u kuću, kad nije održala svoga obećanja?«

Sav zbunjen nije Josip znao, što da uradi. U njemu se doduše javio neki glas, koji mu je govorio, da je ona čista usprkos svjedočanstva njegovih očiju — ali kako da je izravno pita? Otkuda bi smogao odvažnosti, da je okrivi s grijeha? Josip je bio sav smeten i razmišljajući tako u svojoj tjeskobi usklikne sav prestrašen:

»Odbaciti je javno i predati sramoti? Nikad!« grmilo je u njegovoj priprostoj duši, ali dubokoj i pobožnoj bez granica. A kad se smirio, govorio je sebi ovako:

»Ne, ne bih mogao da je javno osramotim. Ali otpustit ću je mirno, tiho, riješit ću je obećanja.«

ANĐEO GOSPODNJI NAVIJESTIO MARIJI
Naslikao Giotto

POKLON NOVOROĐENOM ISUSU
Naslikao Ghirlandajo

I činilo mu se, da je ušao mir u njegovu dušu i da je pravedno sudio. I sjedne kraj prozora, zagleda se kroz drvenu rešetku na pospanu okolicu, na skladno obzorje gora, koje je bilo tamno na zvjezdanom nebu, te je čuo, kako voda glasno mrmoreći negdje u sjeni pada u dubinu pod stabaljem, a slatki san spusti mu se u toj tišini na vjeđe i Josip zadrijema.

No san njegov nije bio samo počinak za tijelo, nego se u tom snu probudiše one tajne osebine, koje leže u duši sakrivene kao zlato u krilu gora, koje tek tada zasja, kad ga se dotakne zraka sunca ili mjeseca. I duša njegova, najednom dotaknuta višim svijetlom, vidjela je u tom tjelesnom snu sakrivenim pogledom, i gle, ugleda pojavu anđela, koji progovori Josipu ovako:

»Josipe, sine Davidov, ne boj se uzeti Mariju, ženu svoju, u kuću svoju! Ono, što je u njoj začeto, od Duha je Svetoga. Rodit će sina, i nazvat ćeš ga imenom Isus, jer će zaista izvesti narod svoj iz grijeha, Emanuel!...«

I Josip se probudi, i vedro je bilo u duši njegovoj, i kao nekim nadahnućem shvatio je sada cijelu svoju zadaću, te klekne ponizno i zagleda se kroz rešetke i raširi ruke svoje, kao da hoće svojom ljubavlju obuhvatiti ovaj svijet, koji je imao biti otkupljen Onim, kojega će ljudi zvati sinom njegovim. I gle, tjelesno oko njegovo i sluh tijela njegova zasjeni velik prizor. Bijeli se oblak digao na zapadu i doleti poput bure i bio je pun munja. A taj je oblak bio četa anđela, i poput groma iz daljine orila se širokim prostorom nebesa velika riječ proroka, koja je objavljivala nadu narodâ, a to je bilo ovo tajanstveno neizmjerno proroštvo: »Djevica će začeti i roditi Sina i nazvat će se Emanuel, to jest: Bog s nama!«

Zatim je opet bilo tiho, i nebo je bdjelo u miru sa zvijezdama nad uspavanom zemljom. A Josip je prinosio hvalu Bogu u dubokoj poniznosti...

Slavila se tiha svadba Josipova i Marijina, i ušla je Marija u kuću muža svoga, te su živjeli u svetome miru kao brat i sestra, u potpunoj i uzvišenoj čistoći. A Josip je radio i bio sretan, što ga je Bog izabrao, da stoji na straži i da bude vjerna potpora Djevici i Djetetu, koje je imalo doći, da dođe spas svijetu. I rad mu se ruku njegovih činio sada svet, kad je trebao da pruža kruh Onomu, koji će sam jedamput kao Kruh dati svemu rodu ljudskom na vijeke. Josip je bdio nad Djevicom Marijom, ali bdjeli su i anđeli nad kućom, gdje je Marija u radosti snila o presvetoj budućnosti, gdje se Josip u dobroti svojoj smiješio i klanjao pred nevinošću i stidljivošću djevičanske majke.

VIII.

Približavalo se vrijeme svome ispunjenju i dogodilo se, da se car u Rimu, komu je bio podložen u poniženju skoro cijeli svijet, u oholosti svojoj sjetio, da dade prebrojiti one, koje je nazivao svojim podanicima. I budući da je i na šiju Izraelovu bila stala carska noga, naredi Herod, podli tobožnji kralj u Galileji, odmah strogo, što je podli njegov gospodar u Rimu naložio, te izdade zapovijed svima, da se dadu popisati, i to svaki u onome mjestu, odakle je potekao, i ujedno da svaki ondje položi prisegu prisilne vjernosti rimskom caru.

Tako je dakle i Josip bio prisiljen da se u zimi da na put u grad Betlehem, odakle je potjecao potomak Davidov, a sve se to dogodilo zato, da se ispuni riječ proroka, koji je bio rekao, da će iz Betlehema izaći zvijezda spasenja, Onaj, koji će spasiti narod izraelski. I ispunila se riječ, jer je i Marija, premda se približavalo vrijeme poroda, krenula s Josipom na taj put. Sjedeći na magaretu putovala je u siromašnoj odjeći i strpljivo podnosila umor, a Josip je koračao pješke pokraj nje i vodio magare. Išli su ravninom Jizreškom, preko gora Judejskih prema Bethaliji, Sihemu i ravnini Refaimskoj. Svuda bi malko otpočinuli bilo pod stablom ili u špilji, kraj bistroga izvora vode ili u tihom seocetu, u koje bi s večera došli. A četvrti dan, kad je noć već spuštala na zemlju koprene svojih tmina, izroni pred njima bijeli Betlehem u krasnoj dolini punoj drveća, a u pozadini je stršilo visoko gorje uvis i osamljeni ogromni gorski vrhunac dizao se prema nebu kao prst, koji pokazuje, gdje je cilj putovanja sviju ljudi. Što su se Marija i Josip, muž njezin, više bližili gradu, to je veće bivalo mnoštvo ljudi, koji su išli pješke ili se vozili, i kuda god se Josip obratio, da nađe krov za Mariju i dijete u svetoj utrobi njezinoj, svuda je glasio isti odgovor:

»Nema ovdje mjesta za vas!«

Dok se u Rimu u oholosti svojoj car valjao u prostorijama prepunjenima odvratnim zlatom, dok je Herod, ropski kralj, svoju gnusnu gnjiloću sakrivao plaštem kao na sprdnju, dotle je Josip uzalud tražio krov, pod kojim bi buduća majka Božja, majka Spasiteljeva položila umornu glavu. Išli su od kuće do kuće: za Sina čovječjega, koji je imao da stupi na svijet, za jedinoga Sina Božjega nije bilo mjesta. Svijet, koji je došao da spasi, zatvarao mu je vrata, nije ga prepoznao, kao što ga se i kasnije tvrdokorno odricao.

Kada dakle Josip nije našao mjesta kod ljudi, izašao je opet iz negostoljubljivoga grada u tamnu noć, da u kamenju traži, čega kod ljudi nije bilo. Ta bilo je u stijenama pećina i uvala toliko špilja! Možda špilje ne će zatvoriti tako krila svoga, kao što su ljudi zatvorili vrata svojih stanova. Išli su tako i magare je strpljivo iznova stupalo po mraku. No Marija je bila dobre volje, premda je vjetar hladno puhao s gorske strane.

Najednom stadoše: tu se pred njima otvarala špilja. No studen je izlazila iz nje, i bila je sva tamna i duboka i nijema kao grob. Bila je to pe-

ćina, koju je Josip poznavao, a zvali su je špiljom Abrahamove Dadilje. Prastara je priča kazivala o kralju, koji je vladao u zemlji Ur, gdje je živio otac Abrahamov Thare. I prema toj se priči onaj kralj, upozoren u snu, da se čuva sina Thareova, spremao ubiti dijete, koje se tek imalo Thareju roditi. I zato je žena njegova pobjegla iz Ura i došla u tu špilju i rodila tamo Abrahama, a ropkinja njena Mahara, koja joj je bila vjerno odana te je vjerovala u Boga i u poganskoj zemlji, dojila je dijete i nije se vratila s malim Abrahamom prije u zemlju Ur, dok nije minula svaka opasnost. Ali kad je onoga kralja poslije opet obuzelo nepovjerenje, te je Abrahamovoj glavi opet zaprijetila opasnost, sakrila je Mahara dijete u nabore svoga plašta i pobjegla opet s njim i živjela u onoj špilji čekajući tamo vjerno u samoći, dok joj nije došla vijest, da je kralj umro... Tako je eto još od Abrahamovih vremena ta špilja postala posvećeno mjesto, osobito majkama. U nejasnoj slutnji vidjele su u Mahari pralik majke Spasiteljeve, koja će u poniznosti svojoj Bogu vjerna bježeći iz svijeta grijeha u špilju svoje vlastite svetosti ondje dojiti Mesiju mlijekom ljubavi. I bilo im je uzvišeno ime Maharino, jer je štitila pređa obećanoga Mesije kao dijete. To nježno štovanje matera dizalo se u narodu poput skrivenoga vrela slatkih voda kroz stoljeća sve više i više te je iz puke nejasne predaje bivalo tim dugim tijekom stoljeća sve jasnije, dok nije sada uistinu suncem zasjalo i bilo objavljeno u najčišćem utjelovljenju: u Mariji.

I tako je Marija sada stajala na pragu špilje, nad kojom je šumjela stoljetna terebinta, o kojoj se govorilo, da ju je nekoć sam Abraham posadio, i zato su je pastiri i putnici držali posvećenom te su rado provodili vrijeme u njenoj sjeni i obavljali ondje svoje molitve. A nedaleko od tog drveta izviralo je vrelo, za koje su govorili, da mu je voda ljekovita.

Josip htjede u toj pećini potražiti sklonište, ali mu Marija tiho reče:

»Nešto mi u srcu mome šapće, da idem dalje, da je drugo mjesto pripravljeno.«

Pošli su dakle dalje i brzo našli manju pećinu, koja je bila zgodnija, da se u nju sklone. Nad ulazom joj je bio slamnati krov, a iz nje izlazio topao dah u hladnu noć. Hrpa ražarenoga ugljevlja sjala im je tu poput smiješka, koji ih pozdravlja: valjda su tu pastiri koji sat prije bili naložili vatru, jer su često za hladnoga vremena iza kiše znali dovesti stada amo, pa se zato ta pećina zvala Jasle. A tu je zaista i bilo jasala i slame u njima, a i vol je ondje mirno stajao i tužno gledao svojim poniznim pogledom u Mariju, koja mu je pristupila, da ga pogladi. A Josip povede i svoga magarca k jaslama te prostre na zemlju mali pokrovac i metne na nj jastuk pripremajući tako postelju za Mariju. Zatim nabaca na vatru sitnoga granja, objesi svoj ogrtač kao zastor na ulaz, da vjetar ne puše na Mariju, pa onda i sam legne sav umoran pred prag pećine. Među oblacima tiho su tinjale zvijezde, i cijela je zemlja uspavana tonula u san. Mir je poput kišice padao sa zvijezda...

Sve je spavalo, ali Marija je umotana u pokrivač bila budna. Ona je između sviju smrtnika jedina sada znala, da već dolazi onaj veliki čas, za kojim je svijet čeznuo uz cijelo more suza i uz vjetar uzdaha, te je isprošen burom molitava, onaj veliki čas, koji je u samilosti svojoj obećao Gospodin Bog...

Marija je bdjela cijelom neizmjernom dubinom presvete duše svoje i izlijevala cijelu tu dušu kao more svijetla pred Stvoritelja u molitvi i u tolikoj hvali, da ni sjenu toga ljudska riječ u svom nedostatku ne može opisati...

Ponoć je stajala u tamnoj tajanstvenosti na nebu i sklanjala se nad zemlju, kad se najednom cijela pećina napunila prasvijetlom stvorenim prije

sunca, a Djevica se dizala poput zvijezde nad zemlju... Bijela njena haljina prožeta sjajem lepršala joj je slobodno oko ljiljanskoga tijela poput ljetnoga oblaka, obasjanoga mjesecem. Kamenite stijene pećine i njen strop izgubiše čudom nekim svu svoju čvrstoću u navali duhovnosti, koja je dunula svijetom u tom velikom času, a Marija je dižući oči k nebu ugledala dubinu vječnosti, gdje su se mirijade duša božanskom milošću uznesene svjetlucale poput plime mora bijelih zraka, što ih uopće ne možeš ni zamisliti, te su se klanjale Bogu i njoj klicale:

»Zdravo! Zdravo!«

A oči njene zasjenute tolikim veličanstvom spustiše se opet, pa i ona se sama opet spustila k zemlji lagano poput ljiljana, koji vjetar meće nježno na travu. I gle! Do nogu joj je ležao njezin prvorođenac. Utjelovljeni Bog i sin utrobe njezine! Kao što mjesec izlazi iz vratiju večeri, tako je iz ljiljanske njene čistoće izašao Sin čovječji. I dijete je zaplakalo! Bog je tako bijedu ljudstva uzeo na se. U taj je tren Marija postala zemaljskom majkom, kojoj se srce steže na plač djeteta, te se nagnula k plodu svoga djevičanskoga života i podigla ga uvis, kao što čovjek treba iz praha da se podiže k Bogu, i umotala ga u siromašne svoje pelene i položila u jasle, da ga ogrije topli dah vola i magarca. I opet se nagnula nad svoje dijete i uzela ga nježno i pr tisla k srcu i nahranila ga sva uvijena u koprenu, koja se spuštala od glave do pete. Taj tanki plašt, koji joj se od tjemena glave spuštao do zemlje i u koji je bila umotana ona i dijete s njom, bio je ograda između svijeta i nje... Pod njegovim je naborima bila sama s Bogom svojim u svetoj tajanstvenosti, a unaokolo svemir... Pod plaštem Marija i sin njezin, a izvan njega ljudi, svijet i anđeli... To je bilo mjesto, koje joj je bilo određeno od vjekova...

Uto se probudio Josip, spazio veliko svijetlo iza zastora i došao bliže te vidio Mariju s djetetom, kako se oboje sjaje u slavi, pa se poklonio i zakliktao i velikim glasom stao hvaliti Boga na visinama, no iz velikog se strahopočitanja nije htio posve približiti, dok mu Marija nije sa smiješkom slatko kimnula glavom i položila mu u ruke sveto dijete... I Josip klekne uz blaženi plač...

A vani je u tami ležao ljudski svijet i nije slutio, da je svijetlo njegovo već izašlo. Samo nijema je priroda drhtala iz dubine, po lugovima je čudom propupalo cvijeće, kroz noć se razlijegao ptičji nečuveno slatki pjev, a u čudnim je utrobama svojim zadrhtala zemlja od radosti, što je čovjeku, koji je postao iz sirove njene gline, došao spas. I tama se zatresla u svojoj radosti tako, da se u Rimu u glavnom hramu srušio veliki kip lažnoga boga s podnožja svoga na kameni pod i razbio se na komade...

Nad Maharinom se pećinom pojavi velik i svijetao stup iz oblaka i obasja tihu dolinu, gdje su pastiri spavali kraj svojih stada. I svijetlo je iz toga oblaka zasjalo tako jako, da su se ljudi probudili i u čudu sebi trli oči i stali jedan drugoga pitati, šta se to događa. I učini im se, da nebom leti sjajni meteor. Ali brzo su razabrali, da je to bio veliki anđeo, kojega su njegova sjajna bijela krila nosila s nebeske visine k njima. I stade im nad glavama poput ogromnoga orla i vikne jakim glasom:

»Ne bojte se, jer vam radosnu nosim vijest! Danas se rodio obećani vam Spasitelj. Naći ćete ga u pećini, kuda obično vodite stada svoja, kada vas zimska kiša potjera s pašnjaka... Slava Bogu na visini, a mir ljudima dobre volje na zemlji!...«

I nestade anđela. A pastirima obuze radost priprosta srca, pristupačna Bogu, te rekoše:

»Hajdemo gore k Betlehemu, da oči naše vide, što nam je objavilo ovo navještenje«!

I pošli su i našli Mariju i Josipa i vidjeli dijete, gdje spava u jaslama. I smjesta su priprosta srca njihova shvatila ono, što je tako teško shvatljivo svjetskoj mudrosti, te pokleknuše i stadoše hvaliti Boga i sa suzama su gledali u dijete jedva dišući od dragosti. A Marija ih je do dna duše ganuta blagosiljala svojim slatkim pogledom i zapisala sebi taj blaženi čas u dubine svoga materinskoga srca.

IX.

Židovskom je zemljom vladao opaki kralj Herod. Sjedeći u zidinama svoga grada veoma se uplašio, jer su došli k njemu i rekli:

»Cijeli je Jerusalem vrlo uznemiren i uzbuđen. Tri su kralja došla s Istoka ovamo, pratnja im je sjajna, gotovo možeš reći, da zlato i srebro teče, kuda god im noge staju, biserje i smaragdi bliješte na njihovim haljinama kao iskre, a njihovo vladanje izgleda nekako tajanstveno.«

Sabravši se Herod iz prvoga straha nijemo se nasmije i poruči tim kraljevima, da k njemu dođu u goste. I tako se sjajna njihova povorka u jutarnjoj sjeni uputila i ušla u Herodov grad. I pozdraviše ga i rekoše mu:

»Ti pitaš, što nas vodi u tvoju zemlju. Židovima se rodio kralj. Vidjeli smo njegovu zvijezdu i došli smo, da mu se poklonimo.«

Na te se riječi Herod iznova jako uplaši te ih upita:

»A gdje je? Gdje se rodio?«

I rekoše mu kraljevi:

»Ni mi ne znamo, pa zato i mi pitamo, gdje je?«

A Herod nato sazove na brzu ruku zakonodavce i svećenike, te ih stane ispitivati o davnim proroštvima, a oni mu rekoše:

»Pisano je, da će se Mesija roditi u Betlehemu.«

I uznemiren od neizvjesne bojazni upita Herod opet kraljeve s Istoka:

»Po čemu sudite, da se taj kralj već rodio?«

»Vidjeli smo zvijezdu njegovu,« odgovoriše oni, »tako je sjajna, da su sve zvijezde nebeske u njenu sjaju potamnjele. I kad smo je ugledali, znali smo, da se kralj, kojega je Bog obećao Izraelu, rodio, i kako ti velimo, došli smo, da mu se poklonimo.«

Opakoga kralja Heroda uhvati strah, ali on prikrije tu svoju bojazan. Samo lukavo reče:

»Idite dakle i tražite ga, pa mi javite, kada ga nađete, jer i ja hoću da mu se poklonim.«

I odoše tri kralja, pa kad se spustila noć, došla je čudesna zvijezda, ona, koju su bili vidjeli na Istoku, te ih je vodila i zaustavila se nad pećinom, gdje je bilo dijete Isus s majkom svojom. I poslaše svoju sjajnu pratnju u grad, a oni uđoše ponizno i tiho u pećinu i kleknuše pred Marijom, koja je na krilu svome držala dijete, te se poklониše sve do zemlje pred nejakim djetetom, koje je baš spavalo. I duh ih obuze i stadoše govoriti, te prvi od njih progovori Mariji dotaknuvši se čelom ruba plašta njezina:

»Ženo, obasjana slavom nebeskom, koja ćeš biti uznesena nad zvijezde, ti si druga mati čovječanstva! Ti izvore milosti, baščo rajskih miomirisa! Eva je bacila tamnu sjenu grijeha na pokoljenja ljudska, ali ti si satrla zmiju nogom svojom! Po tebi se, sjajna vrata nebeska, vraćamo k Ocu! Svi narodi zemlje, koji budu spaseni, zazivat će i slaviti ime tvoje! Pogledaj milostivo na me. Ja sam Melkior, kralj nubijski, i nosim sinu tvome dar: zlato, kao dar budućemu kralju, jer znam, da će ovo dijete osnovati kraljevstvo, koje će trajati na vijeke vjekova.«

I rekavši to položi zlato do nogu Djevičinih.

A drugi digne glavu, koju je bio sagnuo, i stane govoriti ovako:

»Zdravo, majko Mesijina, o posudo nebeske milosti, posudo izabrana od početka vjekova, stvorena rukom vječne Mudrosti! Zdravo, majko Riječi, bijeli cvijete glogov! Cvijete nevini, izrasli na trnu ljudskih boli! Eva je porodila bol i dovela nam smrt, a ti si, Djevice puna radosti, donijela plod života! O svetohranište posvećenih mirisa obrednih, slađih od cinamona i arapskih balzama! Ti nado svijeta, o slatkoćo, o ružo tajanstvena, koja sjaš na drvetu Jesse! Zdravo, bakljo, koja svijetliš višim svijetlom onima, što tumaraju u tminama! O roso utjehe, o zoro naših nada! Pogledaj milostivo na me, o izabrana kućo Duha Svetoga! Ja sam Baltazar, kraljevstvo se moje zove Gadolija. Ondje curi iz stabala najmirisaviji tamjan, pa ga donosim na dar tvome djetetu, jer on će biti vječni svećenik čovječanstva!«

I položi tamnjan do nogu Djevičinih.

A onda progovori treći od mudraca:

»Marijo, lozo nebeska! Ti si nosila zlatni grozd, da bude bačen pod teško drvo križa. Šteta krvi toga grozda! Ali blagosloven onaj, tko bude opojen vinom njegovim!... Ja sam Gašpar, moje se kraljevstvo zove Tarzis, pa sav žalostan donosim sinu tvome gorak dar, a ipak tako sladak... To je mirha, jer će on biti žrtva!... Kao što sada suze moje teku, tako će poteći suze cijeloga čovječanstva nad mukama nevine žrtve. I tvoje će svete oči plakati, o ljiljane, mačem dotaknuti! Udostoj se u milosrđu svome ponekad i za nas moliti, da na sudnji dan budemo pušteni u dom vječnoga svijetla!«

I s tihim plačem položi mirhu do nogu Djevice.

Marija je šutjela i ozbiljno gledala u njih, a riječ kralja tarzijskoga pade joj poput hladne sjene u dušu, ali još nije mogla shvaćati jasno tih riječi, pa je i te sjene nestalo. I samo kimajući glavom zahvali kraljevima sa smiješkom vedrim poput zore i slatkim poput mirisa proljetnih vr-

tova. Uto se i dijete Isus probudilo te je velikim svojim očima, koje su se sjale kao zvijezde, s krila majke svoje gledalo kraljeve, a oni dugo nisu mogli pogleda svoga otrgnuti od lica djetetova te su se samo u nijemom zanosu klanjali...

Napokon se spremiše na odlazak. Ljubazno i ljupko oprostila se od njih Marija, a Josip izađe s njima iz pećine pod sjajno nebo, da ih odvede do grada. Pogledaše gore, i gle, zvijezdi, koja ih je vodila s Istoka sve do Betlehema, nestade traga. I reče Baltazar:

»Gdje je ona špilja, koju zovu Maharinom po nekadašnjoj dojkinji Abrahamovoj?«

I Josip ih odvede do stoljetne therebinte, koja je šumorila nad Maharinom pećinom, i mudraci se s Istoka spustiše šuteći pod tamnom krošnjom njenom te ostadoše u duboku razmišljanju. A onda ustadoše, pogledaše gore i podigoše ruke prema nebu, i kroz tihu se noć stade razlijegati njihov svečani pjev preko brežuljaka i dolina širokom ravnicom do gora, što strše uvis. Oči im se napuniše suzama radosnicama, a te su se suze bljeskale poput rose u sjaju onih zvijezda, prema kojima su se u krivoj vjeri svojoj molili i pjevali i među kojima su s čežnjom, nejasnom doduše, ali neizrecivo snažnom, tražili i čekali onu zvijezdu, koja se sada napokon bila objavila te se poput svijetle voditeljke po azurnom nebeskom lugu zaustavila nad odabranim mjestom, gdje se rodio spas svijeta. I sva ona davna čežnja, davna nada i zahvala Bogu napokon je drhtala u tom pjevu kraljeva s Istoka, i taj se pjev dizao k noćnome nebu poput vala zanosa...

Pjev je kraljeva zamirao, ali nije ipak utonuo u praznu šutnju. Glas je njegov budio jeku u srcima pastira, koji su u blizini pasli stada svoja. I stadoše dolaziti sa sviju strana. Njihove su visoke pojave ogrnute u bijele, grube plašteve, satkane kod kuće, izranjale u velikim obrisima iz tame u srebrnom sjaju zvijezda. Sve bliže i bliže stupali

su ti muževi priprostih srdaca tiho kao prikaze, a u očima im se zrcalila pobožnost, srodna zvucima pjeva kraljeva mudraca. Kao čarom nekim obuzeti sjedali su u visoku travu, na porazbacano kamenje, ili su stajali poduprvši se o stabla maslina, koje su tu i tamo porijetko rasle, te su šuteći upirali poglede svoje u te čudne ljude s Istoka, koje je zvijezda dovela amo...

A kraljevi opet posjedaše pod therebintu u tihom razgovoru, pa će Baltazar Josipu:

»Kako je puna čara tamna noć, koja krilima svojim rasprostire mir nad Betlehemom! Tako biva blaga i sanjarska u zemlji mojoj, kad se naginje nad vedra jezera, gdje se njišu bijeli lotosi... Kako sam često za takvih tajanstvenih noći razmišljao o zagonetki stare priče, koja je sačuvana u predaji moga naroda... I evo današnja mi je noć razjasnila staru zagonetku, a zvijezda, koja nas je vodila, zlatni je ključ, što mi otvara vrata na kuli neznanja... Ta priča veli, da je jednom bio neki mladi knez, koji je istražujući značenje svijeta zalutavši na putu zašao u prokleta mjesta, u bezdan vječnih muka. Ali tek što je ušao onamo, dune ljupki hlad, i plamenovi pakla postadoše slabiji i rosa stane hladiti čela prokletnicima i neko olakšanje stane im poput balzama blažiti njihove muke. I svi se u čudu stadoše ogledavati i pogledi njihovi spaziše pojavu savršenoga čovjeka, te su vidjeli, da je to olakšanje došlo od zasluga, što ih je stekao svojom krepošću. Nato skoči jedan od onih bolesnih slugu smrti k mladome knezu i reče mu: »Tvoj je korak zalutao amo i s tobom je došlo olakšanje. Idi odavde, savršeni čovječe, onamo, gdje vlada sama radost, koja je plaća za tvoje kreposti, a sve ovdje, koje vidiš pred sobom, ostavi, jer im zaista biva po zaslugama njihovim.« Ali osuđenici su žarko molili: »Stoj, još malo stani! Tvoj nas dah oživljuje, a straši nas muka naša. Stoj, pravedniče, smiluj nam se ti, kojega ljube bogovi!« Tako su mu dovikivali, a kreposni junak reče sluzi smrti: »Odričem se radosti nebeske, ostat ću i trpjet ću, ako treba, s njima, jer ne znam za veću utjehu nego biti olakšanje u tuđim mukama. I ako sam kada zaslužio kakvu plaću za svoje čine, neka plod mojih zasluga padne u spasonosni dio ovima, koji trpe kaznu za svoje grijehe!...«

Baltazar zašuti, a onda će opet:

»Sada vidim, da je ta stara priča bila tamno proroštvo, kao i naša zvijezda, koja je bila tako dugo iščekivana! Sašao je s neba Onaj, k o j i j e s t, da na se uzme grijehe svijeta i da ih izbriše te da liječi staru ranu cijeloga čovječanstva. Kako je divno ispunjeno staro proroštvo!«

Bilo je tiho, svi su zamišljeno šutjeli, ali uto se kroz tišinu javi snažan glas, koji je ovako govorio:

»Ispunjena su sva proroštva, i sada je došao posljednji prorok, da metne pečat na djelo sviju proroka!«

To reče taj glas, a za njim uđe u špilju visoka, tamna ženska pojava sva uvijena u crnu koprenu. Neka uzvišenost i ujedno grozota izlazila je iz nje, ali glas joj je zvučio ispod koprene opet snažno, duboko govoreći:

»Svi vi čujte, što usta moja istinita i jako otvorena navješćuju! Čujte istine, koje vam javljaju moje posvećene usne! Pradavne predaje, kada su kroz vjekove zamirale poput slavulja, što umiru od dugoga pjevanja, uvijek su svoj sadržaj metale u sibilska usta... Čujte, što vam velim u proročanskom zanosu! Za kim to žeđaju u Izraelu oni, koji su se napili iz tajnoga vrela mudrosti? Duša njihova gladuje za Onim, kojega je Bog već Abrahamu obećao. To je biće, koje je bilo prije, nego što je postao svijet, jer je to praobjava Božje mudrosti i pravednosti... On se zove izabranim, jer je izabran, da bude oruđem najviše Volje. On je Sin Božji i sin čovječji, jer će izvršiti djelo, koje će spojiti zemlju s nebom. On je sin

žene, jer je začet, da uzme na se breme čovječanstva i da spasi ono, što bi inače propalo u tmini. Na nj dakle čeka Izrael i sav svijet... A ja vam sada velim, da je već došao! One noći, kada se rodio, bila sam u Engadi, i u onoj su zimskoj noći vinogradi odisali balzamom i loze su cvjetale i grožđe je sazrelo i prosulo poput dažda krv svoju po obradovanoj zemlji... On je došao! Svijet, koji je stupao u tami, ugledat će sada svijetlo, a oni, koji su boravili u sjeni smrti, progledat će obasjani njegovim sjajem... Rodio nam se sin, na čijim će bedrima počivati sva moć! Ime će njegovo biti: čudesni Savjetnik, Božji Junak, Otac na vijeke! Knez se mira rodio, da uredi pravo na vijeke vjekova! On, koji je besmrtan sašao na zvjezdanih nebesa na zemlju, dat će svim smrtnicima zajednički zakon, a taj se zakon zove ljubav... Prošlo je dakle doba, o kojem je govorio prorok: »Od mora će do mora lutati i lutati od sjevera k istoku, da traže Riječ.« To je vrijeme prošlo i došlo je ovo doba, o kojem će budući prorok reći, da je Riječ tijelom postala!... Pečat je postavljen na djelo Izraela! Sad zašutite, proroci i sibile. Riječ će sada sama progovoriti... Svršila sam.«

I stojeći onako visoka podigla je ruke smjerom prema pećini Jasle i šapnula:

»Vidjeli ste Ga! Pozdravili ste Ga, vi kraljevi, koje je davna mudrost dojila, i vi pastiri, vi srca priprosta, koja svojom vjerom umijete razumijevati i najviše tajne... Marija! Isus!...«

I zašuti i nastane duboka tišina. Samo su valovi zvukova tih posljednjih riječi još drhtali zrakom. A Melkior se u svom plaštu od grimiza javio pitajući ženu:

»Reci, tko si?«

A žena pod koprenom odgovori:

»Hebrejska sibila, po imenu Sabbatha. Deset ih je bilo prije mene, a ja sam posljednja i ostala sam, da dadem svjedočanstvo... Prva je između

nas bila perzijska sibila, zatim je došla libijska i ona, koja je u Delfijskom proročištu proricala Grcima... Zatim je bila cimmerijska sibila u Italiji... A peta je u Eritreji naviještala, šesta u Samu, a za njom sedma u Kumima. To je bila ona, koja je nosila proročke knjige u Rim... Zatim je bila helespontska sibila, rođena u trojanskom kraju. Poznavala je Kira... Deveta je bila frigijska, a onda Albumeja, koja je proricala u starom sabinskom kraju iz vodopada i koju su ludo nazivali boginjom. Duh proročanski, koji dolazi iz vječnosti, zahvaćao nas je sve, pa kada je koja umirala, uvijek bi svaka svoj navještaj šapnula u uho onoj, koja je iza nje ostala... Sve do mene posljednje. Nisam brojila vjekove, koje sam vidjela. Poznavala sam Babilon i Ninivu i u Rimu sam boravila. I car me je rimski pozvao k sebi te me je u ludosti i ludoj oholosti svojoj pitao: »Može li na svijetu biti ikoga većega i silnijega od mene?« A bilo je baš podne, i sunce je upiralo svoje zrake u prozore palače, te sam rukom pokazala na zlatnu sunčanu kuglu, i car ugleda lik Djevice, koja je dijete držala na svome krilu, pa duhom zanesena kliknuh: »Gle oltara nebesa! To je nejako dijete veće i silnije od tebe i od sviju. Kad samo kimne, tvoj će se Rim i slava tvoja i bogovi tvoji srušiti u prah!« Tako sam govorila i izašla iz palače...«

Krug pastira, koji su sve to u zanosu slušali, postajao je sve veći oko pojave uvijene u koprenu, te su se javljali glasovi puni zanosa:

»Slava Bogu! Blaženi mi, što potječemo od Abrahama!«

Sibila se uspravi, zatrese glavom, i oči njene sijevnu poput ognja kroz koprenu, te reče:

»O djeco Abrahamova, razbijte svoje posljednje krivo božanstvo: to je stara vaša plemenska oholost... Ja vidim goru... Unaokolo stoji narod, a s njim govori Sin čovječji... Čujte! Navješćuje blaženstva!... Oni, koji su pravedni i koji ljube, ljube siromašne i braćom ih zovu i

tješe žalosne... njihov će biti život vječni te će poput zvijezda sjati... Tako navješćuje On!...«

I završujući tako još se jače uvila u nabore svoga plašta te gledajući prema mjestu, gdje je bila Marija i sin njezin, zašaptala je glasom punim nježnosti ovako:

»Marijo! Ti si poput bijele golubice Noine, koja je nosila palminu grančicu mira! Ti, koja se izdižeš nad prljavim morem grijeha te si u bjelini svojoj čišća od snijega, ti si čovječanstvu dala Isusa, izvor mira. Iz dubine Duha Svetoga donijela si tu svetu grančicu milosrđa! Prorok je govorio o tebi: »Pristupite k meni svi i nasitite se mojim plodovima, jer je duh moj ugodniji od meda, a baština moja slađa od saća!...«

Plač dubokoga, slatkoga ganuća potrese visokom i tamnom njenom pojavom, pa samo još mahne rukom i stane se spremati da ode. Ali Melkior je uhvati lagano za plašt i zadrži je te će tiho:

»Reci, kuda ćeš?«

Sabbatha stane i odgovori:

»Kao posljednja sibila odlazim na posljednji san. Moj put i moja zadaća su završeni... Ja sam posvjedočila, a vi ste me čuli. Vi priprosta srca pastira, i vi znanjem i grimizom povišeni putnici, nosite u svome srcu vjeru i navješćujte svuda, što vam je navijestio anđeo, što vam je navijestila zvijezda i što su vam navijestila usta sibilina, puna slutnja davnih vjekova i pradavnih predaja... Ja sam progovorila... Živjela sam u dubokom podzemlju kao puki tek još glas, kao šapat, što tumara u provalijama zemlje i morskih izvora, koji naokolo snivaju u tmini... Došla sam još jedamput pod sunce i zvijezde, da ulijem u sluh vaš pradavna proročanstva... A sada je na vama, da javljate svuda, da se rodio Spasitelj, da probudite srca, koja čekaju na njegov dolazak! Vi dakle progovorite, a ja ću zašutjeti. Uho ljudsko ne će više čuti moga glasa... Idem u podzemlje...

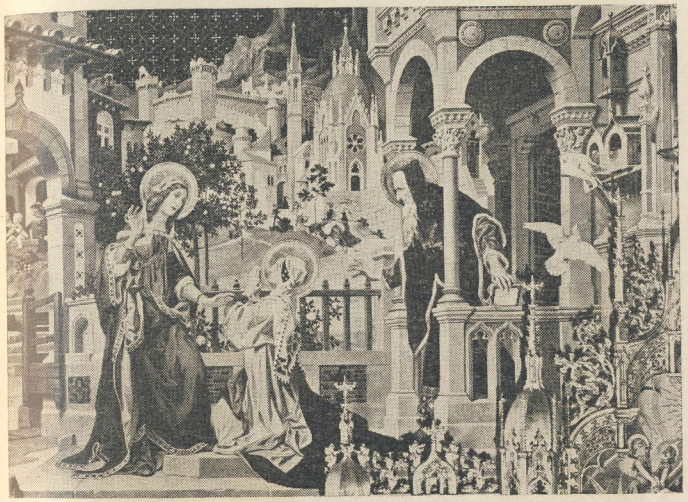

MARIJIN POHOD ELIZABETI
Naslikao Ljudevit Seitz

ANĐEO SAVJETUJE JOSIPU BIJEG U EGIPAT
Naslikao Ljudevit Seitz

Idem da spavam san dugi, iz kojega se više ne ću probuditi...«

I koraci žene uvijene u koprenu odzvanjali su po putu od kamena. Ušla je u špilju Mahare, dojkinje Abrahamove, te su je čuli, kako silazi sve niže i dalje, dok se nisu u bezdanim dubinama izgubili koraci njeni zajedno s njom...

Svima je dušu obuzimala neka sveta strava i bilo im je, kao da se bude iz nekog tajanstvenog snivanja ili iz nekih sablasnih priviđenja. Polagano se raziđoše pastiri: visoke njihove pojave utonuše u tamu. A Josip se oprosti od kraljeva s Istoka te se vrati u pećinu k Mariji i djetetu.

Ali u noći ukaže se kraljevima u Betlehemu anđeo te im reče:

»Ne vraćajte se Herodu, jer snuje izdaju proti djetetu. Otiđite po tajnovitim putevima u svoju domovinu. Bog će dijete spasiti.«

I poslušaše, te ih je jutarnje svijetlo pozdravilo već na putu, kojim su se vraćali u rodne krajeve. A onaj isti anđeo, koji je njih opomenuo, da se čuvaju, ukazao se i Josipu u pećini, nazvanoj Jasle, te mu reče:

»Ustani! Odvedi Mariju i dijete njeno! Pobjegni s njima u Egipat, jer se Herod prijeti smrću Isusu!«

Poslušavši anđeosku zapovijed pobježe Josip potajno iz Betlehema s Marijom i djetetom. Otišao je u Egipat, kako mu je bilo naloženo...

X.

O, zemljo puna tajna, puna čudesa, pradavna zemljo egipatska! Modra poput mora, bijela poput bisera, kad Nil natapa tvoje rodne njive, crna poput noći, kada na te padaju blagoslovene kiše, koje te oplođuju, zelena poput svilenoga saga, kada plodovi tvoji niču, a onda bujna poput predivne odjeće izvezene cvijećem, kad proljet po tebi koraca, pa zatim opet kao obasuta valovima uža-

rena rastaljena zlata, kada na tvojim njedrima sazre bujna tvoja žetva, koja se odrazuje u Nilu, rijeci blagoslovenoj od izvora sve do utoka u azurno more. Tako je o tebi govorio kasnije muslimanski pobjednik tvoj, kad je davna slava tvoja ugasla, takvu te je poznavao vijek slave tvoje, a takvu te je vidio i Josip, tesar iz Nazareta, kad je lutao krajem tvojim od velikih gradova do tihih sela, od podnožja gora do šutljive pustare, čuvajući vjerno Mariju i dijete Isusa. Gostoprimstvo, koje si dala toj svetoj obitelji, izbrisalo je mnogo od davnih tvojih grijeha.

Pet je dugih godina živjela Marija s Josipom i djetetom u egipatskoj zemlji. U tom davnome Mizraimu, gdje je Josip, sin Jakovljev, nekoč oprostio krivicu braće svoje te ih nadario kruhom, da ne poginu od glada, u tom starom Mizraimu čuvao je sada Josip iz Nazareta Djevičino dijete i brinuo se za nj, za taj sveti Kruh, koji daje život vječni, starao se za Isusa, da se kasnije, kada kucne čas, uzmogne žrtvovati za one, koji mu budu krivicu nanijeli na križu, te da se uzmogne dati svima, da ne uginu od glada.

U toj su dakle staroj zemlji Mizraimskoj boravili Josip, Marija i Isus putujući dugo od mjesta do mjesta, dok se konačno nisu nastanili u gradu nazvanom Siat, koji su Grci zvali Likopolis, to jest Vučji grad prema vuku, kojemu su građani toga grada načinili kip te su mu se klanjali kao nekom božanstvu. A stanovali su ondje u maloj kućici na brežuljku, u kućici opkoljenoj vrtovima punima mirisa, te je čaroban bio odatle pogled na rijeku, koja se valjala u nedoglednu daljinu, i na pustinju, koja se u širokoj daljini stapala s nebom.

Josip je othranjivao sebe i svoje radom ruku svojih, te su živjeli mirno i u neizrecivoj sreći, jer je pod vedrim nebom egipatskim dijete raslo poput čarobnoga cvijeta, te je doba toga razvoja bilo kao doba najslađega cvijeća u vrtu života Presvete Djevice, i ona je sebi vjerno spremala u pamet i u dubinu srca sve, što se dogodilo s djetetom, i klanjala se pred svim onim nadčovječnim, što se na njemu pokazivalo već u samoj mladosti. Dijete je bilo obično kao i sva druga djeca, nesvijesno u svojoj rajskoj prostodušnosti, ali bivalo je i to, da se umom dječjim, riječju njegovom, pogledu i drugim kakvim znakom pokazivala sva visina i dubina čudesne moći poput bljeska na jutarnjem nebu.

Tako se dogodilo, da su jednom u pustinji, prije nego što su došli u Vučji grad, došli na neko mjesto pustije od drugih u sumrak, koji se baš stao spuštati na zemlju. Tu nešto sijevne u tamnom šikarju, te se magarac, koji je nosio Mariju, počeo tresti. I u taj tren zariče lav. Njegove su ono bile divlje oči, koje su onako čudno zasjale u šikarju. I za čas se javi i drugi lav, te se pomalo strkalo čitavo stado lavova. A usred toga divljega lavljega mnoštva stajao je magarac, komu su noge klecale od straha, a i Marija i Josip su drhtali od bojazni. Ali dijete zagrli nježno majku te joj reče s vedrim smiješkom:

»Ne boj se, majko! Zar ne vidiš, kako pitomo gledaju u tebe? Došli su, da ti služe, a ne da nanesu kakvu štetu.«

I nestade straha iz srca Marijina i Josipova, a lavovi su puzali po zemlji i sklanjali glave, te je onda cijelo to jato stupalo pred magarcem, da pokazuje put, koji vodi do vode i do paomina gaja, jer ih ne bi sami našli usred pješčare. I kad bi tako u pustinji na plodnijim mjestima sreli stado ovaca ili koza, gdje pasu, lavovi bi polijegali k njima, da otpočinu, te bi se igrali s janjcima i kozlićima. A kad bi naišli na vukove, i oni su postajali pitomi, čim bi spazili sjajni pogled djeteta. I bilo je to, kao što je proroštvo kazivalo, da će vuci pasti s jaganjcima i da će ih dijete voditi.

I sva sretna govorila je Marija tiho:

»I zvijeri bivaju u slijepom nagonu svome ukroćene te u mračnom svom shvatanju slute uzvišenost moga djeteta. On nastoji uroniti u njihov sumrak i rasvijetliti im iskru spoznaje pa je rasplamsati u plamen ljubavi. O kakve se dubine tajnâ i kakve visine duha kriju u tom ljiljanskom dječjem čelu! To znadu anđeli, a saznat će to jedamput cijeli svijet...«

I gubila se u sanjama budućnosti ne sluteći, da će se u ljudskim prsima naći srca mnogo tvrđa nego u lavova, koje je razoružao jedan jedini pogled Sina čovječjega, kad je još bio nježan pupoljak.

Drugi put se opet na putu po pustinji u egipatskoj zemlji dogodilo, da je Mariju stala hvatati omaglica u znoju, te je sva zahvalna pozdravljala visoku paomu, koja je širila krošnju svoju zrakom kao krila. I reče Josip:

»Hvala Bogu! Tu ćemo otpočinuti u sjeni.«

I povede magarca pod paomu. Marija sjedne na travu, koja je rasla pod drvetom, te podignuvši pogled gore na široku paominu krošnju ugleda obilje svježih sočnih i zrelih plodova te reče Josipu:

Kako bih rado ovlažila usne svoje i djetetove tim voćem, jer nas muči žeđa!«

A Josip odgovori:

To nije moguće. Ti plodovi vise previsoko, kako da ih dosegnemo? Ima još vode u mijehu, ako hoćeš piti.«

Ali Marija reče:

»Imamo samo još malo vode. Što bi ostalo za našega magarca? On nosi mene i dijete, pa kako da uzmem ono, što on zaslužuje? Tko zna, kada ćemo opet naći koje vrelo u pustinji.«

Nato se nasmiješi sveto dijete u krilu majke svoje te progovori paomi:

»Sagni se, stablo, i razveseli majku moju plodom svojim!«

I gle, u isti čas nagne paoma svoju lisnatu glavu sve do ruku Djevičinih, i Marija natrga voća,

te su jeli. Ali paoma je ostala onako nagnuta i čekala, dok joj ne bude zapovjeđeno, da se opet uspravi. I reče dakle Isus s vedrim smiješkom:

»Podigni opet glavu, drago stablo!«

I paoma zašumi, ispravi se, a ljupki vjetar zaigra njenim lišćem, kao da joj gladi njenu zelenu kosu. A dijete Isus je govorilo stablu:

»Hvala ti, paomo! Od danas ne ćeš više oskudijevati vodom.«

I kako su te riječi poletjele uzduhom, gle, u isti tren izbije iz nedalekoga kamena izvor i zasja na suncu kao oko, koje se otvori, te stane u sjeni paome romoneći širiti ugodnu hladovinu. Marija se velikom radošću obradovala i rekla u svome srcu tiho:

»Poput anđela i ljudi ćute nesamo životinje, nego i saneno raslinstvo i gluhi kamen moć kneza mira i podvrgava se žezlu ljubavi...«

Josip je onako šutljiv, kakav je uvijek bio, pod dubokim dojmom u svojoj svetoj prostodušnosti i pobožnoj gorljivosti, da služi Djevici i djetetu, pripravljao njihov odlazak na daljnji put. Ali dijete je bilo zamišljeno te je s krila majke, koja je već sjedjela na magarcu, još jednom progovorilo stablu ovako:

»O paomo, koja si pogostila majku moju, dajem ti kao nagradu za to, da jedna od tvojih grana bude po mojim anđelima presađena u raj! I dajem ti ovaj blagoslov, da se svima, koji izađu kao pobjednici iz svetih bojeva, bude klicalo: Vi ste izvojevali pobjedničku paomu!«

Tako je dijete govorilo, i u isti se tren pojavi anđeo sav u sjaju iznad stabla, otkine grančicu i mašući njome velikim zamahom uzleti opet prema nebu i nestane u krilu azura. Marija i Josip su bili u nijemu zaprepaštenju, ali dijete se privijalo k majci i reklo sneno:

»Već je u raju Oca moga izrasla paoma mira, tamo stoji pripravljena na mjestu vječne radosti za moje svece, kao što je ovdje ova paoma, koja

je na te, draga majko, čekala, da osvježi tvoje samrtne usne.«

Nije bilo riječi, koje bi Marija ili Josip mogli na to reći, samo su glavu naklonili, a srce je njihovo drhtalo od sreće. A unaokolo se širila pustinja i šutjela i bila velika u svojoj tišini. Čuo se samo strpljivi korak magarca po pijesku... A nad velikom pustinjom širila su obla krila nebesa svoju predivnu modrinu...

Kad je na svome putu po egipatskoj zemlji sveta obitelj izašla iz nijeme pustinje, da se opet približi sjedištima ljudi, dogodilo se jedne večeri, da su idući uzduž Nila došli do velikoga grada, koji je bio vrlo napučen i nadasve krasan. Pred vratima se toga grada na omalenu brežuljku dizao kip lažnoga boga, boga - kralja. Taj je kip sav iz sivkasto-zelenoga kamena i sav u ružičastome sjaju sunca na smiraju bacao golemi, poput zlata sjajni obris na užareni svod nebeski, a oči njegove iz kristala, usađene u broncu, sa zjenicama iz agata, koji se svojom tamnom bojom razlikovao od sjajne kristalove bjeline, davale su kipu sablasni izgled života. A u visoko podnožje optočeno zlatom bile su urezane ove riječi hvale: »Od mene nije bilo moćnijega od početka svijeta, niti ga ima, a ne će ga ni biti do konca svijeta.« A oko tog ogromnoga kipa bilo je trista manjih, i pred svakim je od tih kipova stajao oltar, na kojima se iz srebrnih i zlatnih posuda dizao dim upaljenih miomirisa tvoreći oblak, iz kojega je glavni kip ponosno stršio uvis. Kroz gradska je vrata grnulo mnoštvo ljudi na molitvu demonima i svi su tu vidjeli pred kipom na susjednom brežuljku magarca, koji je nosio Djevicu s djetetom i kojega je vodio Josip. Sjaj sunca sa zapada slatko je oblio tu skupinu tako dirljivo krasnu u onoj jednostavnosti i uzvišenu nad svu poniznost, te se dogodilo, da je cijelo ono mnoštvo svijeta mjesto u krivo božanstvo obratilo oči svoje k djetetu i njegovoj majci, te nisu mogli

pogleda svoga otrgnuti od njih. I mirno podiže uto dijete nježnu ručicu svoju i učini znak prema onim krivim božanstvima. I gle, trista se kipova kamenih bogova stropošta s užasnim štropotom u prah, a prekrilio ih je svojim raspalim komadima najveći kip, i srušiše se svi njihovi oltari i utrnu plamsaj mirisavih tvari, i svuda je naokolo zatutnjila zemlja. A onda je opet zavladala tišina kao u grobu. Kao da je netko nekakav znak dao, pade ono mnoštvo naroda drščući licem na zemlju, a Marija se sjeti proročkih riječi, što ih je često u hramu bila čula: »Evo, Gospodin dolazi u Egipat, i padaju ispred lica njegova sva kriva božanstva egipatska...« A u duši joj je šaptao glas:

»I demoni osjećaju silu njegovu te svladani uzmiču pred njim u tamu kao gmizavci pred svijetlom...«

Polagano je silazio magarac sa svojim svetim bremenom s brežuljka, a vladar onoga velikoga grada pristupi Josipu i reče mu:

»Vrata naša vam se otvaraju. Prenoćite u našem gradu, ali ujutro otiđite od nas! To molimo, jer nas je velik strah obuzeo pred vama...«

Josip im je udovoljio: prenoćili su ondje, a ujutro se dadoše na put. I bez ikakve su neprilike mirno putovali, dok nisu napokon stigli do Vučjega grada, gdje su se zaustavili na dugi odmor.

Prolazili su tu slatko dani: pod nebom, koje je odisalo prijatnošću i slatkošću vladala je prijatnost i mir u tebi, o baščo, dušo Djevičina, neprestano, jer su nježne godine sina tvoga Isusa u to doba podsjećale na sanjivost ljiljana, koji otvara svoju čašku rosama proljetnih zora. Kako je mirno znao sin tvoj, Marijo, sjesti na prag niske kućice tvoje, kada si tamo prela, a vaši su pogledi zajedno lutali po širokoj ravnici, na kojoj se zelenilo žito, po paominu gaju, iz kojega je grad prema nebu dizao svoje ponosne zgrade hramova po Nilu, što je tamno zlato svojih blagoslovenih valova valjao u sjaju sunca u nedoglednu daljinu...

A u pozadini, kudagod je lutao pogled, širila se tamnožuta pustinja bez konca i kraja, kao što se i nad njom širilo nebo bez oblaka, pod kojim su letjeli dugi redovi divljih gusaka ili se bjelasao plamenac veslajući krilima, s kojih su se odrazivale ruže jutarnje zore. I slušao je sin tvoj, kad si mu pričala o Mojsiju, kako ga je kao dijete ljuljao taj isti Nil, koji je dolje u ravnici valove svoje gonio prema moru. I slušao je, kad mu je Josip kazivao, kako je Egipat bio dom, u kojem je služio njegov narod, i kako je Bog oslobodio Izraela. I zalijetale su misli vas troje u zemlju Hanaansku, u pastirsku Galileju, pa je onda Josip s tihom čežnjom govorio o Jerusalemu i Nazaretu, dok su mu nad glavom letjele grlice, a svoje je tužno kliktanje s uzdasima vjetrova miješao jastreb, koji je Egipćanima bio svet. Josipove su riječi i u svetoj zamišljenoj duši djeteta budile sanjarske čežnje, da vidi zemlju patrijarha, otaca svojih, i oči su njegove slijedile lijet grlica, koje su možda letjele u judejske krajeve, i otegnuti mu je kliktaj ptica odzvanjao kao odjek tih praotaca, koji su već davno utihnuli, a sada ga zovu u zemlju, gdje oni počivaju, u zemlju obećanu njihovim potomcima.

A drugi put mu je Marija opet govorila o Ani, majci svojoj, i o Joakimu, i kako ljube njega, mladoga Isusa, a djetinje je srce njegovo zaigralo, te bi rekao:

»Kada ću ih vidjeti, majko?«

Ali bi odmah dodao:

»Kad se Bogu svidi.«

I pomagao je majci svojoj s ljupkom milinom prema djetinjim silama svojim kod kućnoga posla i išao je s njom, kad je polazila na bunar po vodu noseći na ramenu nježnu amforu (vrč) egipatsku od pečene gline i svu islikanu bujnim cvijećem. A išao je s njom i onda, kad je išla ususret Josipu, koji se vraćao s posla iz grada.

I sa susjedskom se djecom rado igrao te je išao s njima u sjenu gustih vrtova, gdje se širio

miris, i do starih grobova u visokim pećinama, koje su se dizale ponad grada i s kojih se pružao pogled na cijeli onaj kraj, što se uvijek kupao u slatkome sjaju. I djeca su ljubila nada sve njega i njegovu igru i njegovo pričanje te su mu se s pritajenim štovanjem približavali od onoga vremena, kada ga je jedamput majka poslala, da joj donese vode. Isus je išao s djecom na bunar i nosio posudu punu vode, a djeca su šaleći se po običaju obijesno skakala, te je jedno od njih razbilo Isusov vrč. Ali Isus ne reče ni riječi, nego uhvati vodu, koja se razlijevala iz vrča, u krilo svoje haljine na veliko udivljenje svih svojih sudrugova, te je tako donio majci svojoj isto toliko vode, koliko je prije bilo u vrču, ni kaplje manje, a da mu haljina nije uopće bila mokra. Čuđenju djece nije uopće bilo kraja, a i majka se njegova čudila, a dijete se najednom uozbilji te se velikim očima, koje su u dušu prodirale, sanjivo zagleda u prazninu i reče tiho:

»Znaš, majko, da sam došao na svijet zato, da onima, koji su žedni, dadem piti, pa ako i bude razbita posuda, ipak se ne će izgubiti voda, koja gasi žeđu...«

I smiješak se njegov doimao kao čar zime, kojoj se raduješ, a ipak čini i tužan dojam. A Marija je riječi te upisala u srce kao i sve, što je pokazivao riječju i djelom njezin sin.

Tako je mirno prolazilo djetinjstvo Isusovo u tihoj kućici, koja se skrivala u vrtovima na gori, što se dizala iznad Vučjega grada. U to je vrijeme umro kralj Herod, te je došlo vrijeme za povratak u zemlju otaca. Josip za to nije znao. Došao je jednoga večera umoran kući. Na pragu je kućnih vratiju sjedjela Marija predući, a dijete je Isus šuteći promatralo široki kraj slušajući pjesmu, koju je slatko, tiho pjevala njegova majka. Na ramenu mu je sjedjela grlica, koja je malu glavicu svoju pitomo privijala uz njegovo lišce. Bila je to stara neka pastirska pjesma, koju je Marija pje-

vala, pjesma, koja je potjecala možda još iz onoga doba, kad je Izrael još lutao pod šatorima : bila je priprosta, ali uzvišena, prožeta pjesničkim ugođajem sunčanih samoća, zelenih pašnjaka, tihih voda te pobožnošću duše, koja je čeznula za Bogom, kao što jelen žeđa za potokom...

Sunce je bilo na smiraju. Kamene hridi sjale su se kao od zlata i svaka je udubina u njima bila ljubičasto zasjenjena. Nebo je bilo u grimiznom žaru, a rijeka je bila kao zlatno zrcalo.

I Josip sjedne na prag. Marija završi pjesmu, te svi ušutješe i zagledaše se u krajinu. Uto je sunce iščezlo, nebo je bilo kao krvlju obliveno, a kroz zlatnu su se pustinju protezale duge pruge kao od tamnih ametista. Zatim ugasnuše boje, nebo je stalo da poprima sve tamniju modru boju, a bijele su se zvijezde stale pojavljivati u njegovoj dubini. Stabla kao da su bila salivena od bronce. ...

Marija donese kruha i mlijeka te se tiho razgovarala s Josipom, a onda ode s djetetom u kućicu, te Josip ostade sam. Umorne su mu se vjeđe zatvarale, a svijest mu obuze tihi san. Ali u snu mu se duša uznosila sve više i zadubljivala se u sve dublje dubine te je vidjela svijetlo, koje ne može prosto oko da vidi, i čula riječi, kojih ne čuje sluh. I tako se duša Josipova one kasne večeri opet napunjala čudom, te je Josip u tajanstvenom krugu sna ugledao anđela, koji je govorio duši njegovoj :

»Ovako govori Gospodin : Već je minula opasnost, vrati se s Marijom i s djetetom u svoju domovinu ! Herod je umro.«

Kad je anđela nestalo, probudi se Josip, a duša mu je sva drhtala. I uđe u kuću i javi Mariji taj san. I opet se dakle dadoše na put. I opet je onaj stari egipatski kralj vidio bijelu pojavu Djevice, kako sjedi na magaretu lutajući putem, kojim je nekoć Izrael bježao iz doma ropstva...

I sretno se vratila sveta obitelj u Nazaret, u staru, dragu, usku kućicu, u koju je ušlo toliko svetosti i blaženstva, koliko ne bi mogao obuhvatiti svijet cijelim carstvom svojim. I dalje se vrtom Djevičine duše širio ugodni lahor i cvjetalo je u njem cvijeće slatkih mirisa, jer ga je obasjavalo i grijalo, kao ondje u Egiptu, i sada u krasnoj Galileji ono mlado sunašce : dijete Isus. I u Nazaretu, gradu, kojega ime znači cvijet i grančicu, prolazili su, kao i ono u Vučjem gradu, dani bez sjene.

Isus je sada često išao s Josipom, kada je Josip po poslu odlazio izvan kuće, jer ga je Josip pripravljao na to, da i Isus nauči njegov zanat. Josip je znao, da je Isus određen za velike stvari i za daleke ciljeve, ali je šutio te je posve prepustio Bogu, da jednom povede Isusa na svoj put. Sada je dijete vodio sam putem poniznosti i učio ga živjeti u siromaštvu i jednostavnosti na korist bližnjemu. A dijete se rado laćalo posla, koliko su mu sile dopuštale. Ali ponekud se i u tim svagdanjim prilikama pojavljivala uzvišenost njegova podrijetla i sila, koja se izdizala visoko iznad ljudske mogućnosti.

Tako se jednom dogodilo, da je došao neki siromašni čovjek, koji je sebi gradio kućicu, i zamolio Josipa, da mu obavi tesarski posao iz milosrđa. I Josip pođe, a s njime i dijete Isus. Josip je marljivo radio čitav dan, te je posao već bio skoro pri kraju. Ali kad je Josip na koncu uzeo da postavi stupove za vrata, pokazalo se, da je jedan stup prekratak : nedostajalo mu je deset pedalja uvis. A siromašni će vlasnik kuće tužno :

»Nemam drugoga drveta. Što ću sad ?«

Ni Josip mu nije znao ništa savjetovati. Ali Isus se veselo nasmije te će svom othranitelju :

»Samo podrži, oče, drvo za jedan kraj, a ja ću povući za drugi, i vidjet ćeš, da ću stup udesiti na pravu mjeru !«

Josip nije znao, kako da to razumije, da li to iz Isusa govori dječja šala ili viša zapovijed. I vrteći glavom prihvatio je drvo za jedan kraj, a Isus dohvati drugi kraj. I oba stadoše vući, svaki za svoj kraj. I gle, stup se nategnuo na pravu

mjeru! Josip sav zadivljen nije rekao ni riječi, ali čovjek, koji je gradio kuću, klikne zaprepašten:

»Otkud je tebi, dijete, dana ta moć?«

Isus ga pogleda ozbiljno i reče mirno:

»Otkuda dolazi sva moć, ako ne od Boga?«

A onda veselo kao i prije ode s hraniteljem svojim kući.

Kao u Egiptu, tako su djeca i u Galileji voljela Isusa te su mu uvijek pokazivala svoju ljubav, i uvijek im je on bio prvi, u kojoj god bilo igri. I dogodilo se, da je jedamput rekao jedan između dječaka:

»Igrajmo se kralja!«

Razastrli su plašt po zemlji i posadili na nj Isusa i krunu mu spleli od cvijeća i metnuli mu je na glavu i dali mu u ruke rascvalu grančicu kao žezlo i stali mu se klanjati, pa tkogod bi išao tuda, na toga bi navalili s vikom i govorili mu:

»Hajde, da se pokloniš kralju našemu, pa da ti put tvoj bude sretan!«

I sa smiješkom su se prolaznici podvrgavali toj dječjoj igri, ali mnogi, koji su malo bolje gledali, čudom su se čudili onoj veličanstvenosti, koja je sjala iz očiju dječjega kralja, te bi se nad tim zamislili I tu se dogodilo, da je naišao neki čovjek noseći dijete, koje se svijalo u užasnim grčevima: taj nesretni dječak bio je opsjednut zlim duhom. No čim je opsjednuti ugledao Isusa, stade bješnjeti te je tako zaurlao, da su se djeca u strahu razbježala zaboravivši na igru. A Isus stane, pristupi nesretniku i položi mu u molitvi ruke na glavu. S užasnim krikom pobježe nečastivi iz djeteta, ali ozdravljeni dječak udari u času svoga olakšanja Isusa svom snagom u lijevi bok tako snažno, da je Isus zajauknuo. Taj ozdravljeni dječak, koji je bio prije opsjednut od zloga duha, zvao se Juda i bio je iz Kariota, a bok, u koji je udario, bio je kasnije na tome mjestu proboden kopljem.

Zamalo je o tom čudesnom ozdravljenju govorio cijeli grad, te se našlo i zavidnika, koji su govorili Mariji:

»Kakva je to prirođena oholost u tvoga sina? Igra se kralja i proroka. Ne vjerujemo, da mu je dana takva moć. Odgajaj svoje dijete u poniznosti!«

Premda je bila ražalošćena riječima zavidnih ljudi, Marija je šutjela. Božja i njena je bila tajna, tko je bio Isus, te je još veću nježnost gojila prema njemu, kad je kod drugih vidjela takav nedostatak ljubavi.

Ali naskoro se iza toga pokazalo nadljudsko podrijetlo na djetetu Isusu još jasnije, te je ovaj događaj prouzročio veliku uzrujanost u cijelom gradu Nazaretu. Nad gradom je padala gusta kiša, ali zatim je zasjalo sunce, te je krasno veče razlilo svoj slatki čar na osvježeni kraj. Duga se ukazala na nebu. Ljude je ta ljepota izmamila iz kuća, te su sjedjeli na pragu, a djeca su se veselo igrala na trgu. I Isus je bio među njima. Djeca stadoše iz vlažne zemlje mijesiti likove ptica te su pljeskala rukama, kada im je ta njihova igra uspjela. I Isus je umijesio iz gline dvanaest ptičica. A onda se djeca stadoše hvaliti, komu je djelo bolje uspjelo, te je svako sebi prisvajalo hvalu. Samo Isus je šutio. Tada mu ostala djeca rekoše:

»Kako je tvoje djelo uspjelo?«

A on reče jednostavno glinenim pticama:

»Podignite se i poletite žive u široki svijet! I mislite na mene, doklegod budete na životu!«

I stade mokra glina disati, likovi ptica poletješe, i postali su to živi stvorovi te su veselo zapjevali i stali se uzdizati u visine, dok ne iščeznuše u žaru zapadnog rumenila.

Kao munja odjekne gradom glas o tome čudu, jer je mnogo bilo svjedoka, koji su to vidjeli. I što dalje glas je o tom bivao sve jači. Ime je Isusovo letjelo od ustiju do ustiju svima i odzvanjalo ulicama, tako da je ta buka doprla i do Josipove

kuće. I sva prestrašena čula je to Marija i pobrzala da sazna, šta se to zbiva. I progurala se kroz mnoštvo sve do Isusa, te je tek onda bila opet mirna, kad ga je privinula k srcu, poljubila njegovo čelo i zaogrnula ga svojim plaštem te ga odvela kući. A kod kuće reče Isus majci:

»Pamti, majko, taj znak. Kao što sam oživio tih dvanaest ptica i poslao ih u široki svijet, da raznose tamo pjesmu tvoju, tako ću jedamput, kada dođe vrijeme, poslati svojih dvanaest poslanika u isti taj široki svijet. A ono, što će oni javljati, bit će život. Jer ja sam došao zato, da dajem život. Eto, svi su vidjeli: što je izašlo iz moje ruke, to je bilo živo, a što je izašlo iz ruku drugih, to je ostalo mrtva glina.«

Marija je šutjela u onom ganuću i u obožavanju duha, koji je govorio iz djeteta, pa je samo šapnula:

»Pamtit ću sva djela tvoja i sve riječi tvoje...«

Ali vani je buka bivala sve veća. A to nije više bilo samo čuđenje i udivljenje, nego su se stali javljati i glasovi optužbe proti Isusu, da izvodi čarobnjačka djela. I uzbuđenje je stalo da prekipljuje, te su i šake s prijetnjama stale da udaraju na vrata Marijina stana. I tek kada se spustila noć, nastao je opet mir. Tada će Marija Josipu:

»Poći ću s djetetom majci svojoj i ostat ću ondje u gostima, dok glas o tom ovdje ne zamukne.«

A Josip će nato:

»Učinit ćeš posve mudro.«

I tako se drugoga jutra Marija uputila s djetetom u Jerusalem, gdje je Ana s Joakimom u miru provodila starost svoju. A dijete Isus govorilo je majci, kada su na magaretu išli za izlaska sunca zelenom dolinom:

»Budi mirna, majko. Moj će život sada biti sakriven, ostat ću nezamijećen sve do onog vremena, kada dođe moj sat...«

Kuća, u kojoj su u Jerusalemu stanovali Ana i Joakim, bila je malena, prijatna i ležala je usred vrtova punih sjena i šuma drveća. To se drveće vidjelo čak na goru Golgotu. Nedaleko je tekao potok, u koji su širile šapate mlade, vitke topole. Tamo bi znali sjesti Ana i Joakim, kad je pripicalo sunce. Ondje je sjedala sada s njima i Marija i dijete Isus, te su prolazili dani u tihu razgovoru, u tihu radu i u slatkom otpočinku.

Cijeli je mjesec bio prošao, te je Marija pomišljala na povratak u Nazaret, jer joj je Josip bio poručio:

»Uzbuđenje se već sleglo. Dođi, jer čeznem za tobom i djetetom.«

Marija se dakle spremala na rastanak od oca i majke svoje. Bilo je dogovoreno, da će sutradan otputovati. Uveče uoči toga otišli su Joakim i Ana u postelju, a Marija je ostala sjedjeti na pragu; bilo joj je još rano, premda se već spuštala tama, i uzduh je bio čist, sladak, prožet mirisom vrtova. Cvijeće je disalo i rosina se vlaga dobro osjećala. Mnogo je cvijeća bilo u travi, i dijete Isus ga je trgalo za majku svoju. Uto ugleda stabljiku biljke, koja se ovijala oko stabla, i među njenim lišćem bio je neobičan, nepoznat pupoljak. Isus ga otkine i donese pupoljak majci svojoj, koja je baš u taj čas gledala na Golgotu, kojoj su se tamni obrisi sve više gubili u mraku.

Dijete poljubi pupoljak pružajući ga majci svojoj, i gle, pupoljak se stvori kao od doticaja sunčanih zraka, i u mirisnoj utrobi blijedih latica ugleda Marija, a i Isus sam, pravo čudo. Prašnici i pestić imali su oblik svega alata za mučenje: čavala, čekića i vrhova koplja, koje se prema rimskim zakonima upotrebljavalo kod razapinjanja zločinaca. Tu prođe dušom Marijinom najednom nešto poput udarca munje boli, i pogled joj se okrene prema Golgoti. I dijete najedamput postade tužno, a i njegove oči zagledale su se u smjeru, kamo su bile uprte oči majke njegove. Crveni

polukrug pojavi se kao odraz sunca, koje je zašlo u krvavu svijetlu nad gorom. Nepojmljiv užas obuze s nekom tajanstvenošću materinje srce, i poput munje sijevne joj dušom misao, da li i dijete njeno sada osjeća jednako kao i ona. A dijete je bilo duboko rastuženo i osjećalo je tu nepoznatu žalost i vidjelo je, da i majka trpi s njim. Oboje je gledalo na goru Golgotu te nisu htjeli, da im pogledi odadu tajnu tugu, punu slutnja.

Srce je Marijino bilo teško kao kamen i sva bol, sve muke, koje su je čekale, pojavile su joj se u duhu kao munja... Vidjela je osramoćenje i smrt sina svoga, vidjela ga je blijedoga s trnovom krunom, vidjela ga je na križu... Bolno je kriknula i privinula dijete, koje joj je nemoćno palo u krilo, te je Mariji bilo, kao da to dijete nije bilo dijete, ne, sina je svoga kao muža držala na koljenima, muža izmučenoga, blijedu njegovu lešinu... Srsi je prođoše, te je zatvorila oči, i nesvjestica povukla joj je svijest u tamu...

Taj je cijeli užas trajao samo časak, pa kad je Marija opet otvorila oči, nestade tog strašnog viđenja kao sna, te su sada majka i dijete jedno drugom gledali u oči i nijesu znali, što se s njima tužno bilo desilo. Sa smiješkom reče Marija:

»Slatki moj Isuse, vrijeme je, da ideš leći. Ovdje je već hladno, i ona mi se gora tamo u tom dubokome mraku čini tako tužna. Sutra idemo natrag u tihu našu Galileju, u mirni naš Nazaret...«

I drugi se dan dakle dadoše na put.

XI.

Sanjiva je Galileja sa svojim cvjetnim lugovima, sa svojim tamnozlatnim poljima, sa svojim skromnim humcima i visokim gorama, sa svojim modrim, slatko-crnim jezerom čuvala u svome naručaju majku i dijete, Mariju i Isusa, kao blago povjereno od Boga. Tamo je prolazilo djetinjstvo

BIJEG U EGIPAT
Naslikao Giotto

SVADBA U KANI GALILEJSKOJ
Naslikao Giotto

Isusovo kao proljetni mirisni lahor i prošlo kao djetinjstvo sviju nas, kao val mora, koji se opet slegne, kao zraka, koja usiše cvijet. Ali čitav je miris toga djetinjstva, sav njegov sjaj i milinu primila u sebe ljubav majčina, utisnula ga duboko u svoju pamet, te je čarobna slika tih prošlih dana živjela u srcu Marijinu do kraja.

Isus je bio mladić i živio kao i drugi u tišini i poniznosti, te su ga svaki dan viđali, kako radi s ocem, ali osim Marije i Josipa nitko nije slutio, tko je bio taj mladić, što je u imenu Gospodnjem stupao po tlu galilejskom, koje je posvetio. Sjena tajne gusto ga je zastirala, te ljudi u njem nisu vidjeli nego mladića, koji je po majci bio krasan i čistoga djevičanskoga pogleda, pa nisu znali, što da o njemu kažu, nego da je napredovao u mudrosti pred Bogom i ljudima. A ipak su svi, kad bi ga vidjeli i upoznali, podlijegali neizrecivu čaru njegove osobe. Kako je duša njegova izbijala iz tijela, što ga radi spasa našega bio uzeo na se! Kao što svijetlo sja kroz kristal, tako je i duh njegov dolazeći od Boga odsijevao iz njegove pojave i javljao se u svakoj priprostoj riječi, koju bi izrekao. Posjedovao je sav čar skromne blagosti, divne poniznosti. Djeca su ga ljubila, i Isusu je bilo milo u društvu njihove nevinosti.

Srce je njegovo bilo pristupačno svim bolima bližnjih, te bi plakao sa žalosnima i tješio ih, i pomalo se na njegovo Bogom prožareno lice spuštala koprena sanjive tuge, što ju je na nj bacala određena mu sudbina. Pod lijepim se mladenačkim crtama lica javljao onaj, o kojem je Izaija prorekao, da će biti »muž bola, koji umije da podnosi«.

U to su doba umrli Joakim i Ana. Poput dva siva goluba vratili su se iz Jerusalema u Nazaret, da zajedno umru u onoj kući, koja im je nekoć bila udobna kao gnijezdo, i ugasnuše oboje kao dvije svjetiljke pred oltarom i uđoše zajedno u vječnost kao u sveti hram. Tiho poput lahora, koji se slegne, Marija je plakala, kad ih je sahra-

njivala, ali — o, slatkosti neizrecive — glava joj je ležala na prsima Isusovim, a suze su se njihove miješale i bol njihove žalosti nije imala ni gorčine, nego je bila samo kao večernji sumrak, koji u predvečerje nosi čar sna. I još su tješnje srasla srca njihova u jedno. Isus je s Marijom ruku o ruku išao ususret svojim muževnim godinama.

O, večeri pune čara, kada se Isus nakon posla vraćao kući s Josipom i sjedao do nogu majke svoje, da otpočine i da se naužije majčine topline! Ili kad je s njom išao u razgovoru po njivi, cvjetnoj njivi galilejskoj i brao poljske ljiljane, ili kada su zajedno sjedjeli pod smokvinim stablom i gledali u modru daljinu, gdje se uspinjao Hermon blješteći pri zapadu sunca na sljemenu od snijega, ili kad su stupali kroz vinograde ili sjedali kraj pastirskog ognja na zelenim pašnjacima, gdje su romonile hladne vode, ili kada su sa brežuljaka gledali blještavo jezero i modrikaste njegove obale, po kojima su poput bisera bili posijani gradovi, ili kada se do nogu njihovih na esdrelonskoj čistini talasalo zlatno more bogatih plodova!

Često su sjedeći zajedno i držeći se za ruku šutjeli i tonuli u svoje sanje. Isus je sanjario o svom budućem vječnom svećeništvu i o kraljevstvu, koje nije od ovoga svijeta, ali Marija je sanjarila o budućoj njegovoj kraljevskoj slavi, o vladarskom miru, što će ga dati narodima, o besmrtnom sjaju Sina. O kraljevstvu, koje nije od ovoga svijeta, nije još ništa znala, te je božansko značenje svoga sina tumačila još na ljudski način. Samo neodređeno, kao da munja sijevne, naslućivala je veliku istinu, i to osobito onda, kad bi došla sveta subota, pa kad je Isus s drugim svojim prijateljima i rođacima odlazio u sinagogu. Tamo se u priprostoj, obijeljenoj, uskoj prostoriji katkada mladi tesar mijenjao u kraljevskoga proroka, kad bi predstojnik općine razotkrio baršunasti zastor i izvadio Sv. Pismo te ga položio pred svjetiljku, koja je vječno gorila, i kad bi ponekad pozvao

Isusa, da čita Sv. Pismo i da ga tumači. Tada je bivalo, kao da su se zidovi uklonili i kao da je nestvoreno svijetlo obasulo sve i kao da je dah Božji obuhvatio svijet — a ipak je Isus govorio priprosto, tiho, slatko. A kada bi se zatim pomolio, te bi se narod kličući »amen« klanjao u smjeru prema hramu jerusalemskom, svakom bi se oko orosilo i jedan bi drugome u čudu govorio:

»Otkuda tolika moć u toga čovjeka?«

A vani se nad nesretnom Galilejom spuštao sumrak, modri sumrak, kroz koji su cvjetale bijele zvijezde, a u slatkoj je polutami Marija čekala Isusa i sva nijema od sreće teško je disala i nije više mislila na to, da joj je Isus sin, nego samo na to, da je on njezin Bog, te je sva trnula od veličine svoje sudbine, što je Bogu svome sa slatkim smiješkom smjela reći: »Sine moj!«

Isus je dakle bio u zreloj muževnoj dobi i bližilo se vrijeme njegova poslanja.

U to se doba oglasio po cijelome Izraelu glas, koji je zvao u pustinju: Ivan Krstitelj je sve duše ispunjao zanosom te je srca snažno privlačio k sebi. Glas mu je orio, kao kad se lav javlja. I klanjali mu se kao proroku i mnogi su u njemu gledali Mesiju. Ali Ivan je govorio:

»Ja tek pripravljam njegov put! Činite pokoru, jer Spasitelj već dolazi!«

I svuda su govorili o Ivanu i velika su mnoštva naroda hodočastila k Jordanu, gdje je on krstio i propovijedao. Cijela je Galileja o njem govorila. Marija se sjećala onoga doba, kad je išla k Elizabeti iza navještenja anđela Gabrijela, i časa, kad je na njen pozdrav Elizabeta sva zanesena od radosti prosvijetljena Božjim nadahnućem kliknula: »Kako to, da mati Boga moga dolazi k meni?« I dijete je zadrhtalo u utrobi njenoj. A sada je eto dijete zreo muž i taj je muž izvršivao svoj proročki zadatak, kako je to anđeo bio navijestio.

Tako je Marija gledajući u tiho veče razmišljala o zadaći, što će je izvršiti njezin sin. Vreteno

je položila na krilo. Uto se najednom sin njezin stvorio pred njom i oči su mu sveto sjale, te joj je tihim glasom govorio:

»Moje je vrijeme došlo, majko. Činim prvi korak. Sutra ću se oprostiti od tebe.«

Marija je zadrhtala. A Isus je govorio:

»Ne boj se! Opet ćeš me vidjeti. Budi mirna i veseli se, došlo je kraljevstvo nebesko...«

Marija je sklonila glavu i šapnula:

»Budi blagosloven! Ti si onaj, za kojim čeznu narodi svijeta. Izvrši, što imaš da izvršiš. Slava Bogu!«

I u ranu zoru pridružio se Isus karavani, koja je išla k Jordanu, te je nepoznat došao s mnoštvom na mjesto, gdje je u pustinji propovijedao Ivan. I ugleda ga Krstitelj stojeći u bijelome sjaju pustinje i srce mu snažno zadrhta, kao što je bio zadrhtao on sam, kad je još u krilu majke svoje osjetio blizinu Spasiteljevu. I ugleda sada cijelo nebo otvoreno iznad Krista te klikne snažnim glasom prema njemu:

»Evo onoga, koji oduzima grijehe svijeta!«

I približi mu se Isus i zatraži, da krsti njega, koji je bez grijeha. A Krstitelj oklijevajući doduše posluša u dubokoj poniznosti i pokrsti ga. I nebo otvori tamno-modri svod svoj i bijela se golubica spusti Isusu nad glavu i sav je narod, što je bio tamo, vidio neviđeno čudo to. I mnogi se vratiše u Nazaret i ispripovjediše sve. A Isus ode u pustinju, da iskušan od đavla pobijedi, a onda se vrati, da načini prve korake na putu, kojim je poveo čovječanstvo u kraljevstvo nebesko.

Glasovi su sada poput rajskih poslanika dolijetali u tihu kućicu u Nazaretu, gdje je živjela Marija s Josipom. I došla je žena s obale Tiberijadskoga jezera, sva je sjala u licu, bacila se na koljena pred Marijom i stala ljubiti rub haljine njene kličući:

»Blagoslovena prsa, koja su ga dojila!«

Marija je digne i upita slatkim glasom:

»Što te vodi k meni? Zašto padaš na koljena preda mnom?«

A žena reče:

»Jer si rodila onoga, za kojim čezne Izrael. Prosta sam žena, a tako i sinovi moji, oba su ribari. Glas o Ivanu, o kojem su govorili, da je Ilija, došao je sve do nas. Sinovi moji, Šimun i Andrija, postadoše učenici njegovi, pa sam i ja pošla za njima. U Betahari smo iza Jordana nablizu boravili. I on, tvoj sin, došao je onamo, te ga je Ivan krstio u rijeci. I sin tvoj ode, a Ivan reče o njem: „To je onaj, koji je došavši za mnom došao prije mene i kojemu nisam dostojan razvezati remenje na obući..." I čudili smo se, tko li je taj tesar iz Nazareta... Saznali smo... Bilo je blago veče, sumrak se spuštao nad pustinju i bijeli je srp mjeseca plovio po njem... Kako su tanke bile sjene, kako je materinska bila zemlja!... Tada se najednom Krstitelj, kojemu smo sjedjeli do nogu oba moja sinaja i drugi Ivan, sin Zebedejev iz Betsaide, trže, i podiže ruku... U sumraku je na brežuljku stajala velika sjena, nad kojom je plovila srebrna mjesečeva lađa. Slatkoća je i veličina izlazila iz te pojave. Bio je to tvoj sin... I reče Ivan, koji je sebe nazvao glasom, što zove u pustinji: »Evo jaganjca Božjega, koji oduzima grijehe svijeta!...« A sin je tvoj stupao po sumraku dalje i trag svijetla ostajao je za njim. Tada se desilo nešto čudno: sin moj Andrija i Ivan, sin Zebedejev, zasjaše najednom kao voda jezera, kada se zora u njoj ogledava, i ustadoše i pođoše šuteći za sinom tvojim. I iščeznuše nam obojica u polutami pustinje... Otišla sam sa Šimunom, drugim svojim sinom, koji je došao po njih, pod krov. A ujutro dođoše Andrija i Ivan, sin Zebedejev, i rekoše Šimunu: „Došlo je Kraljevstvo Božje! Našli smo Mesiju!" Šimun se čudio tim riječima te će: „Kada? I gdje?" I odgovor Andrija: „Vidio si, kako smo otišli za Isusom iz Nazareta! Duh nas je odveo za njim. Kad smo bili već blizu njega, okrene

se i upita: „Što tražite?" Pogled mu je bio divan poput golubice, ali neka studen obuze naša tijela, te smo drhtali, a ja rekoh plaho i bojažljivo: ‚Gospodine, gdje stanuješ?' I zagleda se u naša lica i reče tiho poput vala na jezeru, što zamire, ali svečano poput neizmjernosti pustinje: ‚Hodite i vidite!' I mi smo pošli i ostali uza nj. O, Šimune, nebo se otvaralo pred nama i vidjeli smo dobro ono navještanje, za koje smo svi čekali! Našli smo Mesiju!« — Tako je govorio Andrija i suze su mu tekle niz lice. A Šimun, koji je uvijek tako čvrst, drhtao je kao dijete i kliknuo: „Vodite me k njemu!" I odveli ga... A Šimun se vratio k meni i reče mi: „Kraljevstvo je došlo, Mesija je ovdje! Ja i Andrija, pa Ivan, sin Zebedejev, i Filip iz Betsaide i Natanael učenici smo njegovi. I Gospodin nam reče: »Amen, amen velim vam, od ovoga ćete časa vidjeti nebo otvoreno i anđele Božje gdje ulaze i silaze na sina čovječjega!" I Šimun doda: ‚Ivan, glas, što zove u pustinji, bio je kao vjetrić, što s večera dune slatko, sveto... To je sin Boga živoga!... Tako je govorio Šimun... Vratila sam se kući, ali nisam imala mira. Marijo, dok te nisam vidjela i dok ti ovo ne reknem: Ja vjerujem u njega, koji je izašao iz tebe! Hvaljen budi Bog! Hvaljen budi na vijeke vjekova!...«

I žena ogrli Mariju s radosnim plačem i izađe iz kuće i iščezne tako brzo, kao što je bila i došla, a Marija sklopi ruke i šapne:

»Hvaljen budi Bog!«

Uveče toga dana vratio se Josip sa svoga posla, a Marija, koja ga je čekala na pragu, uvede ga u kuću i ispripovjedi mu, što joj je mati Šimunova i Andrijina povjerila, te doda:

»Došlo je već kraljevstvo...«

I zaplaka Josip od radosti, a kada se smirio, reče Mariji:

»Bio sam mu hranitelj i vjeran prijatelj. Moja je zadaća dovršena, i zato me Bog zove k sebi.«

Sva u čudu gledala je Marija u Josipa, koji je bio blijed poput sjene i koji joj je govorio:

»Tri već dana osjećam veliku slabost. Moj je konac blizu...«

I legne i ne ustade tri dana. A Marija ga je posluživala s velikom ljubavlju, ali znala je, da je Josip pogodio, da mu je blizu kraj. Plakala je tiho, a jednoga jutra, kad je došao glas, da Isus boravi kod jezera, poslala je onamo glasnika, da mu javi:

»O dragi, o ljubljeni sine moj, evo pobožni starac Josip, othranitelj tvoj, umire. Dođi, da mu zaklopiš oči, jer čezne za tobom!...«

Čuvši Isus tu poruku, pođe s njima, koji su ga slijedili i kojima je sada bio učitelj, tihim poljem galilejskim i dođe u Nazaret, koji je drijemao u suncu na obronku nevelikoga brežuljka, i pohiti kući, gdje je Josip umirao i gdje ga je Marija čekala. Blijedo njeno lice, iz kojega je odsijevala duhovna ljepota, zasjalo je na nj poput mjeseca u ljetnoj noći, pa kao što u takvoj noći rosa pada, stadoše sada suze padati iz njegovih božanskih očiju. Bez riječi poljubi se majka sa sinom, a zatim reče Marija tužno:

»Sine moj dragi, došlo je sigurno već vrijeme rastanka s Josipom, pobožnim starcem, vjernim prijateljem.«

A Isus joj položi ruku na čelo tako nježno, te je to bilo, kao da je se ptiče dotaklo svojim krilima, a iz te ruke prostrujilo je nešto kao utješno zvjezdano svijetlo, pa se Marijina tuga promijenila u sladak smiješak. I reče Isus:

»O majko moja, ljiljane neba, nemoj žalostiti srce svoje. Grijeh je doveo smrt na zemlju i svaki joj podliježe, a ona sada ima pravo na cijelo ljudsko pokoljenje. Smrt je kazna čovjeku, ali i u samu tu kaznu metnuo je Bog nešto veliko, kao i u dušu čovječju. I samo umiranje može biti sveto. To umiranje čeka svakoga. I ti ćeš, majko moja uzvišena, podleći zakonima smrti, pa i tijelo moje,

koje sam iz tebe čiste uzeo, bit će plijen smrti. Ali umiranje nije zapravo smrt, kada iza njega dolazi život na vijeke vjekova. Povedi me, majko moja uzvišena, k starcu Josipu, k blagoslovljenom hranitelju mom. I vidjet ćeš, kako će duša njegova raširiti krila!«

Pođe dakle Marija i povede ga. I uđoše on i oni, koji su ga slijedili i koji su sada bili učenici njegovi, u sjenovitu sobicu, gdje je ležao Josip. Vrata su bila širom otvorena prema vrtu i s postelje je svoje blagosloveni starac gledao zastrtim pogledom kao kroz tajanstveni san u daleko i široko obzorje neba, gdje su se iza starih stabala, koji su tiho šaptali i na koje su ptice pjevice slijetale kao u svoj dom, pokazivali veliki obrisi strmih gora u svojoj mirnoj veličanstvenosti. Isus sjedne do nogu svoga othranitelja i pogleda u njegovo lice i vidje, da to lice nosi znakove skoroga svršetka. A Josip odvrne oči svoje, pune već nezemaljskih sanja, od modrine nebeske i pogleda u Krista i videći smiješak njegov, pun ganuća i nježnosti i nadzemaljske dobrote, htjede progovoriti, ali naglo ga je uzbuđenje svladalo i glava mu, bijela od snijega posvećene starosti, pade natrag na jastuk, a duboki mu se uzdah vine uz ustiju, te se činilo, da umire. Uto položi Isus svoju blagotvornu ruku na prsa njegova i zadrža tako starčev tihi dah, koji bi inače bio pao u ponor smrtne praznine.

Bila je tišina kao u grobu. Marija je stajala kraj Isusa, a njegovi učenici i žene, koje su bile došle k Mariji, da s njome dijele tugu, stajali su iza postelje u polutami sobe kao sjene u bijelim odjećama iz gruboga platna. Samo se čuo dah nazočnih, a izvana bezbrižni pjev malih ptičica te od časa na čas šum vjetrića, koji je strujio od juga, kamo je bio otvoren pogled iz sobe. I podiže Isus prema jugu, prema modrikastim gorama pogled svoj i ugleda u daljini strašni fantom smrti. Smrt je letjela nošena blagim vjetrićem

kao ptica po zraku, a za njom su kružile poput orlova njene podređene sablasti. Smrt je žeđala, kao da hoće piti dah, a njene sablasti, zbijene poput sumpora i ognja, nastojale su je preteći, kao da joj zavide na plijenu. A Josipa, koji je već gledao pogledom nadzemaljskim, uhvati groza od tih sablasti, strah ga silni obuze, te mu se na čelu pojaviše kaplje znoja krupne poput zrna graška. Lice mu je odavalo bojazan i smućenost. Uto se Isus uspravi, stade velik i miran protiv onih sablasti i upravi prema njima veličanstvenost pogleda svoga. Smjesta pobježe ta paklena četa za gore i zajaukne, kao kad vjetar zaurla. Josip se nasmiješi i nitko u onoj sjenovitoj sobici nije slutio ono veliko, što se bilo dogodilo, pa ni Marija, koja je sagnuvši se koprenom svojom brisala znoj Josipu sa čela.

I smrt, kad je vidjela, kako joj je poražena bila družina i kako nijedne sablasti nije više bilo blizu, stade uzmicati u nepoznatome strahu, te se poput vuka, kojega je obuzeo strah, da ne pogine, stisla iza vratiju sobe. Isus sjedne opet k Josipu i reče mu:

»Ti, srce priprosto u Bogu i blagosloveno! Zaista ti kažem, ući ćeš u kraljevstvo nebesko! Bit ćeš na zemlji baštinik slave Božje, o srce, koje je bilo tako krotko! Daj mi, oče i prijatelju moj, da poljubim od rada tvrde tvoje ruke. Za me i za majku si se moju trudio, vodio si me putem zemaljskim od djetinjstva do muževnoga doba i bio si tih, miran i velik onom veličinom, koja nije od ovoga svijeta! Ti si ovdje na zemlji bio na mjestu Oca moga nebeskoga. Ti si tiho i nepoznat živio usred najvećih tajna. Ti si razumio dušu svoju i nisi ni nastojao shvatiti kratkim razumom ljudskim ono, što se ne može shvatiti: tajnu o mom dolasku na svijet, u koju ne može prodrijeti nijedno stvorenje i koja je jasna samo meni i Bogu i Duhu Svetom, koji činimo jedno biće, i mojoj majci, koja me je rodila... Tvoja je veličina bila duhovna i

zato je s tobom govorio Bog, kad je tijelo tvoje bilo udubeno u san. O, mila glavo ponizna, sa zahvalnošću te cjelivam, i vas, krotke oči, i vas, ruke marne, štedljive, dobre, i vas, noge, koje ste radi mene išle u progonstvo u Egipat te stupale po užarenoj pustinji i kamenju...«

Tako je Isus govorio ganut do suza, a Josip cjelivan zasja poput mjeseca u svojoj bljedoći te se pridigne i klikne kroz plač:

»Sine! Gospode moj!«

Zatim opet pade nauznak i ostade ležati tiho s blagim smiješkom. A svi su naokolo tiho plakali, samo Isus podiže ruke uvis i ovako se stade moliti:

»Oče moj nebeski, izvore svake dobrote, neka bude posvećeno ime tvoje! Ti sve vidiš, sve čuješ, pa čuj i sada glas moj! Molim te za jedno od tvojih stvorenja, za oca svoga Josipa. O Bože, pošalji jednoga od svojih anđela, Mihajla pobjednika ili Gabrijela, koji je glasnik tvojih sretnih navještaja, neka dođu sa zborom sjajnih kerubina, da povedu dušu Josipovu pred tebe i da joj budu potpora na putu kroz ponore tmine, koji izaziva toliki strah! Neka se smiri duša moga othranitelja i neka ne bude mučena bijesnim morem neizvjesnosti! Život je njegov bio svet, ali što je to prema tvojoj svetosti? Pozivam se na tvoje milosrđe. Imaj smilovanja s njim u ovaj čas smrti njegove i u čas, koji dolazi iza te smrti, kada se duša nađe pred tvojom sudačkom stolicom! Hvala ti, Oče moj, što smijem bdjeti nad posljednjim časovima hranitelja svoga Josipa, čiji će čisti spomen preživjeti vjekove! Ti si me uslišao, Oče, hvala ti!...«

U taj čas stade s neba padati sjaj poput guste kiše, te se vrt i kuća napuniše blještavom bjelinom: to sletiše Mihael i Gabrijel, domogoše se duše Josipove i odjenuše je u rajski sjaj.

Tako je Josip dušu svoju predao u ruke Bogu, ocu Isusovu, te se smirio. I nitko u sobi nije opazio,

da je Josip usnuo, ali svi osjetiše, da se zbiva nešto, što se diže iznad vidokruga ljudskoga, a Isus se uspravi, te se činilo, kao da se tjemenom glave obasjane sjajem dotiče samoga stropa, i sav je bio promijenjen. I reče:

»Amen, amen!«

A glas mu je bio tako svečan, te svi padoše na koljena. A Marija ga uhvati za ruku te je i ona sva bila ogrnuta rajskim sjajem kao i on. I čula je slatki šapat poput glazbe i stala u zanosu ponavljati za njim riječi u govoru nebeskom, koji je prema našem govoru kao svijetlo prema tmini, kao istina prema slutnji. I vidjela je Marija sada kao i sin njezin, kako Mihael i Gabrijel i zbor anđeoski plove uzduhom s nečim, što se smrtnim jezikom ne da izreći: a to je bila duša Josipova. Ali tijelo je njegovo još disalo, jer se smrt bojala ući, jer je Isus stajao do glave Josipove, nego je poput zmije puzala pod drvećem. Isus se nakloni nad glavu Josipovu, a onda želeći i tijelu njegov mir prekorači prag, da kimne smrti, neka izvrši svoju službu i neka zahvati dah. No smrt je sjedeći osamljena drhtala i oklijevala, a nato će joj Isus:

»Kada si doplovila s vjetrom s juga, ded dakle, izvrši, što ti je služba! Tijelo, koje još diše, ne boji te se više, pa ne zaštićujem ni ugasli pogled njegov pred pojavom tvojom. Od zlih duhova, koji su vrebali na putu, duša je, koja se uzvinula u stan mira, spašena po anđelima!«

I uđe u sobu sin Božji i položi ruke na oči Josipove. I ušla je sada smrt poput tamne sjene i upila polako starčev dah... Kad je iščezla, reče Isus nazočnima:

»Moj hranitelj, koji se pred svijetom nazivao ocem mojim, koji je radi mene podnosio poteškoće u djetinjstvu mojem te je bježao, da umakne bijesu kralja Heroda, on, koji se brinuo za me i nježno me ljubio, evo je mrtav, i zapovjedio sam anđelima, koji nemaju tijela, da polete pred njegovom čistom dušom pjevajući himne i da je u

slavi odvedu pred Boga... Evo njegova tijela... mir bio i njemu!...«

Uto se oglasi plač i žene briznuše u naricanje. Isus i Marija stajali su tiho kao zvijezde na nebu, premda je i iz njihovih očiju padala rosa...

U svečanoj šutnji modre noći iznesoše na rukama tijelo Josipovo umotano u pokrivač daleko izvan grada, u maslinov gaj, gdje je vjetar šumio, u grob isklesan u pećini. I prije nego su metnuli blaženo tijelo u vječnu sjenu, pristupi Isus, kojemu je na rukama u žalosti počivala sveta glava Djevice Majke, obavita bijelom koprenom, i dahne Isus na mrtvo tijelo ljiljanskim dahom te reče:

»Ni dah smrti ni crvi ne će oskvrnuti tijelo tvoje, hranitelju moj, nego će ostati netaknuto na vijeke.«

I poljubi to tijelo, a Marija za njim, i izbiše sjaj i miris iz pokrivača poput divnih miomirisa, što ih daje Arabija, i taj sjaj i miris proželi su modru noć...

I navališe kamen na grob... A zatim ode Marija natrag prema gradu kući sa sklonjenom glavom, a Isus ju je vodio...

Tri je dana Marija tugovala zatvorivši se u kuću, a onda joj reče Isus:

»Ja nisam došao na grešni svijet, da mrtve pokapam, nego da dajem život, koji je neprolazan. Vrijeme je, da opet izvršujem svoju zadaću.«

A Marija mu slatko odgovori:

»Neka bude tako. Znam, da si Pomazanik Božji. Idi, preuzmi svoje kraljevstvo.«

I ognjena vizija slave sionske sijevne njenom dušom, te se poklonila Sinu čovječjem. A Isus joj reče sanjarski:

»Idem da preuzmem svoje kraljevstvo. Vidjet ćeš, da nije od ovoga svijeta. Hoćeš li poći sa mnom, ljubljena majko?«

»Hoću da vječno budem s tobom,« ona će sa zanosom duše, a zatim se nehotice zamislila. Što

je htio time reći, da njegovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta?

Ali nije ga pitala, nego je sve, što je imala, razdijelila siromasima, pače i kuću i vrt, te baš kao i sin joj nije imala kamo položiti glave. I tako su otišli iz Nazareta Isus i Marija i oni, koji su ga slijedili kao učitelja... A tih je bivalo sve više i više, te je Marija vidjela, kako dolazi kraljevstvo njegovo, koje je nastalo u duhu i cvalo u srcima najboljih ljudi... I nijedno srce toga nije shvaćalo tako kao srce njeno, u kojem duboki zdenac najčišće ženskosti i najvišega materinstva, koji su izvirali iz najelementarnijih praizvora, nikad nije bio oskvrnjen nikakvom zemaljštinom.

Marijo, ti uzvišena nad sve anđele, ti posvećeni prahu, iz kojega nam ustade Bog svojom stvaralačkom riječi, Djevice Marijo, Majko Riječi Božje, u tebi je Bog objavio zemlji onu čistoću i nadzemaljsku ljupkost, onu nestvorenu ženskost u prastvaranju, koja je bila i jest i bit će uzor svega pokoljenja ljudskoga. Slava tebi, zvijezdo nepomućenih krajeva etera!

Kraljevstvo je Božje bilo na zemlji! I nastala je Nedjelja slavna kroz vjekove vjekova. Gospodin je u poniznosti i slatkoći javljao najveću i najradosniju vijest i govorio čovječanstvu: »Dođite k meni svi vi, koji ste žalosni i koji padate pod teretom svojim teškim, i ja ću vas utješiti! Svaku ću tužnu dušu nasititi! Ja sam istina, put i život. Nitko ne dolazi k Ocu nego po meni. Ja sam svijetlo svijeta: tko mene slijedi, ne će tumarati po tmini, nego će imati svijetlo života! Ja sam uskrsnuće: tko vjeruje i me, pa makar onda i umre, živjet će! Amen, amen velim vam, tko vjeruje u me, ima život vječni! I mir vam ostavljam, mir vam svoj dajem, ne dajem vam mir, kao što svijet daje, nego mir, koji vam svijet ne može ni dati ni uzeti!«

I kao što šapat lahora, kao tajanstveni glasovi tihih noći prolazila je jeka te sretne vijesti Galilejom i cijelom zemljom kanaanskom, i izmu-

čena su srca osjećala, kako rosi nepoznati balzam i pada na rane njihove, i drhtaj nikada prije nepoznate sreće strujao je cijelim pokoljenjem, i s uzdahom sreće prošaptale su suhe usne, koje se sada ovlažiše: Došlo je kraljevstvo Božje...

I išli su za Gospodinom, da čuju riječi njegove, i tko ga je vidio u onoj uzvišenoj jednostavnosti, tko se zagledao u oči njegove, koje su Bogom sjale, taj je postao njegov, i tisuću je glasova klicalo prema nebu:

»To je onaj, kojega nam je prorok navijestio radi utjehe! Vječni duh Gospodinov stanuje u njem! Bog ga je poslao, da donese dobru vijest svim nesretnima! Bog ga je poslao, da zacijeli ranjena srca, da zarobljenicima i utamničenima navijesti slobodu, da žalosne utješi, da onima, koji u Sionu plaču, najavi, da će im kruna biti mjesto pepela, mjesto žalosti, ulje radosti, a mjesto tuge duše plašt veselja!...«

Marija je bila sretna neizrecivom srećom. Išla je od sela do sela sa sinom svojim, bez počinka, bez umora kao i on, a s njima dvanaest apostola i svete žene. Živjeli su u najplemenitijoj, najslađoj siromaštini, i nitko se nije brinuo, kamo će položiti glavu i čime će se nasititi. Sam Bog ih je častio. I mnogi između bogataša, kada su čuli, kako Isus dijeli od obilja, u kojem je sadržan sav život, razdijeliše, što su imali, i pođoše za njim.

O, oni slatki, sanjarski, neizrecivo sretni dani čovječanstva, o, one nedjelje posvećene na sve vjekove, kada je stupao zemljom Isus navješćujući kraljevstvo svoje! Sama je zemlja odavala radost smiješkom svojim u zelenom sjaju njiva i u modrom krilu jezera!

Kako su gore odisale zrakom, a pustinja slobodom! Ta najslađa i najsvetija riječ, što ju je ikada čula zemlja i njeno čovječanstvo, udivljenjem zaneseno, Bogom uzbuđeno, dopirala je ili s visine brežuljaka do sluha ljudi ili je iz male lađice

nasred jezera ili u širokoj tihoj pustinji nalazila put do utješenih duša...

Kako je u duši Marijinoj jasno sjao dan, kako je sada shvaćala njega i njegovo Kraljevstvo! Kako je velik bio, kada su oko njegove glave kapale najslađe suze, što su ih ikada ronile oči čovječanstva, kako je božanski bio, kada je sjedeći na gori on, kralj Ljubavi i knez smilovanja, glasom velikim, slatkim, sanjarskim kliknuo u modrinu uzduha:

»Blaženi siromašni duhom, blaženi oni, koji plaču, i oni, koji gladuju i žeđaju pravde! Blaženi, koji su zadovoljni i milosrdni, i oni, koji su čistoga srca, i oni, koji trpe nepravde radi pravednosti — jer će svi ti ući u Kraljevstvo i jer će se razveseliti i Boga vidjeti, i njihovo je Kraljevstvo nebesko...«

I svatko je dah svoj zaustavio i svi su drhtali, i nebo je obasulo zemlju čarobnim svijetlom, a iz ljiljana, što su rasli na gori, izvijao se kao iz kadionica mirisni dim, i Božji mir dao je zemlji cjelov, jer sličnih riječi nije nikada čula ni zemlja ni modro nebo. I u cijeloj slavi dizalo se do vječnosti Kraljevstvo, pred kojim je nestajalo prostora, dobe i vremena.

Marija je blijeda od sreće sva sjala kao sunce od velikoga shvatanja, a blažena joj je rosa tiho kapala iz očiju na bijele ljiljane do nogu Sina čovječjega, što je sjao Bogom, i kao bljesak munje pojaviše se u duši njenoj oni davni sni o kralju sionskom, te ih je odbila s prezirnim smiješkom. Kako je jadan bio onaj grimiz starih sanja i kako je ništava bila kruna, žezlo i prijestolje Davidovo! Kako je bijedno svako kraljevstvo ovoga svijeta! I jasno je sad vidjela značenje onoga drugoga, koje ovaj svijet ne može da obuhvati. O, zvjezdano, nebesko, sveto viđenje! O, njegovo kraljevstvo! O, mirisu neizmjerno slatki, što se viješ s drugoga svijeta, o roso divnija od one, što pada s Hermona! O, roso, koja si uskrisila svijet ogrezli u grijehu! Marija je bila sva opojena napitkom nebesa, onim napitkom, koji je bio sadržaj Njego-

vih riječi, onih velikih, jednostavnih riječi, tako punih nježnosti, sanjivosti i veličine, te se činilo, da iz njihove dubine izlazi čar njiva i njihovih ljiljana, da u njima odzvanja šum vjetra na gori i u pustinji i pjev ptica, šapat jezera! O, pojavo neviđena, čare nebeski! Marija je pala na lice u meku travu, jer takva radost kao ta nije još nijedne ispunjala grudi. Kuda je iščezlo sve ono davno stradanje čovječanstva? Samo se smiješak nebesa sjao nad gorom, a u duši poetičnost Božjega kraljevstva, i srce je osjetilo nazočnost Boga. Marija je od sreće načas izgubila svijest. U mirisnom je vrtu njezina života tada sjao najdivniji dan...

A došao je i dan, kada je Mesija bio pomazan za kralja najslađega mira. To je bilo u kući farizeja, u koji je Marija iz Magdale — ona grešna nekoć žena, koju je Isus bio jednim jedinim pogledom i jednom jedinom riječi promijenio u sveticu, — ušla i stupila u gostinsku dvoranu i plačući ljubila noge Isusove škropeći ih suzama, a onda ih iz najskupocjenijega vrča polila dragocjenom mašću i sagnuvši vrat svoj ovijen smaragdima obrisala noge njegove dugim kosama svojim, plavima kao zrelo žito. I sva se dvorana napunila mirisom toga pomazanja... I kao što je bila ta dvorana puna mirisa tako se cijeli svijet napunio onim rajskim mirisom, kojim je evanđelje... Taj miris je bila ona utjeha, što ju je Sin čovječji izlijevao na srce onih, koji su stradavali; bilo je to blaženstvo, što ga je davao svima i najgorima između ljudi na zemlji.

Bio je pomazan za kralja mira, te je slatkoću mira davao svima, ali je podnosio mnogo žalosti, jer ga ni oni, što ih je sam bio izabrao, nisu često mogli razumjeti. Pa i narod, koji se nije mogao nadiviti čudesima, što ih je Isus činio, kako često nije mogao razumjeti mudrosti njegove, a i mržnja neprijatelja stala je već hvatati tla. I u gorkim časovima, u časovima duševnog umora bila je Marija njegova utjeha. Sve je razumijevala, pa i onu veliku

POSLJEDNJA VEČERA
Naslikao Giotto

ISUS VISI RAZAPET NA KRIŽU
Naslikao Ljudevit Seitz

bol, što ga ne priznadoše oni, koje je ljubio... Tada bi bez riječi položila svetu glavu njegovu na prsa svoja i šuteći bi ljubila ono čelo, koje se sjalo i na koje su padale suze njene u noćnoj tišini, uza zvijezde jedini svjedoci takvih časova, a Isus bi onda zahvalno šaptao:

»Utjeho moja! Ti sve znaš! Samo tebi, koja me ljubiš nadasve, o samo tebi je dano, da vidiš sve do dna u tajne moga poslanja!«

I s novom je snagom izlazio Sijač i sijao. I navješćivao je Kraljevstvo i upustio se u borbu protiv zla i laži, te je oblake gnjeva zlih i oholih ljudi ovoga svijeta navlačio nad svetu glavu svoju.

U ono se vrijeme potresao cijeli palestinski kraj od velikoga zločina, što ga je počinio jedan od kraljeva ovoga svijeta. Herod je svoje ruke navijeke bezbožno oskvrnuo svetom krvlju proroka. To je bio Ivan Krstitelj, koji je bio poput vjetra u pustinji i čiji je zvonki glas prodirao u bojne redove naoružanih vojnika sve do iza stijenâ kraljevske palače, a istina se takvim kraljevima, kao što je bio Herod, uvijek čini kao urota i buna. Herod je živio u grešnom braku s Herodijadom, a Krstitelj ih je karao. Zato je Herod naložio, da se prorok baci u tamnicu, ali dosada se bojao proliti krv njegovu, te je potajno drhtao pred njim, koji ga je karao radi grijeha. No Herodijada je u neizmjernoj mržnji pošla s cijelim dvorom svojim i u punom sjaju, da se izruga Krstitelju u okovima, te je u svojoj ludosti mislila, da će grimizom opsjeniti proroka. Ali kada je stajala pred njim, zanijemjela je, usne su joj drhtale i sva je na smrt problijedjela. A netko između ulizavih i podlih dvorjanika reče Ivanu, koji je mirno gledao tu povorku:

»Ustani, buntovniče, i pokloni se! Pred tobom stoji žena Herodova.«

„Ne žena," Ivan će, »nego bijedna grešnica, koja ne zna za stid.« I okrenuvši se prema njoj poviče ovako: »Pokori se, spusti glavu pokori

i Bog će ti oprostiti podlost tvoju, grešna brakolomice! Udaraj se u prsa, i Bog će se smilovati! Njegov je sud blizu! Pokaj se!«

Nato Herodijada pobježe bijesna kao luda, ali daleko je bila od kajanja, te je sanjala samo o krvavoj osveti. No Herod se bojao naroda i nije htio ubiti Krstitelja, kako je to sva kričeći od bijesa tražila grešnica. Ali dan je osvete njezine ipak došao.

Bila je velika gozba u palači od mramora, pa kada je kralj već bio opit od vina zajedno sa svojim dvorom, izađe Saloma, kći Herodijadina, obučena u zlatni sjaj, bliješteći se sva od opala i smaragda, divna u velikoj mladoj krasoti svojoj, te je plesala pred kraljem tako čarobno, da joj je on očaran njenim zavodljivim kretnjama i divnom njenom pojavom sav zanesen rekao:

»Ti si me svega osvojila, tako da smiješ za uzvrat tražiti od mene i najveći dar. Kunem se, da ću ti dati sve, štogod zatražiš, pa bila to i polovina moga kraljevstva.

Sva smetena izašla je djevojka iz dvorane i rekla materi svoj uspjeh i kraljevu prisegu, a mati sva blijeda od strasti i luda od želje za osvetom reče:

»Vrati se brzo u dvoranu i smjesta zatraži nagradu i to glavu Krstiteljevu na zdjeli.«

Kralj se zaprepastio i zadrhtao od straha, ali vezala ga je grešna zakletva, te je u noćnoj tami smaknut Krstitelj, a glava je njegova na zlatnome pladnju donesena u sjajnu dvoranu, u kojoj je težak bio uzduh od mirisa vina i cvijeća, što je ležalo povenuto. Blijedo je prorokovo lice u sjaju zlatnih svjetiljaka tako grozno gledalo mrtvim očima, da su se gosti razbježali, a s njima i sam kralj, te su svjetiljke isprevrtane padale na pod od grimiza, koji se sav činio, kao da je obliven krvlju. U toj napuštenoj prostoriji ostala je sama plesačica Saloma te je plakala velikim plačem.

Vijest o tom groznom kraljevskom ubistvu proletjela je po svem kraju kao bura te je zavladala žalost u kraljevstvu Božjem. I plakala je Marija s Isusom i spominjala se majke Ivanove, kako ju je nekoć sretnu vidjela u tihome selu pod smokvinim stablom, kada je Elizabeta sanjarila o svojemu materinstvu, koje se približavalo, te je Mariji sada bilo drago, što je Elizabeta već snivala vječni san, te nije dočekala krvavi konac svoga sina. I uputila se sada Marija na put na pogreb Ivana Krstitelja. U prokletoj mržnji svojoj, koja je sezala čak preko groba, Herodijada je bila bijes svoj iskalila i na posivjeloj glavi prorokovoj tim, da mu je zlatnom iglom svojom probola jezik, onaj jezik, koji joj je bio istinu rekao, te je sama s luđačkim smijehom bacila s prozora palače tu glavu u jarak i naredila, da tijelo njegovo bude bačeno u duboku uvalu pod zidinama tvrđe, da bude plijen psima i grabežljivim pticama. Ali učenici Ivanovi odnesoše tijelo i posvećenu glavu za tihe tamne noći bez zvijezda, položiše proroka s plačem u kameni grob u onoj širokoj pustinji, gdje je nekoć propovijedao i krstio. Marija je sama donijela pokrov i mirisni balzam, što joj ga je dala Magdalena i koji je potjecao iz Jerihona, iz vrtova, koji odišu vječno slatkim mirisom.

I vratila se Marija sinu svome i tješila ga je, premda je i sama bila sva slomljena. Bio je tužan, jer je ljudska zloba zadavala bolnu ranu srcu njegovu. To, što se tada događalo, bilo je tako nisko! Vidjeti radost farizeja, što je poginuo smioni prorok jordanski, koji im je laž njihovu bacao u lice, te vidjeti zadovoljni smijeh dvorjana i saduceja, kralju poput ulizicâ odanih, koji su držali za kažnjivu drskost reći istinu onima, koji sjede na prijestolju. Ali Herod Antipa govorio je u slijepom strahu svojem sam sebi:

»Mrtav je Ivan, ali onaj Isus, o kojem sada neprestano slušam, još je opasniji od proroka!«

A farizeji su šaptali jedan drugomu:

»Sada dolazi red na tesara iz Nazareta, o kojem je svjedočio Ivan i koji zaslužuje još više mržnje, nego njegov preteča!«

I stali su dolaziti tmurni glasovi Mariji i prvi put joj je srce zadrhtalo od straha nad Sinom čovječjim i prvi put joj se ukazala mogućnost, da bi glavi njegovoj mogla zaprijetiti opasnost. A narod se sada još tjesnije skupljao oko Kralja mira, te je Isus jednom umoran rekao učenicima:

»Pođite sa mnom na osamljeno mjesto u pustinju, jer čeznem za časom mira u molitvi!«

I sjede s njima i s Marijom noću u lađu, te se povezoše tamnim jezerom prema istočnoj obali i pođoše smjerom prema Betsaidi - Julii, gdje je vladao tetrarh Filip blažim žezlom nego li Herod.

Ondje u tišini pustinje, gdje je samo vjetar pjevao i jecao i gdje su slobodno polijetale ptice nebeske, vraćao mu se mir i počeo je navješćivati evanđelje. I mnoštvo naroda oko njega raslo je kao trava, te se imenom njegovim napunjao judejski kraj i cijela palestinska zemlja sve do arapskih međa, a oduševljenje je raslo ondje tako snažno, da ga je narod htio odvući u Jerusalem, da ga tamo proglasi kraljem židovskim. Isusa je tako duboko rastužilo, što su ga tako malo shvaćali, te nisu vidjeli, kakvo je bilo njegovo kraljevstvo...

I spremao se otići s učenicima svojim, te su ga vidjeli gdje stoji na vrhu brežuljka moleći se u sumraku s Marijom, majkom svojom, a onda je otišao s njom u tamnomodru noć, kao što mjesec zapadne... A rano ujutro pozvao je učenike svoje, i dadoše se svi na put u fenički kraj, gdje su vladali bogati gradovi Tir i Sidon. Onamo je otišao Isus, da navješćuje blagu vijest i onima, koji nisu bili sinovi Abrahamovi.

I svijetla stopa njegova sjala se svuda i činio je čudesa i znakove, a melem ljubavi kapao je u srce sviju. I došao je opet natrag k modrom Genezaretskom jezeru, koje je tako silno ljubio, te je ondje naučavao i tražio je sunčanu samoću u Cezareji

i svuda je budio odjek Božji. I bio je sada napokon tako shvaćan, da je Petar jednom pao pred njim u prah i kliknuo:

»Ti si Krist, sin Boga živoga!...«

XII.

Sve se više približavalo ono doba, kada je Isus htio krv svoju svetu dati za žrtvu, te reče jednom učenicima svojim:

»Idem u Jerusalem, da Božji bojujem boj. Suđeno je, da Sin čovječji podnese mnogo muka, da bude zabačen od zakonodavaca i moćnika između svećenstva i progonjen od farizeja, da umre smrću, pa da opet ustane od mrtvih. Prije nego bude sjedio o desnoj strani Božjoj, prije nego uzdigne glavu svoju u slavi, potrebno je, da je svladan spusti i da u poniznosti pije iz potoka pokraj puta...«

Čuvši Marija te riječi, bilo joj je, kao da joj se mač zarinuo u srce, ali je šuteći samo sklopila oči i pritisla drhtave ruke k srcu. No učenici toga nisu mogli vjerovati, jer im je na misli bila samo slava sionskoga kralja, a Petar klikne:

»To se ne će dogoditi! Ne, to se ne može dogoditi tebi, učitelju! Ako ne ćeš, sigurno ti se to ne će dogoditi!«

Na te riječi planuše Kristove oči, kao kad po tamnom nebu pred burom munje stanu da sijevaju, i reče jakim glasom:

»Tornjaj se, Sotono! Ti me kušaš, jer srce tvoje nije prigrlilo ono, što je Božje, nego ono, što je ljudsko...«

Svi zadrhtaše od straha, a Marija položi nježno ruke svoje na ruku sina svoga, koja se bila odbijajući ispružila prema Petru, te slatka ozbiljnost opet zasja iz onog božanskoga lica, koje je bilo na časak bolno uzrujano nad neshvaćanjem ljudskim. I reče Isus učenicima svojim:

»Kada će se oči vaše konačno otvoriti? Zašto ne shvaćate veličinu pokore i veličinu ponizno-

sti? Zar se još možete da rumenite nad poniženjem? Tko se nada mnom i nad riječima mojim rumeni, toga će se jednom stidjeti Sin čovječji, kada dođe u veličanstvu svome i veličanstvu Oca svoga i u sjaju svetih anđela!«

I videći tugu njihovu, sažali mu se nad njima, te opraštajući im njihovu slabost, koja je također bila potekla iz ljubavi njihove prema njemu, reče im:

»Zaista vam kažem, nekoji od vas, koji ovdje stojite pred mojim licem, ne će smrti okusiti, dok ne vide Sina čovječjega u slavi njegovoj i u slavi kraljevstva njegova...«

Iza nekoliko dana pozove Petra, Jakoba i Ivana sa sobom i odvede ih na toplu molitvu na visoku goru, kojoj se na podnožju u suncu zelenila plodna Galileja i otkuda se vidio Libanon, obrastao cedrima, i pustinja žuta na suncu s prugama tamno-smeđih sjena i daleko sjajno modro more iza brda Karmela. Tu se preobrazi Krist pred licem njihovim u pojavu nebesku i zasjeni ih, jer je bio sjajniji od sunca i od nebesa u svom bijelom blještavom ruhu. I sjene Mojsije i Ilije bile su s njim i uzdizao se između njih u slavi nad zemljom. I glas, na koji padoše učenici na lica svoja, čuo se iz oblaka, načinjena iz sjajnih zraka, govoreći:

»Ovo je Sin moj ljubazni...«

I bilo im je, kao da ih je svladala Smrt: svijest im je ugasnula, te se ne vratiše učenici k životu prije, dok opet nije Krist pristupio k njima i rekao im:

»Ustanite!«

Tako ga dakle vidješe u slavi njegovoj, o kojoj im je govorio...

Marija nije bila na toj gori, a nije joj bilo ni potrebno vidjeti Krista onako, kako su ga oni vidjeli, da uzvjeruju. Marija je znala, tko je Isus bio, te nije ni mogla sumnjati, kad je po Bogu izašao iz nje. Ali duša njezina i ljubav njena bila je jako usko spojena sa Sinom čovječjim, da je,

sve onako daleko od gore, u duši svojoj ipak osjetila nadzemaljsko preobraženje njegovo, premda joj se to preobraženje nije ukazalo ni u snu ni na javi, pa kada se Isus vratio s učenicima k njoj, vidjela je još sjaj njegov nebeski na čelu i u očima njegovim i odsjev toga sjaja na licima trojice učenika, koji su bili izabrani za takvu sreću.

Što je Marija znala od početka, što su sada ispovijedali učenici oduševljeni i zahvaćeni duhom istine, to je sada imao saznati cijeli svijet: da je Isus Sin Boga živoga. I pođe dakle Isus u Jerusalem na veliku borbu za Kraljevstvo te u hramu, koji je bio središte svega Izraela, pred licem naroda, zakonodavaca i najvišega svećenstva proglasi svečano u uzvišenoj poniznosti, da je on obećani Mesija i Sin samoga Boga. A znao je Krist, da je to prvi korak do smrti njegove, velike žrtve. Neizmjerni bijes neprijatelja njegovih i protivnika istine najavio je to i onima, koji dosad nisu slutili, što prijeti Spasitelju naroda.

Njegovo vrijeme još nije bilo došlo, te je ostavio taj grad, koji je uvijek kamenovao svoje proroke, i otišao je opet u mir i samoću, gdje su pjevale male ptice i blagi vjetrovi i hitri valovi Jordana, gdje su brežuljci stajali obasjani suncem i obrasli poljskim ljiljanima, gdje su pustinje šutjele, a beskonačni se horizonti rumenjeli jutarnjom zorom i plivali u zlatu slavnih zapada. Ondje je opet učio narod, ondje je opet činio čudesa i kapao rosu velikih utjeha u ranjena srca. I pojačan vraćao se iznova u buku neprijatelja u sam Jerusalem, a onda ga opet čežnja vukla u pustinju, gdje ga je nekada krstio Ivan, te se odande uputio u Betaniju, da uskrisi Lazara. A to najveće između njegovih nadčovječjih djela tako je uzbudilo sav narod i tako pobunilo bijesno mnoštvo njegovih neprijatelja, da je bilo sudbonosno za njegov život.

Sanhedrin se potresao u Jerusalemu kao od čudne groznice i slijepe mržnje, a i podli je strah

obuzeo knezove svećeničke, te su u odvratnoj ljubomornosti svojoj govorili:

»Taj čovjek ima moć, koja budi udivljenje! Nema kraja čudesima njegovim! Tu treba nešto učiniti. Ako ga pustimo, osvojit će sva srca, sve duše i duhove i sav će narod pristati uza nj. Što bi onda nama ostalo?«

A jedan glas, oslabljen od straha, doda:

»A Rimljani će se oboriti na nas i ne će vjerovati u našu odanost prema caru i osvojit će grad naš i iskorijenit će nas!«

Nato glava Sanhedrina, veliki svećenik, koji se zvao Kaifa, ustane sav blijed i reče s blijedim oštrim smiješkom:

»Neka umre! Odlučeno je!«

Glas mu je zvučio kao siktanje zmije. I opet sjede Kaifa i ogrne se u svoj grimizni plašt kao u crveni plamen pakla. I zavlada grobna tišina, ali sve su glave klimale, da odobravaju tu ubojničku odluku, i u bijednim srcima tih knezova svećeničkih odzvanjala je jeka riječi: »Neka umre!..«

U to vrijeme, bilo je to u proljeće i približavala se Pasha, stupao je Isus po polju, koje je slatko snivalo, te reče učenicima svojim:

»Poći ćemo u Jerusalem.«

A oni upitaše:

»Da proslavimo blagdane?«

A on im odgovori s tužnim smiješkom:

»Približuje se čas, kada će se ispuniti, što je pisano o Sinu čovječjem.«

I taj im njegov smiješak pade poput sjene na srca i svi ušutješe.

Tako je Krist pošao na posljednji put, i tada je Marija ronila posljednje suze radosnice. Otada joj ne ostadoše nego suze najveće žalosti pod suncem. Posljednje suze njene svete radosti vidio si ti, Jerihone, grade veselja, koji ležiš u krilu vrtova, što odišu najplemenitijom ljepotom mirisa, vrtova, što šire hladovinu bezbrojnih divljih potoka, ti si ih, Jerihone, vidio teći, one suze radosne Djevice

Marije, kada je Sin njezin bio u triumfalnoj slavi primljen u paominim gajevima tvojim i u sunčanim ulicama tvojim, koje je ispunio sav narod tvoj.

A zatim su suze radosne Djevice tekle još i u Betaniji, gdje se Isus zaustavio, prije nego što je ušao u Jerusalem. Tu su ga u Betaniji u kući uskrsnuloga Lazara pozdravili prijatelji njegovi s tako bratskom ljubavlju i s poštovanjem, koje je tako jasno govorilo o razumijevanju njegova božanskoga poslanja, te sa tako neograničenom zahvalnošću za svu njegovu ljubav, da je u božanskim očima njegovim zasjala rosa dubokoga ganuća, te je cjelov mira utisnuo svima na usne, koje su drhtale od ljubavi. A Gospodin je znao, da je to bio cjelov rastanka...

A pred večer pozvaše ga u kuću usred vrtova, gdje je u sjajnoj dvorani bila pripravljena gozba. Pa kada je tu Isus ležao u počivaljci kod stola, uđe Marija iz Magdale poput krasnoga sna u svojoj dugoj odjeći iz gruboga platna, na koje su padale njene plave kose, poput krasnoga sna s onim blijedim licem te svetim ganućem i s očima, kojih se zvjezdani sjaj utapao u njenim pokajničkim suzama. A imala je posudu iz alabastra u svojim rukama, punu mirisa od najskupocjenijega narda, te je to izlila Kristu na glavu i na noge, koje je zatim obrisala svojim plavim kosama. I cijela se kuća napunila tim mirisom. A mnogi su od nazočnih odmah stali rogoboriti te su tiho među sobom govorili ovako:

»Čemu to rasipanje? Zar nisu tim siromasi prikraćeni?«

A Marija iz Magdale sklopi plašljive oči svoje i — pobojala se, da će je možda i Isus prekoriti. Ali on se nasmiješi u uzvišenosti svojoj kao noćno nebo u svojoj zvjezdanoj poplavi te reče:

»Zašto ražalošćujete Mariju govorom svojim? Dobro je djelo učinila nada mnom. Siromahe ćete uvijek imati uza se, a mene ne ćete. Kažem vam,

da je tijelo moje pomazala za pogreb. Zaista vam kažem: gdjegod se na svijetu bude govorilo o poslanju mojem i o ovoj blagoj vijesti, koju sam širio, ondje će se uvijek govoriti i o tom, što je ova učinila na moj spomen!«

»Učitelju!« klikne nato Marija iz Magdale te plačući od sreće, što ju je pohvalio, pade na lice svoje u skrušenoj poniznosti.

Za vrijeme toga razgovora izgubio se Juda, da ode k neprijateljima njegovim i da ga izda. A drugi su bili veoma rastuženi, što je govorio o svom pogrebu, te su tužno šutjeli i mnogome je između njih srce bolno krvarilo... Tako su se razišli, tako je gozba bila završena...

Bila je divna, modra noć, obasjana bijelim mjesecom i drhtala je od proljetne sanjive miline. Na osamljenoj uzvisini iza grada molio se Isus i duša je njegova bila tužna, do smrti žalosna, jer je znao, da je izdajnički Judin poljubac već čekao u tami... Kad se pomolio, stao je silaziti tiho s brežuljka, a kada se približio paomi, koja je stajala sama kraj puta, izađe iz sjene njene bijela, visoka i sveta pojava: Marija je bila izašla iz grada za Kristom te mu je sada stajala licem u lice bez riječi. Tako su gledali šuteći jedno u drugo i držeći se zatim za ruku zagledali su se šuteći u modru noć i u daljinu, koja se gubila u maglenoj polutami. Nad njima je stajao mjesec, a dolje je snivala zemlja proljetni san. Glava je njena k onula na njegove grudi, i gledajući u tužne njegove oči šapne Marija bolno:

»Sine moj!«

A Isus privine k srcu dragu glavu tu i reče tiho:

»O majko moja uzvišena, čista kao svijetlo nadzemaljsko! Hvala ti za svu neizmjernu ljubav tvoju, majko slatka, svetice među ženama!«

Marija je sva drhtala, a usne joj šaptahu:

»Ti govoriš kao pred rastankom, sine moj...«

I sve čvršće stiskala je ruke njegove u svojima. A Isus odgovori svečano:

»Amen, amen velim ti, ne padne li zrno u zemlju i ne umre li, ostaje jalovo, a umre li, obilan je njegov rod i mnogo nosi plodova...«

I stajali su tiho, oboje zadubeno u svoje duboke misli. Neizreciva ljubav i bez dna duboki osjećaji obuzeše biće njeno, a njegova je duša bila ispunjena onom žrtvom, koju je prinosio za spas svijeta, te ga je čežnja za tom žrtvom svega opajala poput mirisa, što ispunja svetište... I stupali su tako polagano s vrha Isus i Marija, a kada su bili na podnožju humka, zaustaviše se već blizu grada. I opet položi Marija svetu glavu svoju na grudi Isusove, kao da želi otpočinuti, te zagledavši se sa slatkobolnim smiješkom u njegove oči progovori opet tiho zatvarajući pri tom napola oči kao dijete, kad je umorno, te mu reče:

»Oprosti mi, sine moj! Ja dugo nisam mogla posve shvatiti... Priprosta sam i nejasan mi je bio zadatak tvoj. Vidjevala sam te u svojim snovima kao kralja s krunom i u grimizu, kako sjediš na prijestolju i sudiš narodima. Tako su oči moje bile zaslijepljene kao i u drugih ljudi. Tek kasnije stala sam jasno shvaćati tvoje kraljevstvo, kao što i žrtvu tvoju sada potpuno razumijem. Sada shvaćam sve i podvrgavam se tomu, kao što sam se podvrgnula, kada mi je anđeo navijestio dolazak tvoj, sine moj. Srce je moje već svladalo veliku borbu. Premda mi se lomi, ne rogoborim. Kralju moj, Mesijo svijeta, idi, idi, kuda te Bog vodi! Jaka sam! Službenica sam Božja, pa neka bude sve po njegovoj volji...«

I uhvatila mu rukama lice blagosiljajući ga te je zatim dugo gledala gore prema nebu, onako divnome u onoj tamnoj modrini i u mjesečevu sjaju, te s neizrecivo nježnim smiješkom, svojom svetom bolju, koja se doimala do plača, prošapće tiho, tiho, tiho:

»Ti mi ga uzimaš, Bože! Hvala ti... moja je slatka sreća trajala trideset i tri godine!«

I opet su jedno drugo vodili za ruke bez riječi i ušli u grad i u kuću, gdje su oboje svako za se probdjeli u razmatranju i molitvi, dok rana zora nije sa vrata istoka prosula svoj ružičasti sjaj na vrhove gora...

I došao je čas rastanka. Isus je pošao s učenicima svojim iz Betanije, da dovrši zadatak svoj, a majka je njegova sa ženama imala poslije poći za njim na put. I izađoše svi kroz vrata grada, da isprate Isusa. Pod stabaljem, koje je šumilo, zaustaviše se Isus i Marija, da se oproste jedno od drugoga, a svete žene išle su s učenicima naprijed, da ih ostave same, jer su osjećali, da Isus želi sam biti sa svojom majkom.

Marija podigne polako oči svoje pune suza, kojima nije dala da teku, i nasmiješi se bolno. A Isusa obuzme neizmjerna tuga, te reče:

»O majko žalosna! Koliko ćeš sa mnom pretrpjeti! Mač će probosti srce tvoje! Otac nebeski neka ti da snage, jer još nikada nije nijedna žena trpjela, kako ćeš trpjeti ti!«

Sva blijeda kao smrt odgovori Marija:

»Što znači moje trpljenje? Nego tvoje me sada napunja grozom!«

I prihvati ga za ruku naglo kao u vrućici i klikne:

»Kada ti je već suđeno, da umreš, umri barem brzo, čudom!«

On je pogleda sanjarski i reče polagano:

»Umrijet ću smrću vrlo bolnom...«

»Pa onda umri, Kralju mira, barem bez sramotnoga poniženja!« klekne ona u prah.

Ali on je podigne i reče:

»Još nije bilo sramotnije smrti, nego što će biti moja!«

A Marija zavapi:

»Zapovjedi barem noći, da te sakrije i da zastre muke tvoje!«

»Majko,« odvrati on, »bijeli će dan sjati nad poniženjem mojim!«

»Zemlja je podnožje Oca tvoga, pa neka te ona prekrije!« molila je Marija.

A sin joj reče:

»Između neba i zemlje visjet ću na križu pred očima prijatelja i neprijatelja svojih.«

Marija zalama rukama:

»Kao zločinca će te dakle pribiti na križ?«

»Da,« odgovori Isus, »kao zločinca, a s obje će mi strane dati po jednoga zločinca za susjeda...«

»Budi barem onda zastrt ovojem!« sva će slaba napola kao u besvijesti Marija.

Tužno je glasio njegov odgovor:

»Go ću biti, majko, na veliku sramotu!«

Marija ušuti te je jedva disala. Ali onda sabere svu svoju snagu i baci se pred Gospodinom na koljena zavapivši:

»Bog traži žrtvu tvoju i treba poslušati. Ali gle, ti si mlad, tako mlad! Moli Boga, da odgodi čas! Kada već moraš umrijeti, ne umri još sada! Imaj smilovanja nad sobom. Čekaj, dok ne dođe starost!«

»Ne mogu!« reče Isus sanjarski i tužno. »Moram umrijeti u cvijetu mladosti...«

Marija je opet stajala na nogama i šutjela opirući se o stablo, a glava joj je padala na grudi.

»Zar ću vidjeti krv tvoju teći?« upita gledajući nekamo u prazninu gotovo bez svijesti.

»Majko,« Isus će, »bit ću mučen, bičevan, od glave ću do pete biti obasut toplom vlastitom krvlju!...«

Marija pritisne ruke k srcu, ne reče ništa, ali njezin bolni je pogled jasno govorio: »Tako će dakle srce moje biti mučeno?« A Isus reče svečano:

»Izvršit će se samo ono, što je pisano!«

Uzdah se ote iz njegovih prsiju, kada je vidio, kako je problijedjela u licu. Marija se onesvijesti, a Isus je zadrži rukama, da ne padne...

Uto dotrčaše apostoli i svete žene natrag u pomoć. No Marija otvori oči svoje i sve slabosti

njene u času nestade. Slatka u svojoj strpljivosti i divna u svojoj veličini gledala je oko sebe, kao da se probudila iz teškoga sna. Dugi pogled njezin zape joj na Isusovu licu te bez riječi podiže ruke i blagosiljajući položila mu ih na glavu, koju je bio nagnuo. I opet su jedno drugom gledali u oči, dok mu Marija nije mahnula rukom...

A Isus reče:

»S tobom ću, majko, sutra u duhu slaviti uskrsnu večeru. Sve dosad sam dijelio kruh i vino duše svoje, a sada ću dati krv svoju i tijelo svoje...«

Zatim se okrene k apostolima svojim i reče im:

»Sve ću tako dati, što imam, i sve, što jesam...«

A oni su se mirno smiješili, jer ga nisu razumjeli, te su mislili, da govori o uskrsnom janjetu. Ali Marija ga je razumjela. No na očima joj se ne ukaza nijedna suza. Tajanstveni mir ispunjao joj je dušu... Bez riječi opet podiže ruke, kao da blagosilja, te je gledala za sinom, kako odlazi s apostolima...

Uto je već bio iščeznuo u daljini iza brežuljka. Marija je stajala kao kameni kip s podignutim rukama na blagoslov. A kada joj je nestao sin s vidika, padoše joj ruke i glava te je svete žene odvedoše.

Tako se od Isusa oprostila Marija.

XIII.

U četvrtak prije Uskrsa bila je Marija već na večer u Jerusalemu u kući, gdje je Isus u gornjem spratu imao sa svojim apostolima proslaviti posljednju večeru. Umorna od dojmova i puta legla je Marija na postelju, koju su joj prijatelji bili pripravili, i sladak, spokojan san spustio se doskora na vjeđe blagih očiju.

Uto je bio izišao mjesec te je polio grad sjajem svojim, a Krist i njegovi učenici posjedaše oko stola k posljednjoj večeri. Učenici su bili dobre volje

ne sluteći, da se Gospodin rastaje od njih. Ali na Spasiteljevu se licu vidjela koprena sanjive tuge kao sjena oblaka na proljetnoj sunčanoj njivi. I reče Isus tužno:

»Ne ću više blagdane ove slaviti s vama, dok ih ne budem slavio u domu Oca svoga, u Kraljevstvu svome...«

Tužno i začuđeno pogledaše jedan u drugoga, a Isus će još tužnije:

»Jedan će me između vas izdati!«

Veliko je bilo njihovo zaprepaštenje i svi upitaše:

»Jesam li to ja?«

I Juda je imao toliko drske smjelosti te je upitao s ostalima:

»Jesam li to možda ja?

Pronicavi se pogled Kristov zaustavi na licu njegovu, i progovori Gospodin tiho:

»Ti to kaza, jest, ti si to!«

A Juda se samo smrknuo i nije satrven pao do nogu Kristovih. Sotona je držao dušu njegovu i nije ju puštao...

Isus uze hljeb i blagoslovi ga i prelomi i stane ga dijeliti apostolima svojim govoreći:

»Ovo je tijelo moje, koje ću za vas dati.«

I uze kalež s vinom i dade im ga i reče:

»Pijte, ovo je krv moja, koja će se proliti za vas, da opere grijehe vaše...«

U tom velikom času, kada je Isus, vječni svećenik i ujedno vječna žrtva, ustanovio najvišu i najuzvišeniju tajnu duha, zadrhtala je cijela zemlja od radosti, a prostor se svemira napunio šaptom anđela, koji se nisu usuđivali glasno klicati, da je Stvoritelj svijeta i rajski Kralj mira tijelo svoje pretvorio u hranu duše, da je srce ljudsko nahranio kruhom života. A u tom času, kada su apostoli ležali na licu kao poništeni od veličanstvenosti velikoga časa, na postelji je neprestano spavala Marija. No neizrecivom, nerazjašnjivom tajnom se dogodilo, da se duša njena u prilici svetoga

tijela njezina, obavitoga kao u koprenu iz zvjezdanih zraka, uznijela poput sjajne sjene k posljednjoj večeri Gospodnjoj te je tu sjala kao odsjev osvita i klečala pred Isusom, koji je sav promijenjen u nadzemaljskom zanosu i sam izgledao kao sjena, što sja rajskim sjajem.

Bio je poput prozirne bjeline i činilo se, da se rasiplje svijetlo sjajnije od svakoga svijetla, a to je svijetlo bila ljubav njegova neizmjerna, koja je poplavila cijelu zemlju i cijelo nebo... A u duhu je Krist i Mariji davao kruha i vina, svoju krv, svoje tijelo, kao svećenik i žrtva u jednoj osobi...

A duša je Marijina do neba klicala i smirivši se opet se tiho vratila u ono tijelo svoje, koje je spavalo. Bio je to san, koji je poput rose krijepio pred velikim mukama, bio je neizmjerno dobročinstvo Božje, jer sada ne vidješe oči njene, što se događalo u groznoj onoj noći, naoko tako svečanoj, tako tihoj, obasjanoj mjesečevim srebrom. Marija nije znala, kako je Juda izašao u noć, da izda Gospodina, nije vidjela smrtnu muku sina svoga na Maslinskoj gori, nije vidjela, kako je žalostan do smrti, obliven krvavim znojem po čelu, nije vidjela vječnu sramotu ljudsku, Judin svetogrdni i izdajnički poljubac i kako uhvatiše Isusa... I spavala je slatko, dok su Isusa vodili u kuću Kaifinu... Nije vidjela upaljenu vatru, koja je bacala krasan odsjev na zbor sudaca, što su se nabrzo sastali pod svodovljem, nije čula jetkih pitanja onih prokletih sudaca ni tihoga odgovora puna veličanstva, što im ga je davao Sin čovječji. Nije vidjela na vijeke proklete ruke podloga roba, koja je, da se ulaska gospodarima svojim, udarila Krista u obraz. Nije vidjela Kaife, koji je ustao i zavikao: »Jesi li ti Krist, sin Božji? Odgovori, zaklinjem te Bogom živim!« I nije čula velikoga jednostavnoga, nada sve uzvišenoga odgovora: »Jesam! I vidjet ćeš Sina čovječjega, kako sjedi o desnu Bogu, i doći će na oblacima nebeskim...« I nije Marija vidjela svećenika, kako je razderao haljinu

ISUS SE POSLIJE USKRSNUĆA UKAZUJE MARIJI MAGDALENI
Naslikao Giotto

SILAZ DUHA SVETOGA
Naslikao Ljudevit Seitz

svoju i kliknuo: »Jeste li čuli? Huli na Boga!« I nije čula divlje derače svjedoka, sudaca, mnoštvo: »Kriv je smrti!« I nije vidjela, kako su po njemu pljuvali i kako su ga pogrđivali. Nije vidjela ni boli Kristove, kada ga se Petar, apostol njegov, poput kukavice u sramotnome strahu tri puta odrekao...

No još prije, nego što je Petar zatajio učitelja svoga, bio je Ivan sav izvan sebe od žalosti istrčao iz Kaifine kuće i pojurio kroz prazne ulice u tihi stan, gdje je Marija spavala, te je udarajući na vrata i plačem svojim uzbunio cijelu kuću i probudio Mariju. I pade joj pred noge, kada je sva uplašena izašla iz sobe, i povikne očajno:

»Razderi haljinu svoju i plači i zazivaj Boga, da ima smilovanja!«

I uz divlji plač ispripovjedi sve, što se užasno događalo one noći. Marija ne reče ni riječi, nego ode u svoju sobu i izađe za čas opet ogrnuta u guste koprene.

»Vodi me k njemu!« reče tiho Ivanu.

Ivan se sabere i potisne očaj svoj, a mati Isusova podupre se o ruku njegovu, te tako izađoše iz kuće.

Povorka svetih žena išla je s njima. Sve su bile pod koprenom i šutjele, kao i Marija sama. Tako su išli tihim ulicama obasutima bijelim mjesečevim sjajem poput povorke tajanstvenih prekogrobnih sjena. No uto je opet nastalo neko komešanje po trgovima. Mnogi su se vraćali iz kuće prokletstva, iz Kaifine kuće, i svete su žene čule njihov razgovor i glasno zaplakale. A mnogi su, koji su se tako vraćali sa suda, naslućivali, tko je ta visoka žena, koja se podupirala o ruku apostola, tužnoga do smrti, i svladani takvom žalošću klecali su na zemlju i pružali ruke i podizali glasove, te su se kroz jecaj svetih žena čuli povici onih, što su klečali:

»O majko prenesretna, žalosna! Presveta u svojoj velikoj boli! O najnesretnija, ti, među ženama!«

No Marija nije ništa odgovarala te je pognute glave polako stupala dalje, dalje kroz mjesečevu noć, kao u magli, kao u teškome snu...

Kada je došla do Kaifine kuće, stala je teturati i naslonila čelo na zatvorena vrata. Tako su tu svi stali šuteći, ali samo kratak čas. Uto se oglasiše teški udarci čekića u drvo, i kad svi nehotice obratiše pogled prema onoj strani, odakle su dopirali udarci, ugledaše, kako tesari zabijaju križ... Marija zadršće: bilo joj je, kao da joj svaki udarac prodire do srca. Koprena, koja ju je obavijala od glave do nogu, tresla se kao na vjetru, ali ispod njenih nabora nije izlazio ni uzdah...

Uto zakukuriče negdje pijetao, a vrata se Kaifine kuće otvoriše i na njih izleti žurno čovjek, kao da bježi, a plakao je glasno. Bio je to Petar. Spazivši Mariju prepozna je, a ona pruži ruke prema njemu, kao da ga želi nešto pitati. No zvuk glasa njena iščezne pod koprenom, a Petar poviče:

»Sveta majko, ne dotiči se mene, prokletnika na vijeke! Jao, jao, tri puta jao meni! Jer tri puta sam ga zatajio!...«

I čupao je sebi vlasi s glave te kao lud poleti u najgušće sjene i pobježe u divljem trku. Marija zalama rukama, ali ne reče ni riječi. Gledala je za Petrom i kroz koprenu se vidio njezin pogled pun bola i njeno smrtno bljedilo. Ona primi Ivana čvrsto za ruku, i Ivan je povede u dvorište Kaifine kuće.

Ondje je bila polutama, te su se razaznavali obrisi rimskih vojnika, koji su napola spavali poduprijevši se o zidove. Oganj je usred dvorišta dogorijevao, a oko njega je stajalo mnogo bešćutnih radoznalaca u pustom razgovoru. A jedna je stijena bila obasjana mjesečinom, izgledala je, kao da je blijeda u onoj polutami dvorišta, a usred zida bila su tamna vrata. Onamo povede Ivan Mariju. I reče joj tiho:

»Ovdje je njegova tamnica!...«

Marija pade na koljena, podigne ruke prema vratima i dotakne se zatim čelom praga, preko kojega je bio prešao Isus. Ali nije više imala snage da glavu opet podigne. Ležala je svom svojom težinom kao u besvijesti na licu. Svete su žene klečale oko nje i plakale tiho.

To pobudi radoznalost onih, što su zjake lovili kraj vatre. Sve se ono mnoštvo prib iži, lica su im bila puna bešćutnosti, a poneka i sa porugljivim smiješkom. I javiše se grubi glasovi:

»Tko je ta žena, što tu tuguje? Kako se usuđuje oplakivati osuđenoga zločinca?«

I drska ruka povuče za koprenu svete Djevice tako, da se ona bila svukla, i surovi glas poviče kroz tišinu:

»Tako mi Boga živoga! Ovo je možda majka Galilejčeva!«

A odmah nato nasta vika:

»Ženo, govori, jesi li njegova majka?«

Nato ustane Marija, kao kada mjesec izlazi, te se okrene k njima i reče stojeći na pragu:

»Da, jesam!«

Mjesec je obasjavao njenu svetu bljedoću, i gle, bujne njene kose, s kojih je bila pala strgnuta koprena, bile su od gorkih časova pobijeljele, te je u žalosti svojoj bila tako uzvišena i ta je uzvišenost i duhovna ljepota obasjala tako neizrecivim sjajem zemaljsku njezinu pojavu, da je cijelo ono mnoštvo ustukn uloza tri koraka, te umuknuše svi, kao da se skameniše, a oni, koji su joj se bili narugali, nagnuše u bijeg kao nečiste sile pred bljeskom Božjeg anđela, a mnogi se, sve dosad bešćutni, baciše na lice te zajecaše i kliknuše:

»Oprosti nam! Bili smo u bludnji! Ali sada vjerujemo u sina tvojega!«

A Marija se u boli smirena nasmiješi... Magdalena joj podigne koprenu, koja je bila pala na zemlju, i umota u nju opet svetu Majku kao u maglicu... I dvorište se stalo ispražnjivati. Polako stadoše odlaziti svi, samo Marija osta na pragu

tamnice, a iza nje Ivan i oko nje su klečale svete žene...Obrisi rimskih plaćenika vojnika postajali su u sjeni sve tamniji...

Noć je blijedjela, zora se počela smiješiti, a ptice su se nebeske stale buditi, te se slatki cvrkut širio kroz tišinu. Uto dođe tamničar i odgurnuvši Mariju od praga otvori vrata tamnice. Sunce je bilo izašlo te je prva njegova zraka pala u tamu zatvora na čelo Kristovo. I podiže Sin čovječji zaklopljene oči i ugleda slatko svijetlo i ujedno majku svoju. I preko žalosti njegove zasja smiješak slađi od mladoga sunca, koje se rađalo, da sja nad njegovom velikom žrtvom danas. Zora ga je polila zlatom, kao da ga je odjenula u kraljevski plašt, a do nogu njegovih pretvori sunce prah u sjaj, te se činilo, kao da ovaj posljednji dan, koji je eto nastajao, sam sebe prostire po zemlji u poniznosti poput zlatom protkanoga saga, da po njem stupa Gospodin, i kao da se baca do nogu njegovih sav žalostan, što mu je morao svijetliti kao pogrebno svijetlo. Gospodin je pozdravljao Božji dan i u slatkom smiješku njegovu bilo je oproštenje svima i svakomu...

Marija nije plakala. Podigla je koprenu, da vidi njezino blijedo, slatko lice i njezin pogled pun najvećeg odricanja. A kad su ga zatim plaćenici vojnici vodili kraj nje, podigla je ruke i usne joj šapnuše:

»Budi blagosloven!«

A Isus se nasmiješi onako blijed, kakav je bio, i reče:

»Tako govoriš sa mnom posljednji put, majko ljubljena!«

A ona će:

»Znam, da ću se s tobom opet sastati u slavi. Neka bude volja Gospodina Boga moga. Primila sam najveću sreću iz ruku njegovih, pa i bol svoju iz njih primam... Službenica sam njegova...« Naklonila je glavu, a onda je opet podiže i reče:

»Doći ću za tobom, kad Bog bude htio. Čuj molbu moju. Kad dođe vrijeme, da se želja moja, biti opet s tobom, ispuni, javi mi to, sine moj, da se uzmognem veseliti tom ponovnom sastanku! Tako će slatka biti smrt u tvojoj svetoj, premiloj nazočnosti...«

A Krist je pogleda ozbiljno i odvrati:

»Kućo, u kojoj je stanovao Bog živi, majko preblažena, kraljice svetaca i blagoslovena među ženama, anđeli će se moji brinuti za te sve do posljednjega časa tvoga. I vidjet ćeš me prije svoje smrti, jer ću doći s anđelima i arkanđelima po dušu tvoju, da je odvedem onamo, gdje nema više rastanka ni bola!«

Tako je govorio Isus. Odvedoše ga i otjeraše Mariju, a ona, gurnuta opet u svoju bol, izađe polagano s Ivanom iz dvorišta.

Mnoštvo naroda je bučeći grnulo pred Pilatovu kuću. I majka se Isusova sa svetim ženama pomiješala u tu ogromnu struju ljudstva, te je neprepoznata pod gustom koprenom stala s ostalima pod pročeljem palače, odakle je vidjela kroz otvoreno stupovlje u sudačku dvoranu, gdje je na prijestolju sjedio Pilat, i vidjela je, kako su preda nj doveli njena Isusa. I gle, čim je Sin čovječji ušao u sudačku dvoranu, pokloniše se zastave i zlatni rimski orlovi na stjegovima pred tihim veličanstvom njegovim. I nasta golema vika Židova i poviknuše poglavari svećenički pred prijestoljem Pilatovim:

»Tvoji su zastavnici u dogovoru s ovim zlosinom te naklanjaju pred njim orlove kao pred kraljem!«

Sav u čudu upita Pilat zastavnike:

»Zašto ste to učinili?«

A oni mu odgovoriše:

»Nitko od nas nije maknuo stjegovima, same se nakloniše zastave!«

Ali veliki svećenik sav crven od bijesa dovikne:

»Lažu, gospodaru! Izaberi između naših jake ljude i daj im zastave i simbole svoje u ruke, pa ćeš vidjeti, da se ni maknuti ne će.«

Pilat pristade. Odvedoše Isusa, a dvanaest muževa židovskih uze u ruke carske znakove te se poredaše oko prijestolja, a Pilat dade znak, da opet dovedu Isusa pred njegov sud. I uđe Gospodin opet. Čim se približio prijestolju, nakloniše se opet stjegovi, i to još niže nego prije, i uzalud su oni muževi židovski svim silama nastojali da ih zadrže. I mrtva je tišina zavladala u dvorani i na trgu, a Pilat je sjedio sav blijed na prijestolju.

Uto uđe glasnik žene njegove te mu reče:

»Poručuje ti Prokna, žena tvoja: pazi, da ništa nemaš s pravednikom onim, jer sam noćas mnogo pretrpjela u sanjama zbog njega!«

Pilat je sjedio, kao da se okamenio, a oni, koji su stajali blizu, bili su čuli i govorili dalje čudnu tu poruku, pa kako su oni, kojima su je povjerili, to opet drugima govorili, poruka se Pilatove žene širila sve dalje i dalje čak na trg i došla i do ušiju majke Sina čovječjega. A Marija čuvši to podigne oči, i gle, ugleda na prozoru iznad stupovlja dvorane suda ženu blijedu i krasnu, gdje plače: a to je bila Prokna, žena Pilatova. Suzne oči njene pasle su po licima mnoštva dolje i susrele se s očima svete Djevice. Kao munjom ošinuta sva se stresla Prokna, pružila ruke prema Mariji kao u molitvi, a onda spustila glavu i iščezla s prozora.

A u dvorani se obavljao sud. Sud, koji je osudio jedinoga Pravednika, koji je živio od početka čovječanstva i kakav se ne će roditi do svršetka čovječanstva. Sud ga je usmrtio, ali sebe osudio i svako ljudsko suđenje za sve vijeke...

Krist je bio predan krvnicima, da ga bičuju. Oblak se spustio na oči Majke Isusove. Mnoštvo ju je potisnulo u kut trga. Ondje je došla k sebi od nesvijesti. Kad je otvorila oči, ugledala je Krista. Stajao je pred palačom. Vidjela je, kako trgaju s njega odjeću, kako ga vežu za ruke uza stup. Okrenuo je žalosne oči svoje prema njoj i pogled mu je jasno govorio :« Odvrati svoje lice na drugu stranu! Tvoja muka povećaje muke moje.« Marija je poslušala i svete žene učiniše kao i Ona. Baciše se na zemlju, ali Marija je ostala stajati... Tek tada je prvi put zazviždao bič. Kako je sablasno zujio zrakom! Mariju stade opet ostavljati snaga, ali nije pala. Stajala je poput kipa žalosti, bez života, bijela... Blijede su joj usne drhtale i otvarale se, da puste teške njene uzdahe... Sluh joj nije bio mrtav, čula je tihu onu tužbu, tako slatku i punu neizmjerne boli, koja se Sinu otimala s usana, kao tiho stenjanje bolesnoga djeteta, koje umire, te se miješala sa sablasnim udarcima bičeva... Sad nisu više zviždali bičevi, bilo je tiho... Krist je obliven krvlju svojom pao na zemlju, te baciše na ramena njegova plašt, koji je odmah skroz upio krv njegovu, te se na suncu sjao poput grimiza. Marija je to vidjela i šapnula u sebi:

»Gle plašta njegova kraljevskoga!«

I davno viđenje njeno zasja joj dušom, ono viđenje, koje joj je očaralo maštu, kada je još bio dijete, san onaj o budućem njegovu dostojanstvu kraljevskom u Izraelu i nad svima narodima svijeta. I zajauknula je duboko pod težinom časa, a oči su joj bile uprte u kameni pod, gdje se crvenjela krvava stopa njegova... Ali Marija Magdalena se sabrala, te premda je bila sva satrvena s boli, puzala je na koljenima po kamenu i brisala tragove krvi njegove svojim gustim pramenovima zlatne kose i rosila suzama onaj put, kojim je prošao...

Marija pođe do stupa, gdje je čas prije bio privezan, pa stane pred mlazom svete krvi njegove, u kojoj se kao u zrcalu ogledavalo sunce. Zar je tu svetu krv njegovu imao da upije taj niski prah? Htjela je da se sagne k zemlji, ali uto stade visoka pojava rimske žene pred njom. Srebrom protkana

koprena sakrivala joj je lice, a iz njenih nabora odsijevala je njena ponosna ljepota. Ali sada je bila blijeda i ponos je njen bio tugom ublažen. Ta žena klekne pred Mariju i obujmi joj koljena, poljubi rub haljine njene i šapne:

»Uzvišena! Tvoja je žalost poput svetog ulja, kojim si pomazana za kraljicu. Imaj smilovanja s onima, koji su u grijehu i koji su krivi... Hoćeš li da osušiš krv njegovu?...«

I strgne u tren svoju srebrom protkanu mirisnu koprenu i pruži je Mariji. Uto su se bile i svete žene približile i stale da suše dragocjenu krv Spasiteljevu s kamena koprenom, koja je dana Mariji. Ali rimske je žene nestalo... Bila je to Prokna, žena Pilatova.

Svega, što se zatim zbivalo, bila je sebi svijesna Marija samo kroz nesvjesticu, koja ju je hvatala, kada joj je bol srca bila tolika, da joj je potamnila oblacima duh izmučen od udaraca. A jasno je Marija osjetila užasnu zbilju opet istom tada, kada je stajala na Golgoti, gdje je između zemlje i neba visoko na križu visio Sin čovječji. I prvi put su usne njene opet mogle da šapću, te je u boli duše svoje i u navali najtoplije ljubavi Marija rekla tiho:

»Zdravo, glavo blagoslovena, užasnim trnjem ovjenčana i izranjena! Zdravo, glavo nagnuta, iskrvavljena, blijeda i pogrđena zlobom bezbožnom! Ti sveti cvijete neba! Kako si se spustila nad raspaljenom ljudskom mržnjom! Budi pozdravljena, vječna žrtvo! O vi ruke, probite čavlima, budite proslavljene! Spasenje rosi iz vas na grešni svijet!«

Tako je govorila Marija, a suhe su joj oči gorile poput ognja, nijedna vlažna suza nije joj pružila olakšanja. Pogled joj je bio uprt gore. Uto doleti mala ptičica pa stade kružiti nad križen tužno pjevajući kao u žalosti, a onda najednom sjede Gospodu na ruku te htjede svom silom slabim kljunićem svojim istrgnuti čavao iz križa.

Uzalud se očajno s njim borila neprestano tužno cvileći, te su joj sva mala prsa bila pocrvenjela krvlju, što je tekla Kristu iz ruke... A Krist obrati milosrdne oči svoje prema ptičici i smiješak njegov pun ljubavi i nadzemaljske dobrote bio je nagrada ptičici za trud i dobru volju, i Krist je blagoslovi. Nato zapjeva ptičica otegnuto, tužno, a ipak kličući te poleti sve više i više, te se iz modre visine pjev njezin razlijegao poput šuma slatkih nježnih uzdisaja. Videći Marija sve to od ganuća zaplače, te je tako oganj, koji joj je palio oči, bio ublažen... I sva ganuta tako približi se još više križu. I reče Krist majci svojoj videći Ivana kraj nje:

»Ženo, evo ti sina!«

A Ivanu reče:

»Evo ti majke!«

Marija spusti glavu na rame Ivanovo, a učenik Isusov prikrije sebi rukama lice i suze mu potekoše kroz prste poput kiše....

I dođe čas, radi kojega je Krist došao na svijet, i javi se glas njegov, glas, koji je javljao, da je svršeno:

»Oče, u ruke tvoje vraćam duh svoj!...«

I bilo je svršeno. Sunce je potamnjelo i potamnje'a je Mariji svijest, te je ležala na zemlji kao gluhi kamen, kamen na dnu najdubljega bola, što ga je ikada itko osjetio na zemlji...

Na Golgoti je bilo pusto... Skinuli su tijelo Kristovo i položili ga u krilo Mariji, koja se iznova probudila na život. Bila je tišina, tišina, ah tako mrtva tišina!... Nije drhtnuo vjetrić, nije drhtnula Marija usnama. Samo oči su njene bile, kao da se pretvoriše u stup, te su vapile k nebu: »Ima li bola većega, nego što je bol moj?«... I apostoli i svete žene klečali su podalje unaokolo, a u sumračju su sletjeli i anđeli, te su stali podalje i gledali u Majku i Sina, u ono smrtno bljedilo i dašak, koji se, gle, dizao, raznosio je po cijeloj zemlji prigušene i tihe glasove njihove, koji su govorili:

»Budi pozdravljena, Marijo, vrata nebeska, zvijezdo mora, preslatka i prežalosna Ti, koja si u sebi nosila svijetlo čovječanstva, ti, kojoj sada na krilu leži svijetlo ono potamnjelo, mrtvi Spasitelj, koji će izići kao pobjednik iz borbe sa smrću! Budi pozdravljena, ti, koja s njime u skladu nebeskom činiš jedno, Majko sveta! Budi pozdravljena s tom dragom težinom, koja na koljenima tvojim sada počiva! Marijo, kako je svijet sagriješio! Pogledajte, nebesa! Pogledaj, zemljo! Ti zemljo, koja pripadaš Gospodu i koja ga nisi poznala! Marijo, budi pozdravljena u poniženju svome, jer ćeš žezlo držati na vijeke! Tvoja će biti ljepota i slava nebeska! Do nogu će tvojih biti mjesec, a oko glave će tvoje procvasti zvijezde i nad tjemenom će glave tvoje zasjati sunce. Ti, sunce svijeta, mjeseče čistoće, zvijezdo jutarnja neizmjerno svijetlih dana budućnosti! Budi slavljena ustima anđeoskim, ti, kojoj će narodi slati molitve svoje! Ti, milosti puna, budi slavljena na vijeke!...«

Tako su se orili glasovi anđeoski, a narodi svijeta, koji su tonuli u tmini, stadoše dizati glave u nejasnoj slutnji, da je ovo bio velik čas...

Na Golgoti su u svome sumraku veličinu toga časa osjećali jasno oni ožalošćeni apostoli i svete žene, što su klečale tu naokolo, i dušom je sviju prolazio mistički drhtaj, kakav struji iz dubine kroz more, kada ga uznemiri tajna bijeloga mjeseca, što plovi nebom, i pružiše ruke prema Mariji, a s usana im kroz šapat padoše riječi molbe:

»Moli za nas, Majko žalosti, kneginjo bola! Moli za nas ovdje i za sva buduća pokoljenja! O, kad bismo postali dostojni, da te slavimo! Sami smo u pustoši ovoga svijeta! Svijetlo je naše zapalo, te smo ostali siroti! O, majko sviju sirota, prikloni milosrdno lice svoje u ovu tamu duše naše i moli za nas Svemogućega!...«

I na Golgoti se s oblacima podiže potpuna tama...

XIV.

Kad je Isus pokopan ležao u kamenoj pećini, odvedoše Mariju u Betaniju. Ondje je u Lazarovoj kući bio osamljen kut, kuda nitko nije dolazio, samo su stabla bacala onamo sjene svoje, i to najgušće, a noću bi mjesec kradomice pobožno gledao u tu pustu samoću. I svijetlo je istoka i zapada samo odsjevom svojim slabo kao sa strahom prodiralo onamo. Nekad je ta soba bila prekrasna, a sada su stijene njene i strop od cedrovine, pocrnjele od vremena, odavale samo tu i tamo još po koji blijedi trag nekadašnje pozlate. U toj pustoj dvorani stajao je osamljen visok stolac od slonovine, podrijetlom iz Sidona, mjesta sjaja, stajao je zapušten na podu, na kojem je sag bio samo bujni crveni lišaj...

U tu se sobu sada sklonila Marija kao u grob. Pala je na stolac i sjedjela ondje uspravno doduše, ali kao na smrt ukočena. Siva joj se koprena spuštala od glave oko cijeloga bića poput tužnoga sumraka, srebrne su joj se kose razlile po bijeloj haljini, prahom naprašenoj s Golgote. Sjedjela je kao isklesani kip, kao onaj stolac iz slonovine. Bila je nijema. Oči njene napola zastrte vjeđama bile su nepomično uprte u prazninu, i tek slabi dah njen odavao je, da joj srce još uvijek bije. Pusta se soba s tom žalosnom pojavom promijenila u sveti hram, gdje se nitko pred veličanstvenošću te žalosti, pred uzvišenošću te pojave nije usudio ni disati. Oni, koji su bili Kristu vjerni, zaustavljali su se od časa do časa na pragu, sve onako od plača izmoreni, te su gledali u majku bola i klecali i pružali nijemo ruke prema njoj i među sobom su u cijeloj kući samo šapćući razgovarali. Težak oblak neizrecive boli, beznađa i potištenosti duše ležao je na njima svima. A duša one, koja je sjedjela tamo u polutami kao hieratička slika iz egipatskih hramova? Ta je duša bila kod Sina, koji je ležao u grobu, a tijelo njeno,

tek kao simbol njena bivstvovanja, sjedjelo je tu u starodavnom stocu iz slonovine.

A ipak se povijest Crkve, koju je Krist osnovao i koja je već postojala, premda o tom u svojoj beznadnoj potištenosti nisu znali oni, koji su bili njeni stupovi, odigravala do nogu Majke Djevice odmah od prvih časova u cijelom sjaju ljepote svoje i u događajima obasjanima nadzemaljskim i prekogrobnim svijetlom...

Od petka u noći sjedjela je Marija u bešćutnosti svojoj te je prošla i subota. Bila je nedjelja. U sobu je tiho dopirao šapat drveća, na pragu je otvorenih vrata lutalo blijedozlatno svijetlo, koje je prodiralo kroz krošnje stoljetnih smokava. Uto se javiše koraci i najednom se na vratima pojavi Marija iz Magdale. Dah joj je bio snažan i brz kao u nekoga, tko je dugo brzo išao. Sjaj velike, nepoznate sreće razlijevao joj se iz očiju, odsijevao joj s lica. Ruke je pritiskala k srcu, kao da hoće buru njegovu da potisne. Tako je stajala časak, a onda učini korak i visoka pojava njena pade na lice pred Majku Spasiteljevu, a plave kose njene poplaviše je u dugim pramenovima kao bujica blijedozlatnih voda. Zatim digne glavu i ruke uvis te klikne u radosnom zanosu:

»Marijo! On živi! Svladana je Smrt! Uskrsnuo je Sin tvoj iz mrtvih! Hosana na visini!...«

Marija, majka Isusova, nije se ni ganula, niti je pokazala ikakve promjene mjesečasta bjelina njenih obraza i sanjarska dubina njenih očiju uprtih u vječnost. Ali Magdalena je brzo govorila ovako:

»On živi! Izašao je iz groba, čuješ li me?... Prije osvita zore pošle smo Saloma i ja i Marija, mati Jakovljeva, i nosili smo miomirise, da ih izlijemo na drago tijelo pokojnika... Ah, tužan je bio naš put! Nismo smagale riječi, nego smo ponavljale među sobom poput jeke samo: Tko će nam odvaliti kamen? A sunce je bilo već izašlo, kad smo bile u vrtu, te kad smo došle do groba — bio je prazan i kamen odvaljen! Mi smo se dale

u plač, jer smo mislile, da je netko učinio svetogrđe i odnio tijelo. I potrčale smo u očaju k Petru, k Ivanu, te su i oni pošli natrag s nama u najvećoj žurbi i ušli su u grob, ali on je bio prazan, prazan! Kolike li žalosti! Sama sam stajala poduprvši se o pećinu i plačući i udarajući čelom o nju... Uto najednom osjetim kao neki tajanstveni dašak i gonjena kao nekim čarom ušla sam u grobnicu. Tu u sjeni ugledam nejasno neke svijetle pojave, od kojih je jedna stajala do glave grobne postelje, a druga do nogu, i jedan mi od tih muževa reče: ‚Zašto plačeš, ženo?' Nato ću ja: ‚Odnijeli su učitelja moga i ne znam, kuda su ga metnuli.' U taj tren dune vjetar jače, te sam morala obratiti oči prema izlazu, ne znam ni sama zašto, i gle, tamo u vrtu netko ide... Izidoh naglo sva omamljena u svome bolu te povikah: ‚Gospodine, koji ideš oko groba, možda si ti odnio umrlog učitelja moga? O, reci mi, gdje je, gdje je!' I zalamala sam rukama... A kroz dašak, koji je tako čudno i tako sanjarski titrao po vrtu, glas onoga, koji je tuda išao, reče samo: ‚Marija!...' Ali kako je to izrekao! O, zemljo, nebesa! Nikada niste čuli takav glas, kao što je zvučio njegov. Duša se moja gubila u neizmjernim slastima i u sreći nad ispunjenjem najsvetijih slutnja! ...To je On bio, On! Stajao je preda mnom, prepoznala sam kroz zastor suza svojih drago, sveto lice. Krik srca zamro je u meni, pala sam na zemlju i smogla sam iz drhtavih usta samo izreći: ‚Učitelju!' Htjela sam mu noge izljubiti, koje su čavlima probodene... Ali On mi je to branio pokretom ruke i govorio slatko: ‚Ne dotiči me se, Marijo! Nego idi i reci braći mojoj, da idem k Ocu svome i Ocu vašemu, Bogu svome i Bogu vašemu!...' Tako mi je govorio, a oči ga moje željno uprte u nj ne vidješe više, samo je jako svijetlo sjalo na me, kao da ga lahor njiše, i iščezavalo u sjeni vrta... I ustanem i poletim te dojavih svima u kući, što i tebi sada govorim, da On živi i da je ustao iz mrtvih i da se javio meni,

meni nevrijednoj, meni posljednjoj između sviju stvorenja...«

Magdalena nije mogla više dalje da govori, već je bez daha pala opet na zemlju te je u zanosu nijemo gledala u majku Isusovu...

Čuvši to Djevica Marija šutjela je i nije se ni ganula ukočenim tijelom, ali svijetli sjaj dizao joj se kao duhovni smiješak sve do očiju, koje su stale sjati poput zore iznad mora... I bilo je nekako svečano u toj pustoj sobi, kojoj je vrijeme uništilo ukrase, a u tihom se vrtu pred pragom bila skupila jedanaestorica apostola te su blijedi tužno gledali u Majku Božju obuzeti neizmjernom tjeskobom, jer im dosad još nije bio shvatio duh ono, što je Magdalena govorila: nisu joj vjerovali misleći, da joj je njezina neizmjerna ljubav i bulažnjiva čežnja, da vidi uskrslog Isusa, izazvala priviđenje u vrtu... A Majka Božja, onako šutljiva i nepomična, bila im je zagonetka, te su stali odlaziti jedan za drugim...

I došla je noć, noć, koja je slijedila iza toga dana. Mjesec je sav svoj bijeli sjaj lijevao na Majku Božju, koja je uspravno sjedjela na stocu iz slonovine, sada s onom čudesnom zorom velike tajne u očima, a u čaru je mjesečevih zraka, koje su na svome putu prele srebro u sag, stajala sada u tamnome plaštu muška pojava. To je bio Kleofas, jedan između učenika Kristovih, i kao što je jutros Magdalena, tako je sada on pružao svoje ruke, koje su drhtale od uzbuđenja, prema Majci Božjoj i ovako joj govorio:

»Marijo! Tako mi je kao onom, koji se probudio iz teškoga sna, ali koji se probudio k radosti sreće i nade! Noć je prošla u mojoj duši, živim opojen vinom istine... O, nije sanjala Marija iz Magdale! Nije ono jutros u vrtu bilo nikakvo priviđenje... Čuj, što se dogodilo! Sunce se već bilo nagnulo prema zapadu, kada sam, o Uzvišena, išao s Lukom, ah tako tiho i tako tužan u Emaus...

Spuštene smo glave razgovarali o našem zlu te smo u malodušnim sumnjama govorili ludo:

— Zašto se Bog nije objavio u punoj slavi svojoj, kad je Sin Njegov krvario na križu, da posvjedoči o njem pred licem cijeloga svijeta?

Uto nam se pridruži strani neki putnik i upita nas, zašto smo tužni, a mi smo mu gotovo osorno odgovorili:

— Otkuda ti to dolaziš, kad ne znaš, što se dogodilo? Zar ne znaš, da je sramotno umro Isus iz Nazareta? Tri su dana prošla, otkada se taj užas dogodio. A mi smo mislili, da je on bio određen, da spasi Izrael.

A strani putnik reče:

— Zar je uistinu mrtav?

Tada rekoh ja:

— Istina je, jedna između žena, koje su s nama i koje su vjerovale u učitelja, veli, da je vidjela razapetoga ići po vrtu. Ali kako da joj to vjerujemo, kad je to nemoguće?

Putnik odgovori svečano:

— O, malodušni, što imate srce, koje tako slabo vjeruje! Zar su proroci uzalud za vas otvarali glasno usta, koja su prebujavala istinama? Zar ne znate, da je Sin čovječji morao trpjeti onako, kako je pisano, i ustati iz mrtvih, da uđe u slavu svoju?

I stadoše mu nato s usana teći riječi, koje su se duboko doimale duše naše, te smo išli s njim žeđajući za svakom njegovom rečenicom, i put nam se učinio kratak tako, da smo obojica bili začuđeni, kad smo u Emausu stali kraj kuće. I bilo nam je tjeskobno, kao da nam srce oduzima, kada se činilo, da putnik hoće da pođe dalje. I zadržao sam ga za plašt i toplo sam ga molio:

— Ostani još s nama! Gle, već je kasno! Već je sunce zašlo! Ne ostavljaj nas!

I plač nam je navirao na oči. On se slatko nasmiješi i uđe u kuću i sjedne s nama za stol, te nam je bilo sve tako nekako svečano i još sve-

čanije nam je bilo osjećajući, da srce naše gor plamenom, koji podržaje nepoznata nam n ada te nam se prohtjelo, da padnemo pred njim na lice... Uto on prelomi kruh i dade nam ga, i u taj tren oči naše dosada čudno slijepe, otvoriše se: bio je to sam Isus! I kliknusmo u presretnom zaprepaštenju! Ali Gospodin iščezne poput zvijezde, koja je zašla... Marijo! Pohitio sam natrag u Jerusalem u kuću, gdje su učenici njegovi bdjeli, i javio sam im, što sam evo i tebi rekao. I zatvorili smo kuću i svi smo razmišljali, ali malo je koji vjerovao riječima mojim. Tad najednom poput bljeska stade Sin čovječji usred nas i reče:

— Mir s vama!

I problijedismo svi šapćući u užasu:

— Evo njegove prikaze!

A Isus im reče:

— Čemu taj strah? Nisam prikaza. Evo ruku mojih i evo nogu probodenih. Pogledajte i dotaknite se rana mojih i osjetjet ćete tijelo moje. Jer puka prikaza nema kosti...

Marijo, Marijo! Sin tvoj živi, ustao je iz mrtvih!...«

Tako je u zanosu i u radosnom plaču završio vijest svoju učenik. Nato se tihi uzdah sreće vine s usana Marije, koja je sjedjela nepomično u bijelom sjaju mjeseca na stocu iz slonovine...

Prolazili su dani. I gle, opet pade sjena preko praga sobe: bio je to Petar, koji je kleknuo na ulazu kličući ovako:

»Majko Boga moga, pogledaj! Od užasne noći, kada sam pobjegao odrekavši se Učitelja, nisi čula moga glasa. Nisam podigao očiju svojih k tebi, o uzvišena! Ali danas, Marijo, gledam u svijetlo tvoje lice, jer mi je On oprostio i odjenuo me više nego kraljevskim grimizom! Čuj, kako se to dogodilo!... Bio sam na ribolovu i Ivan je bio sa mnom, on, koga je Krist ispred svih ljubio. A kada smo došli na obalu, stajao je ondje stranac

SMRT BLAŽENE DJEVICE MARIJE
Naslikao Giotto

UKOP BLAŽENE DJEVICE MARIJE

Naslikao Giotto

i činio se, kao da je u nekoj tajinstvenoj magli. Ja ga nisam prepoznao, ali Ivan šapne :

— To je Gospodin i Učitelj naš !

Ja sam drhtao. Ali Isus reče mirno :

— Sjednite !

Vatra je plamsala na obali, a u posudi je nad njom bila riba i kruh je ležao također tamo u travi. Mi smo sjeli, ali nitko se nije usuđivao progovoriti. Bilo nam je tjeskobno, premda smo znali, da je Gospodin naš živ i da nikakva utvara ne gleda iz praznine u nas. Gospodin je lomio kruh i pružio ga nama govoreći :

— Jedite !

Stao je i on jesti. Bio je dakle tijelom nazočan. Ipak sam drhtao kao list u buri. Gospodin pristupi bliže k meni i reče mi :

— Šimune Petre, reci, ljubiš li me više od ovih ?

— Da, Gospodine ! — šaptao sam. — Ti znaš, da te ljubim.

Srce mi je udaralo kao kladivo, te sam imao suze u očima. Gledao me je tiho Gospodin te reče zatim :

— Pasi ovce moje !

I opet upita :

— Šimune Petre, ljubiš li me ?

— Da, Gospodine, ti znaš, da te ljubim, — rekao sam mu opet i žalost velika je bila u meni. — Zar mi ne vjeruješ ?

I opet reče Isus :

— Pasi ovce moje !

I po treći put upita :

— Šimune Petre, ljubiš li me ?

I po treći put sam uskliknuo :

— Gospodine, sveznajući si pa dakle znaš, kako te ljubim !

I bio bih najradije umro od ljubavi prema Učitelju. On mi svečano pogleda u oči i svečano mi reče :

— Pasi ovce moje !...

I potpuno sam shvatio taj veliki zadatak, koji mi je povjeravao, i svu milost božansku, svu slatkoću njegova povjerenja, te sam se do nogu njegovih isplakao nad slabоćama svojim i osjećao sam bogatstvo njegova oproštenja i svu veličinu svoje zadaće i posvećenje svoga časa...«

I Petar je iznova zaplakao pripovijedajući to i čelom se dotakao zemlje, kao da Učitelj pred njim stoji. Za čas uspravi glavu govoreći dalje ovako :

»Od tog je doba još jedamput bio sa svima nama. Bilo je to u samoći, na gori, odakle se vidi modro jezero, koje je uvijek ljubio, po kojem sam ga jednom u prošlim danima vidio, kako u buri hoda... Na toj je gori s nama bio i pet stotina ljudi ga je vidjelo u tijelu i klanjali su mu se. I Gospodin je govorio nama, učenicima svojim :

— Dana vam je sva vlast na zemlji i na nebu ! Idite i učite narode i krstite ih u ime Oca, Sina i Duha Svetoga. Ja ću biti s vama do konca vjekova...«

Tu završi Petar. Nastade svečana tišina, i Marija sjedeći na stocu digne svoje blijede ruke na blagoslov. I sjaj svetih očiju sjao je čarobno i divna zora joj se stala rumenjeti u licu i zvuku harfe bio je sličan sretan uzdah, što se vinuo s usana njenih...

I došao je dan, kad je u pustu sobu s izbliježenim sjajem i cijelu natopljenu srebrnosivom sjenom ušlo svih jedanaest apostola s tajanstvenom radošću na licima. I progovori Ivan, kojega je Krist od sviju najviše ljubio, svojim sanjarskim svečanim glasom budućega proroka svetoj Majci ovako :

»Sve je dovršeno. Ispunjeno je sve i Riječ, koja je bila u početku, vratila se k Ocu u slavu svoju, i ostade u dušama našim jeka njena i glasat će se od istoka na zapad u vijeke vjekova! ... Tvoj nas je Sin, Marijo, milosti puna, odveo na goru, koja se zove Maslinska, na mjesto, gdje je započelo veliko Njegovo mučeništvo. I pred licem grada, koji ga se odrekao, ukazao nam se u slavi nebeskoj. I pali smo na lice, i glasom velikim, svečanim reče nam Učitelj :

— Duh će Sveti saći na vas, i bit ćete svjedoci moji u Jerusalemu, u cijeloj zemlji Judejskoj, u Samariji i do posljednjega kraja zemlje !

I podiže Krist ruke i blagoslovi nas. I uto se stade dizati polako, kao što mjesec u svečanoj tišini izlazi, i dizao se sve više i više, dok nije iščeznuo u modrini dubokih nebesa, tako dubokih, da nas je obuzela vrtoglavica. I nestade nam s vida kao svijetlo, koje se gasi. I oči su naše bile uprte onamo željne do bola, i premda smo zaplakali od radosti, što je On u slavi, ipak je srce naše stezala tuga nad tim rastankom. ...Kako je pusta, prazna zemlja bila, kad je s njena lica nestalo njegove sjene...«

Jecaj se otrgne Ivanu s usana, a u očima Majke Božje plane sjaj nada sve divan i ruke se njene digoše uvis, te ustade, kao da se probudila iz teških sanja. Sada se duša njena, koja je tajanstvenim načinom boravila sa Sinom, dok je nakon uskrsnuća stupao po zemlji, vratila u ono tijelo slomljeno od bola, i mjesto uzdaha, što su se dosad dizali iz njenih usta, potekoše s njenih usana ove riječi :

»Osnovano je Kraljevstvo njegovo ! Zemlja, koju je spasio, ne drži ga više ! Ali njegov je cijeli svijet !...«

I pomalo se i svečano, kao da se izdiže uvis, približi Marija k apostolima i utisne svakomu od njih cjelov mira na čelo. A o Ivana se poduprla i položila glavu svoju poput cvijeta na njegovo rame te reče sanjivo, nježno :

»Idem s tobom, jer me je predao u tvoje ruke...«

Vladala je svečana tišina. Apostoli stadoše odlaziti, a Ivan je nada sve sretan bio i vodio Mariju, majku Boga svoga, kao sin u kuću svoju.

XV.

Tri je godine Marija živjela s Ivanom u Jerusalemu, zatim tri godine u Betaniji, a onda je došlo vrijeme, kad su apostoli pošli širom dalekoga svijeta. I poveli su Mariju do mora u Jafu, gdje se ukrcala s Ivanom u lađu. I vidjeli su je, kako iščezava na širokoj pučini, i stajali su na obali, dok im je sjala bijela njena koprena, a zatim je samo još bjelina jedara bila svijetla točka između modrine nebesa i modrine mora.

I doplovio je Ivan s njom u Efez, veoma bogati grad, kamo je nosio blagu vijest, ali Majka Božja nije mogla živjeti u bučnome gradu, te joj je Ivan potražio tihu samoću na visokoj gori, odakle se pružao pogled na more i na njegove otoke te na Efez, koji se bjelasao u daljini. Oko gore su se vrhovi valovito dizali u daljini, obrasli tamnim čempresima, koji su ili silazili u gajeve ili su se u skupinama crnjeli ili su se pojedinačno pokazivali nebu. Kuća njena bila je niska, iz bijela kamena, a zasjenjivalo ju je ogromno stablo. I bila je sama, sama sa svojom čežnjom iza sastanka s Isusom Kristom. A podalje je na susjednim brdima, gdje je bilo mnogo dubokih spilja, bila cijela mala općina svetih žena, koje su bile čule blagu vijest te su se Bogu odane pustinjački nastanile na tim udaljenim mjestima. A jedna između njih, Sefora, ostala je s Marijom, da joj služi, kad je Ivan otišao za velikim svojim zadatkom među pogane. U toj je samoći živjela Marija u duboku miru, što joj ga je Bog dao, godine i godine je živjela ondje i nitko nije narušivao mira njena. Samo su je izdaleka vidjevali, onako visoku, kakva je po stasu bila, uvijek u bijeloj haljini poput ljiljana, iz kojega je izlazilo svijetlo kao iz zvijezde.

Život je njen postajao sve povučeniji i povučeniji. Nije se više doticala ni jela ni pića, te je gotovo već bila duh, a duša njena, iako je još boravila u svetome tijelu, ipak je uvijek pokazivala,

da je nenazočna uznoseći se k nebesima. To slabašno tijelo odavalo je veličanstvo starosti, ali ipak nije izgubilo peluda mladosti, i sjaj nikad neokaljane čistoće oblijevao ju je kao vijenac slave. Kad bi Marija prekoračila prag tihoga doma, da baci pogled na more i na njegove zelene otoke, ušutjele bi ptice iz poštovanja prema njoj i stablo je drhtalo kao od radosti nad njezinom blizinom. I bilo je nekako neobično svečano na gori, kao kad sunce izlazi. O, kako je bila duhovno divna! Lice joj je bilo kao prozirno pod svetom krunom bijele kose.

Od vremena bi do vremena dolazio Ivan k njoj. Ivan je uvijek bio u bijeloj odjeći i lice se njegovo činilo također prozirnim u onom čistom djevičanskom čaru. I kad bi došao iz onih nepoznatih daljina, bivao je u kući svečani dan, jer je Majci Božjoj davao tijelo Gospodnje u prilici kruha i kalež, te su kod toga oboje bili tako u zanosu, da na njima nije bilo više ništa zemaljskoga do li kontura (obrisa) njihovih pojava, koje su se bile gotovo rasplinule u duhovnost... O, bilo je to neizmjerno blaženstvo, zadovoljenje najviše čežnje!...

A nedaleko te samoće bilo je strmo brdo, obraslo gajem čempresa, a u njegovoj se tami dizala bijela palača, ali pusta, u kojoj je u siromaštvu i žalosti stanovao čovjek, koji je nekoć bio moćan kralj, a sada je bio izagnanik, jer mu je teška sudba prevrnula prijestolje, te je sad u pustoj palači tražio zaborav i mir. I vidje jednom taj kralj Mariju, kako je stajala na pragu sva nekud zanesena sa zemlje, i osjeti u nemirnoj duši svojoj i u bolnome srcu kralj nešto kao sudbonosni drhtaj i raspita se, kakav li je ta uzvišena žena pretrpjela gubitak. I čuvši sve zastidi se, što je do svoga gubitka dosad toliko držao, i oči se njegove najednom otvoriše, te je potražio Ivana. A kad je iz njegovih usta čuo blagu vijest o kraljevstvu Božjem, obuze ga Duh Sveti, te se dao pokrstiti i našao mir

u vjeri. I njegova je duša osjećala utjehu, kad je iz pustih zidina svoje palače mogao izdaleka vidjeti onu izabranicu među ženama, koja je rodila Spasitelja u Betlehemu.

Jednoga dana pokuca strani neki čovjek na vrata palače. Kralj mu otvori, a putnik reče u noćnoj tišini:

»Pavao, koji je nekoć bio Savao, šalje me do tebe, da ispuniš jedinu želju duše moje i da me povedeš k njoj, koja je rodila Krista. Gdje živi Marija i gdje se vije njezin dah?«

Kralj pruži ruku u noć i kad je stranac pogledao smjerom njegove kretnje, ugleda sjaj na nebu, a pod njim je niska kućica poput dijamanta sjala u crnoj sjeni čempresa, kojoj su se na granama ljuljale neodređene svijetle pojave pod daškom rosne noći. I oba su čovjeka šutjela u duboku dojmu, a drugoga se jutra u osvit ružične zore uputiše kroz gaj, koji se orio od pjesme slavuja, te dođoše do osamljena mjesta na gori, gdje je stajala bijela kuća. I gle, Marija je bila na pragu u bjelini ljiljanove haljine, ovjenčana vijencima zvjezdanoga srebra i s licem, iz kojega je prosijevao Duh. Bila je neizrecivo ozbiljna, neizrecivo slatka i dojmljivo sanjarska u neizmjernoj čežnji. Tako se oduhovljena pokazivala njezina ljepota u starosti, tako je bila veličanstvena i nadzemaljska, da je stranac drhtao kao pred vječnošću, te se činilo, da pada na koljena. I šaptao je kralju:

»Svom snagom sebi dozivam u pamet, da je samo jedan Bog, pa da ne odam božansko štovanje stvorenju!...«

I približiše se Mariji i pokloniše se duboko. A stranac progovori bojažljivo:

»Ja sam Diviš, nazvani Areopagita, onaj, o kojem ti je Pavao već poslao vijest... Ljudi su me držali mudracem. O, siromašna ti ljudska mudrosti! Htio sam razumom doći do najviših ciljeva u svojoj poganskoj noći. I kroz tamu me je svladao Spasitelj moj, da me povede k svijetlu. Sjedio sam

na obali rijeke Nila onoga dana, kad je daleko na Golgoti, Marijo, Sin tvoj umirao. I u času, kad je Sin čovječji predavao dušu u Božje ruke, spustila se tmina na Egipat i zemlja se potresla i Nil se uzburkao i stao jecati. I bila je noć i vidio sam zvijezde, koje su blijede drhtale. I rekao sam sâm sebi: Na Božjim se stvarima izvršuje prevrat u ovaj čas! I sine najednom svijetlo u meni, te se srušiše sva moja uzaludna viđenja, koje sam bez temelja s mukom gradio godine i godine. I povukao sam se s tom klicom svijetla u tamnu pećinu, da razmišljam i svučem bludnje svoje kao tijesnu odjeću... A onda sam opet izašao na danje svijetlo i duh me odvede daleko, te sam se u Ateni sastao s onim velikim čovjekom, kojega je munja rasvijetlila, kao što je mene ona tama na Nilu promijenila. Sastao sam se s tim čovjekom, koji je bura duha. Govorim o Pavlu, koji je nekoć bio Savao. Kod oltara, koji podigoše »nepoznatome Bogu« u Ateni, čuo sam Pavla govoriti i Bog mi od toga časa nije više bio nepoznat. Duh me je obuzeo te sam u ime Oca, u ime Sina, u ime Duha Svetoga bio pokršten. I tako sam i ja postao jedan između boraca Kristovih, premda sam nevrijedan... A duša mi je gojila još jednu želju, da uzmognem jedamput tebi pogledati licem u lice. I dugo sam se radi toga borio, jer nisam vrijedan tolike milosti... Ali Pavao mi je rekao: Idi!... Evo me dakle tu i molim Majku Spasitelja svoga, da podigne ruke i da me blagoslovi, pa da ojačan opet pođem u boj i postignem onu milost, da krv svoju uzmognem proliti za Krista i blagu vijest, koju nosim u široki svijet!...«

Tako je govorio Diviš. Marija podiže ruke svoje na blagoslov i pogleda na nj milosrdnim pogledom svojim te ga onda posveti riječima:

»Diviše! Ti si među onima, koje je izabrao sin moj! Dat ćeš krv svoju za istinu! Vidim te, kako stupaš u grimizu krvi, kako vlastitu odru-

bljenu glavu držiš u rukama i kako koračaš kao svjedok Kristov pred licem anđela!«

I neizmjeran se sanjarski izražaj pojavi u očima Majke Božje poput zvjezdanoga sjaja i neizrecivo slatko zasja poput mjesečine bijelo lice njeno.

Diviš je bio sav blažen, suze su mu radosnice kanule iz očiju, te šapne:

»Hvala ti za tu veliku riječ!«

I gledao je u nju, kao kad se rastajemo od onoga, što nam je najdraže na svijetu ovome. I ustade, da ode, ali Marija sva promijenjena kao u samo svijetlo reče mu:

»Prijatelju! Još ćeš me jedamput vidjeti. Bit ćeš svjedok moje smrti. Vidim te među onima, koji će doći u posljednji moj dan... Tako ćemo se opet vidjeti...«

I same se u taj čas spustiše koprene nad ljiljanovo lice njezino pomaknute lahorom s tjemena glave. I ode u kuću, kao što bijele pare odlaze dolinom. Kad je iščeznula u sjeni vratiju, ode Diviš svojim putem razmišljajući sav u čudu o njezinim riječima.

Istoga dana, kad su zvijezde stale da izlaze i mračak se slatko spuštao na zemlju, te je Marija poslije molitve pod starim drvetom htjela poći kući, stala joj je na put stara, oronula žena sva blijeda, uhvatila je za rub koprene i zavapila:

»Priušti časak poniznoj službenici! Moj je put tako dalek do tebe! Služavka sam one nesretne Prokne, koja je bila Pilatova žena . . .!«

Marija zadrhtne čuvši ime Pilatovo, ali reče tiho s milosrdnim smiješkom:

»Budi pozdravljena!« i položi ruku ženi na čelo.

Starica se odmah razblažila i poljubila haljinu Mariji, premda to nije htjela dati majka Spasiteljeva, i s mnogo uzdaha stade zatim starica govoriti:

»Kad su u Rim došle vijesti, te je car doznao, što je Pilat učinio, i kad je čuo, što se dogodilo

kod smrti sina tvoga, obuzeo ga je velik strah, i odmah je zapovjedio, da Pilat bude pozvan pred njegovo lice. I u velikoj dvorani, gdje su stajali mramorni kipovi bogova, car je okružen svojim sjajnim dvorom ovako zagrmio na Pilata: »Nesretniče, što si učinio, da si dao pogubiti onog pravednog čovjeka?« A Pilat odgovori: »Nevin sam, care, kao što je nevin bio i on. Radio sam u duhu tvojih zakona i sudio tako, kako sud tvoj uvijek sudi. Od tebe je dakle poginuo onaj, koji se zvao Isus iz Nazareta.« I tek što se ime to ozvalo dvoranom, odmah se stropoštaše mramorni kipovi bogova te pod pokriše rbinjem svojim, a i sam car sa cijelim dvorjanstvom svojim pade na zemlju, kao da je dunuo užasan neki vjetar. Od toga je još jači strah obuzeo cara, te dade Pilata odvesti u zatvor, i cijeli dan i cijelu noć dao je paliti tamnjan i zapovjedi, da se bez prestanka pale žrtve bogovima na oltarima. A ujutro izvedoše opet Pilata pred sud, gdje mu je sam car sav blijed sudio. I pitao je car Pilata: »Reci, tko je bio taj, koji je umro na križu?« A Pilat klikne: »Sada stalno znam, da je istinu govorio, kad je rekao o sebi, da je Sin Boga živoga i kralj na vijeke vjekova! Ti, care, dršćeš od straha i hoćeš da svu krivnju na mene svališ, a ipak si i ti isto tako kriv kao i ja! U zakonima, na kojima stoji vlast, priznato je ubistvo. Da sada onaj pravednik stoji na mome mjestu, ti bi ga, koji mene sad okrivljuješ, iznova dao pribiti na križ. Što drugo i može učiniti laž istini?« Nato se car razbjesni i naredi, da Pilatu odrube glavu. I dogodilo se, što je vladar zapovjedio. Pade glava Pilatova, sa stepenica se dvora skotrljala ostavljajući za sobom krvav trag po bijelome mramoru. A dolje je u dvorištu stajala Prokna sva shrvana od žalosti i raširila svoj žalobni plašt i uzela glavu, poljubila je i rekla: »Premda je krivnja na tebi, Pilate, ipak ću ti ostati vjerna u nesreći tvojoj! Bog će nam obojemu suditi, ali njegov sud ne će biti tako okrutan kao sud ljudi.

On, koji je umro na križu i u koga vjerujem, umro je i za nas, i otkupit će nas dragocjena krv njegova...« I opet pritisne moja nesretna Prokna na svoje grudi mrtvu glavu, s koje je kapala zgusnuta tamna krv, te s teškim uzdahom ispusti dušu. I bila je zatim pokopana s mužem svojim... O, reci mi, Marijo, majko Spasiteljeva, samo jednu jedinu riječ, reci, da opraštaš! Od danas ću živjeti u samoći, živjet ću u molitvi i žalosti. Od djetinjstva sam njena vjerno služila Proknu, gospodaricu svoju. O, reci mi slatku riječ, da je se spominješ bez gorčine! O, slatka će joj tvoja riječ dati pokoj u grobu!«

Tako je govorila starica plačući gorko. A Marija joj sva ganuta odgovori:

»Mir neka bude s tobom i s njom, koju si ljubila, i s onim, koji je sudio sinu mojemu! Po njemu se izvršilo, što su proroci o Mesiji govorili, te je tako Pilat i nehotice postao svjedok toga. Idi u miru Božjem! Neka ti tu ljubav i vjernost duše tvoje nagradi Bog!«

I utješena otišla je starica, da potraži samoću, gdje bi u svijetu živjela očekujući smrt, a Marija uđe tiho u svoj dom.

XVI.

Mnogo je prošlo godina, te je čežnja, da još jedamput vidi mjesta, gdje je Spasitelj trpio, neodoljivo obuzela Mariju. I sišla je sa svoje gore, a Ivan i Petar odveli su je na ladu, koju su anđeli povezli po modrome moru dùvajući krilima svojim u jedra. I vidjela je Marija još jedamput Golgotu, i srce je njeno još jedamput proživjelo davne muke, i posljednja je suza kapnula ondje iz oka njena. Zatim se u dubokome miru vratila s Ivanom u boravište svoje, u svoj dom, u sjenu čempresa i živjela je ondje još godinu dana starosti svoje.

I gle, jedne večeri, kad je gledala prema moru, sav se žar sunca na smiraju i sav sjaj modre vode slio u nešto, što je bilo nalik na svijetlu pojavu, visoku kao gora. I ta je sjajna prikaza, sva u blještavilu, stupala po valovima nemirnoga mora, približavala se brzo obali, a zatim je pobrzala preko vrhova, preko grada, što se u daljini bijel dizao, pa je na gajeve i otoke padala sjena njenih krila poput teških oblaka. A što se prikaza koračajući sve više približavala, postajala je sve manja, dok nije stala pred Marijom. Bila je to mladenačka pojava, bio je to arkanđeo Gabrijel. I kao onda, kad joj je u Nazaretu navijestio dolazak Isusov, govorio joj je i sada:

»Zdravo, Marijo, milosti puna, Gospodin s tobom!«

I kao onda u onaj sveti, zanosni čas, odgovorila je Marija i sada:

»Hvala Bogu!«

I cijeli život njezin ukazao joj se u jedan tren u dubini svijesti kao u razini tihih voda i osjetila je u sebi cijelu vječnost, i sve blaženstvo, sva tuga njezina slila se u neizrecivo sanjarski smiješak, koji je bio kao vedrina nebeska tako neizmjeran, tako zagonetan, tako pun tajna...

I anđeo se pokloni i podigne ruku i umjesto ljiljana, koji joj je donio, kad joj je navijestio Krista, imao je sada paomu u ruci. I reče arkanđeo:

»Marijo! Primi paomu pobjede, koju ti Gospodin šalje iz raja! Mahat ću njome pred smrtnom posteljom tvojom, jer će ti za tri dana doći čas, za kojim čezneš! Anđeli i arkanđeli čekaju u slavi nebeskoj na tvoj dolazak sa Sinom tvojim, o blažena!«

A Marija odgovori tiho:

»Budi volja Gospodinova i neka mi bude po riječi tvojoj!« I velika sreća prosja cijelo bijelo biće njezino, te reče anđelu još i ovo: »O, kad bih još jedamput mogla apostole vidjeti!«

A anđeo odgovori:

»Milošću će im Sina tvoga Isusa biti dano, da vide konac života tvoga. Gospodin te blagosilja na vijeke !«

I rekavši to anđeo se pokloni i iščezne u plamenu bijela svijetla. Marija uze dugu grančicu paome, koju joj je anđeo bio položio do nogu i koja je sjala kao prozirni smaragd, i spomenula se pustinje u Egiptu, kad je ondje lutala s djetetom i otpočivala u sjeni one paome, kojoj je grana bila zatim zasađena u raju, kad je plodom njenim bila ugašena žeđa svetoj obitelji. I pogleda prema nebu šapćući :

»Sad će ublažena biti na vijeke ! Hvaljen budi Bog !«

Marija se okrenula, da pođe kući, ali uto uzađe na goru duga povorka djevica i svetih žena : žene su nosile srebrna kandila, iz kojih se dizao modri mirisavi dim do neba, a djevice su nosile koprene i duge bijele haljine poput snijega, koji se cakli, te su govorile :

»Dugo smo ovu haljinu tkali za tebe i jučer smo je dovršili pa ti donosimo svoj skromni dar. Sami ne znamo, zašto tako činimo : radile smo to po nekom unutarnjem poticaju.«

I nasmiješi se slatko Marija.

»Nosite mi moju pogrebnu haljinu,« reče im i zahvali im te uđe u kuću i obuče se tim darom i legne u svoju postelju, koja je ubrzo imala da bude smrtna, a bila je tako bijela kao hostija i cijela kuća je bila napunjena mirisnim dimom, koji se dizao iz srebrnih kandila, te je bila sva kao u oblaku, kroz koji je bjelina njena poput zore sjala.

Međutim je Duh Sveti već izvršio veliko čudo. Petar u Rimu, Pavao u Tiberionu, Toma u Indiji, Matija u Beritu, Bartol u Armeniji, Tadija u Laodiceji i Jakov u špilji sionskoj saznali su nekim nadahnućem, da je blizu čas, u koji će Majka Božja ostaviti zemlju. A Andrija, brat Petrov i Jakobov i Ivanov, te Filip i Šimun

Kanaanejski i Matija, koji je postao apostol namjesto Jude, bili su već mrtvi, ali Duh Sveti ih je probudio i izveo iz groba govoreći im : »Ustanite !« I olovna težina pade im s udova, a mutne oči njihove stadoše željno upijati svijetlo dana, te je jedan drugoga pitao kao iza sna :

»Zar je došao čas vječne slave ?«

Ali Duh Sveti im reče :

»Nije dosad još došao čas velikog uskrsnuća ! Probudio sam vas samo na kratko vrijeme, da pohitite u Efez i da vidite Majku Spasiteljevu, koja se dijeli od praha zemaljskoga...«

U to je vrijeme Ivan bio na otoku Patmu. I dunuo je vjetar i uzeo apostola, kojega je Isus iznad svih ljubio, poput orla na svoja krila i ispustio ga na pragu kuće, gdje je Marija ležala na smrtnoj postelji. I uđe Ivan obučen u odjeću bijelu kao snijeg i reče :

»Zdravo, Marijo, milosti puna, Gospodin s tobom !«

A ona odgovori :

»Neka bude Bogu hvala !« i poljubi Ivana cjelovom mira.

I povikaše žene vani :

»Sipajte nove mirise u kandila !«

I stadoše se gusti oblaci mirisa dizati prema nebu. I izvadi Ivan iz bijele torbe komad kruha, izreče nad njim tajanstvene riječi te dade kruh Života onoj, koju je Učitelj bio na križu njemu preporučio...

A vani je jako zahujao vjetar i doleti oblak i gle, apostoli, a među njima i oni, koji su ustali iz mrtvih, te Diviš s Pavlom izađoše iz oblaka i čudili su se jedni drugima, kako su amo došli. A onda uđoše tiho u sobicu i pozdraviše Mariju, kojoj Pavao reče :

»Zahvatila nas je velika sila na različnim mjestima te nas je čudom donijela k tvojoj kući. Ti odlaziš ! Moli za nas kod Sina svoga !«

Marija ih pozdravi sa smiješkom i s ljubavlju te im reče:

»Bdijte i molite se sa mnom, prijatelji, da nas Gospodin, kada dođe, da primi dušu moju, nađe budne!...«

A svete žene vani šapnuše obuzete strahopočitanjem:

»Sipajte iznova mirise!«

I bijeli oblaci, što se digoše iz kandila, zaogrnuše cijelu goru kao u maglu...

I bdjeli su apostoli s Marijom cijelu noć i pjevali su hvalospjeve Bogu držeći u ruci zapaljene svijeće... I dođe veliki, sveti čas, te se jaki glasovi začuše kao na moru i tutnjava zaori u gori, kao da juri ogromno mnoštvo ratnih kola u boj. I bilo je svijetlo jače od danjega svijetla, tako da su svi oko postelje zabliješteni padali na lice, kao ono na Taboru oni, koji su vidjeli preobraženoga Krista. I uđe Gospodin i anđeli Njegovi i Marija Ga je vidjela u onoj slavi nebeskoj i uzdahne od velike sreće. Gle, kako je taj njegov božanski smiješak sjao, a rane na rukama, na nogama i na prsima zasvijetliše sjajem rumenih zora i rajski miris širio se iz njih. Marija zatvori oči. Zatim se još jedamput okrene apostolima i šapne:

»Prijatelji!«

I položi svakomu ruku na svoju glavu i utisne svakomu cjelov mira na čelo. Zatim pade natrag te ostade ležati kao ljiljan, tako tiha, tako bijela. Nije više govorila i samo je gledala u slavu Kristovu.

Činilo se, da joj čežnja njezina struji poput svijetla cijelim bićem, te da se diže uvis, i uznosila se sve ležeći ususret Kristu, koji joj je slatko govorio:

»Pođi, o, izabranice, sa mnom, da sa mnom sjedneš na prijestolje nebesa! O, bijela golubice, čista od svake ljage! O, svetohranište milosti!...«

Marija se nasmiješila sva sjajna i reče Krist:

»Majko moja ljubljena!...«

U taj tren se ugasio život njezin blaženstvom, a duša njena bila je kod Boga. Lagano poput lista palo je tijelo njezino obasjano na postelju... Čitavom je prirodom drhtalo nešto kao najslađi smiješak. Apostoli su ležali na licima oko postelje, na kojem je tako tiho, tako čudesno snivala Marija posljednjim snom...

A vani su svete žene plakale i jedva su mogle izustiti:

»Sipajte nove mirise u posude!...«

Bijeli dim pun mirisa obavio je goru...

Noć je bila blaga. Mliječni put svijetlio je nebom. A dolje se po potamnjeloj zemlji drugi mliječni put bijelio sanjivim polusvijetlom. To je bio put, kojim su išli apostoli noseći na ramenima tijelo Preblažene Marije. Kuda su sa svetim tijelom, pokritim koprenom, prolazili, svuda bi odmah izrasli poput srebra blještavi ljiljani. A za povorkom apostola stupale su svete žene, mahale kandilima te su kao iza sna omamljene mirisnim dimom neprestano jedna drugu šaptom poticale:

»Sipajte mirise, sipajte kad!...«

A na čelu šutljive povorke stupao je Ivan kao bijela prikaza i nosio paomu, koju je anđeo iz raja donio Mariji, te je veliki proročki pogled svoj upirao u tihu, svečanu noć. I nitko zapravo od onih, koji su tu stupali, nisu znali, kuda zapravo ide ta pogrebna povorka. Jedini Ivan je imao viđenje o grobu negdje u gorama, koji je bio prazan, nov, isklesan u pećini kao onaj, u koji su položili tijelo Kristovo. I dođoše napokon onamo i položiše Blaženu Djevicu u onu grobnicu zastrtu blještavim snijegom koprenâ i navališe s nijemim bolom kamen. Zatim se malko udaljiše i poklekoše, da se s plačem oproste od nje.

Uto najednom bljesne sjajno svijetlo nebom i otvoreno je stajalo neizmjerno krilo modre noći, u kojem su bijele zvijezde sjale jakim sjajem, i gle, čete serafina i kerubina stale su silaziti poput potoka meteora i otvori se grob u pećini, a tijelo

Blažene Djevice stalo se dizati uvis u blještavoj bjelini: to su je anđeli nosili prema nebu i cijela se rajska slava ukazala udivljenim apostolima i svetim ženama, i ono se nebo pričinilo u dubini svojoj kao neizmjerna zelena šuma, toliko je paominih grančica lepršalo u anđeoskim rukama usušret Djevici, koja je dolazila. I onaj smaragdni sjaj bio je tako veličanstven, da su apostoli lice spustili k zemlji. A kad su opet podigli pogled, nebo je bilo zatvoreno i sjaj je bio izblijedio. I bez riječi stupali su sada svi opet prema bijeloj kući pod čempresom na sljemenu gore. Tamo dadoše apostoli jedan drugom cjelov mira i stisnuše jedni drugima ruke te se oprostiše u zoru, možda zauvijek na zemlji, jer su znali, da ih čeka mučenička smrt svjedoka Kristovih. Ali prije nego što se raziđoše, kleknuli su na zemlju i podigli ruke uvis, zagledali se u nebo i zapjevali za sva buduća pokoljenja u sjaju rane zore ovu pjesmu:

»Marijo! Za tobom se dižu glasovi naši iz praha u krilo najdubljih nebesa, o, Majko spasenja našega, o, Zvijezdo mora vječnosti, o, Zvijezdo novoga Života! Čuj molbu našu, Djevice anđela, o, Cvijete predivne nevinosti! Tvoje je srce posuda svetosti i milost se iz njega sipa u duše naše kao rosa na njive. O, Djevice, koja si određena, da poput sunca rasvijetliš tajnu zemlje, poplaši svijetlom čistoće svoje sjene grijeha, od praha naše ljudske slabosti. Ti, sjajni Izvore rajskih voda, o, napoji nas tom vlagom nebeskom, koja je tvoj elemenat, i učini usne naše čistima za riječ Božju, a srce naše čistim, da bude dostojno najviše ljubavi! Marijo, ime tvoje ispunja nebesa najslađim mirisom i zvuk njegov razblažuje duše naše kao čudotvorni balzam! Marijo, draga Majko Kristova, o, primi milostivo ponizne molbe naše i predaj ih Sinu svome kao obračun našega pokajanja i zagovaraj nas, da postignemo oproštenje svojih grijeha svetim zagovorom, o, Majko slatka, blagoslovena među ženama na vijeke vjekova!...«

Te su se riječi apostolâ dizale k nebu s jutarnjom maglicom, i zatutnjilo je more, zatutnjile su gore velikim »Amen, amen, amen« — i zapjevala je cijela Božja zemlja...

Prevео Dr Josip Andrić

O PISCU OVE KNJIGE

JULIJE ZEYER, najslavniji češki katolički pisac, poznat je kod nas već po više svojih djela, koja su dosad izašla u hrvatskom prijevodu. Knjižnica Dobrih Romana izdala je njegov roman »Tajna lijepe Cvijete«, u knjižnici Dobre Djece izašle su njegove četiri omladinske knjige »Ukleti plovci«, »Carević Evstaf«, »Kristik« i »Samko«, a drugi su izdavači izdali njegove romane »Andrija Černyšev«, »Jan Marija Plojhar«, »Gompači i Komurasaki« i dr. Sad evo još jednog njegova djela hrvatskim čitaocima, djela, koje je jedno od najznačajnijih, što ih je taj pisac, počašćen priznanjem i izvan granica svoje domovine, napisao. »Marijin vrt«, hagiografski roman iz života Majke Kristove, prodahnut je tolikim pjesničkim ugođajem i ostavlja u duši čitaočevoj tako divnu sliku najveličanstvenijih događaja, što su se uopće zbili na svijetu, te mu na tom području malo ima premaca u cijeloj svjetskoj književnosti.

Julije Zeyer, koji je živio od g. 1841. do 1901., bio je po ocu francuskog a po majci židovskog podrijetla. Majka njegova, koja je prigrlila katoličku vjeru, djelovala je svojom iskrenom pobožnošću na dušu svog sina. I zacijelo je i »Marijin vrt« dobrim dijelom plod te dobre i tople materinje ljubavi, koja se prelila iz majčine duše na sina. I možda je baš ljubav prema majci bila ona, koja ga je nadahnula, da napiše ovaj roman o Onoj, koja je iz židovskoga roda bila Božjom milošću izabrana, da bude majka Spasitelja svijeta.

Na književno polje stupio je Zeyer u 33. godini svoga života humoreskom »Krasni zubići« g. 1873., ali tek kad je g. 1874. izašla njegova novela »Dugina ptica«, svratili su na nj književni krugovi pozornost. Prvi njegov roman »Andrija Černyšev« iz g. 1876. stekao mu je temelj književničke slave. Za tim romanom slijede g. 1879. »Novele I.«, g. 1880. »Šošanine bajke«, »Roman o vjernom prijateljstvu Amisa i Amila«, ep »Vyšehrad« i drama »Blanka«, g. 1882. novelističko djelo »Madranina pustolovina«, »Fantastičke pripovijetke« (»Tajna lijepe Cvijete«), kineska komedija »Braća« te pjesničke legende »Ramondo Lullo« i »Pjesma o svetom Igoru«, g. 1883. ep »Griselda«, imitacija talijanske commedia dell' arte »Stara priča« i biblijska dramatska priča »Sulamit«, g. 1884. japanski roman »Gompači i Komurasaki«, »Novele II.« i zbirka pjesama »Poesie«, g. 1886. irske legende »Ossianov povratak«, »Legenda s Erina« i »Kronika o sv. Brandanu« te rapsodički ep »Čehov dolazak«, g. 1887. prekrasna legenda »Sestra Paskalina«, humoreska »Rokoko«, dramska djela »Libušin gnjev« i »Šarka«, g. 1888. dramske stvarce »Čudo ljubavi« i »Iz doba ružičastog jutra«, g. 1889. španjolska tragedija »Dona Sanča«, g. 1891. glavni i najveći Zeyerov roman »Jan Marija Plojhar«, g. 1892. »Stratonika i druge pripovijetke«, g. 1889. do 1892. četiri sveska »Ljetopisa ljubavi«, g. 1893. drama o konfliktu poganstva i kršćanstva »Neklan«, 1894. pripovijetke »Obnovljene slike«, g. 1895. »Tri legende o krucifiksu« (jedna od tih je »Samko«), g. 1896. »Karolinska epopeja« te novele »Amparo i druge pripovijetke«, g. 1897. roman »Kuća kod zvijezde, koja zalazi«, g. 1898. dramska priča »Radúz i Mahulena«, irska priča »Ukleti plovci«, hagiografski roman »Marijin vrt«, legenda »Čudesna Kristina« i ruska priča »Aleksej, čovjek Božji«, g. 1899. veliko pjesničko djelo »Tri uspomene Vida Choraza«, g. 1900. ruska priča »Carević Evstaf« i bretonska priča »Kristik«, g. 1901. dramski misterij »Pod jabukom«, a nakon Zeyerove smrti izašle su g. 1907. njegove »Ostale pripovijetke« i »Nove pjesme«.

Zeyer je dakle, kako vidimo, bio vrlo plodan pisac. A sve, što je stvorio, prožeto je blještavim romantičkim čarom i najčišćom poezijom, koja neodoljivo privlači i osvaja, kako će se o tom osvjedočiti i svatko, tko pročita ovu njegovu knjigu.

Da se vidi, koja je misao Zeyera vodila, kad je pisao roman »Marijin vrt«, evo što je on 28. srpnja 1897. pisao češkom katoličkom pjesniku Karlu Dostàlu Lutinovu: »Kad pročitate ‚Marijin vrt', molit ću vas, da mi javite svoj sud. Ali ne o tom, ima li kakvu književnu vrijednost, ne pitam vas kao kritika i književnika, nego kao kršćanina i svećenika, da mi iskreno i bez obzira reknete, da li ste u ‚Marijinu vrtu' našli malo ljubavi, malo ganuća srca i duše. Ništa više. Što sam osjećao, znam, i nedostatak tog osjećanja, ali htio bih znati, da li se i u čitaoca pojavljuje bar sjena onoga, što sam htio i osjećao. Ukratko, mislite li, da puk, neknjiževni, dobri i naivni puk može imati koristi od tog djela? Do toga mi je i ni do čega drugoga. Literaturu — neka bijes nosi!«

Kad je od Dostala Lutinova dobio odgovor, piše mu opet 11. kolovoza iste godine: »Vaš me je sud o ‚Marijinu vrtu' obradovao. Samo kod djeluje na dušu jednostavnih ljudi... ‚Marijin vrt' nije povijesni roman i može u pojedinostima biti i arheološki neispravan kao i slike sredovječnih slikara, samo kad je d u h kršćanski i u skladu s kršćanskom predajom...«

Što je pisac ovim djelom htio postići, postigao je u punoj mjeri, jer se »Marijin vrt« od sviju njegovih djela možda najviše čita, i to nesamo u češkom narodu, nego je preveden na više jezika našao velik broj oduševljenih čitalaca i kod drugih naroda. Sada ga evo u hrvatskom prijevodu predajemo i hrvatskom narodu.

U Zagrebu 29. veljače 1936.

Dr Josip Andrić

39.5·31
112.5
375
1A62,5

SLIKE U OVOJ KNJIZI

GIOTTO (1266. DO 1337.), SLIKAR RANE TALIJANSKE RENESANSE, NASLIKAO JE ŽIVOT BL. DJEVICE MARIJE U NIZU FRESKO - SLIKA U CRKVICI SANTA MARIA DELL' ARENA U PADOVI. JEDANAEST OD TIH PREKRASNIH STARIH SLIKA REPRODUCIRANO JE U OVOJ KNJIZI. — GHIRLANDAJO (1449. DO 1494.), SLAVNI JE FLORENTINSKI SLIKAR, ČIJA JE SLIKA »POKLON NOVOROĐENOM ISUSU« JEDNA OD NAJLJEPŠIH, ŠTO IH JE STVORIO. — LJUDEBVIT SEITZ (1844. DO 1908.) NASLIKAO JE VIŠE SLIKA U ĐAKOVAČKOJ KATEDRALI, A TADA JE NA TROŠAK BISKUPA ŠTROSMAJERA I U BAZILICI U LORETU JEDNU KAPELICU ISLIKAO SLIKAMA IZ ŽIVOTA BL. DJEVICE MARIJE. OD TIH REPRODUCIRANE SU ČETIRI I U OVOJ KNJIZI. — MAKSIMILIJAN VANKA, JEDAN OD PRVAKA HRVATSKE SLIKARSKE UMJETNOSTI, IMPRESIJONIST, DAO JE U SLICI »NAVJEŠTENJE MARIJINO«, KOJA JE REPRODUCIRANA I NA OMOTU OVE KNJIGE, SVE OZNAKE DUBOKOG UMJETNIČKOG SHVAĆANJA.

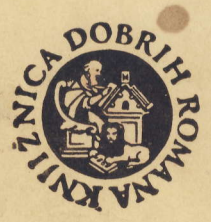
KNJIŽNICA DOBRIH ROMANA